

MÜÜRILEHT

TARTU JA MAAILMA KULTUURILEHT

KAHEKÜMNE KOLMAS NUMBER : SÜGIS 2012

VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4000 · TASUTA!

#23 : SÜGIS

Elli Soolo on pärit Tartust nagu lapsepõlvest ja kannab seda endaga kõikjal kaasas nagu arme. Isegi soojas Lõuna-Euroopas ja keset sügist. Eriti teravalt lööb see välja pesupoodides ja kohtades, kuhu paistab mõni plinkiv raadiomast, ning mis kõige kohatum – internetis. Vt ka ellilood.blogspot.com

Elli võtab käesolevas lehenumbris kokku mõtted Tartu olematuid maastikke ja ruume kirjeldava kogumiku „Mitte-Tartu” kohta. (lk 36)

Gerda Märten on EKA graafikaosakonna magistrant ja õpib ka Itaalias Macerata kunstiakadeemias illustratsiooni. Joonistamist peab Gerda oma loomulikuks pärisosaks ja õnne saladuseks. Ta kogub sellesse kokku kõik kogetu ja nähtu ning kõik, millega ta elus tegeleb, saab läbi selle väljenduse. Hetkel elab Gerda Itaalias ja peale õppimise tutvub sealse inspireeriva lastekirjandus- ja kirjastusmaailmaga.

Vt ka drawingbygerda.blogspot.com

Gerda filmist „Sügisball” inspireeritud koomiksit vaata Mürilehe tagakaanelt.

Inge Peetris on õppinud Eesti Kunstiakadeemias kujunduskunsti, töötanud aastaid sisearhitektina ning tegelenud viimased kolm aastat aktiivselt re-disainiga eksportettevõttes Vinteco OÜ. Vinteco kui sotsiaalne ettevõtte võtab kokku tema huvi ja tegevuse, mis on valdavalt seotud nii sotsiaalsete kitsaskohtade, loomeettevõtluse kui uuskasutusdisainiga.

Inge käis ja koges tänavust Disainiöö tihedat programmi ja tegi Mürilehele sündmusest subjektiivse ülevaate. (lk 16–17)

Ivar Laus kuulub „Piilupart, Miki ja teised” põlvkonda ning süüdistab just seda kultuskõidet selles, et ta ostab tänagi kaugelt liiga palju piltidega raamatuid.

Kuna maailmas on juba olemas hulgaliselt väga häid asju, siis ta ise eriti ei joonista. Kui üldse, siis ühe asutajaliikmena kollektiivses blogis joonistajad.blogspot.com.

Vaata Ivari koomiksinäolist interpretatsiooni filmist „Noor pensionär”. (lk 37)

Joanna Ellmann on luuletaja. Õpib ülikoolis umbes aastat x eesti kirjandust.

Sügis meeldib Joannale kõige enam ja seetõttu intervjuuerib ta Mait Vaiku just sügisese Mürilehes.

Lauri Leet on tundnud ennast võrdselt koduselt nii maailma suur-linnades kui ka Eesti metsades ja see on ühtviisi nii õnn kui õnnetus. Palgatöö ja pikaks veninud kooliaastad on õpetanud ikka rohkem rääkima ja kirjutama, samas on vikatiga heina niitmine ja metsa istutamine ka olulised. Inimesena tahaks ta ikka kuhugi minna, aga alati tahaks tulla ka tagasi.

Lauri luule ridamisi kõrvallehel.

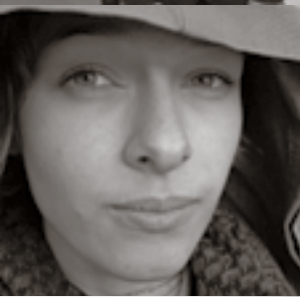
Lennart Puksa õpib Tartu Ülikoolis teisel magistriaastal teatriteadust ja on muuseas ka teatrihuviline.

Teatrihuvist kantuna intervjuuerib Lennart Mürilehele Eesti esimest visuaalteatrirühmitust Frank. (lk 25)

Liisa Pool õpib sotsioloogiat ja teatriteadust ning usub, et kultuur päästab maailma.

Liisa heidab fookuse septembrikuus Tartus toimunud Eesti Teatri Festivalile Draama. (lk 28)

Mari Jõgiste on lõpetanud Tartu Ülikooli maalikunstiosakonna bakalaureuse- ja magistriastme ning õpib magistrantuuris kunstiõpetuse õpetajaks. Töötab Tartu Kunstimajas näituste pedagoogina ning Hugo Treffneri Gümnaasiumi kunstiõpetajana. Viib läbi ART IST KUKU NU UTi festivali näituste ekskursioone. Osaleb ka Mooste Kunsti ja Sotsiaalpraktika Keskuse töös.

Koos Mürilehe kunstitoimetaja Triin Tulgistega puurib Mari kunstihariduse probleemide sügavustesse ja avastab inimeste kunstiteadlikkust. (lk 14–15)

Piret Potisepp on töötanud kolmes maailmajaos – Ladina-Ameerikas, Euroopas ning Aasias, kus tema igapäevaseks tööks oli rahvusvaheliste projektide juhtimine ja elluviimine. Valdab vabalt kuut erinevat keelt. Sama pühendunult ja innukalt, kui ta omandab uusi keeli, suhtub Piret ka eesti disaini. Disainiöö festivali meeskonnaliikmena on ta võtnud oma südameasjaks selgitada nii tavakodanikule, ettevõtjale kui ametnikule, miks kodumaine disain on tähtis ning imetlusväärne.

Mürilehes kajastab Piret Tallinna linna ühistranspordi infograafika uuendamise protsessi ning toob lugejateni aastaid väldanud töö lõpptulemused.

Reginleif Trubetsky õpingud toimuvad Eesti Kunstiakadeemia fotoosakonnas. Ta on praeguseks teinud nii installatsioonil, *performance*’il kui ka foto- ja videomeediumil põhinevat kunsti ning osalenud mitmel näitusel. Veel avaldamata luuletusi on Reginleif siiani esitlenud enamasti vaid kirjandussündmustel. Tihti viibib ta sinis. Selles Mürilehes on Reginleifi fotod Mait Vaigust, kes lisaks suurele eeskujule on tema kallis ristiisa.

Kaanefoto: Renee Altrov

Reklaam – reklaam@muurileht.ee

Jälgi Mürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

Helen Tammemäe
Keiu Virro
Joonas Sildre
Anna-Liisa Unt
Maarja Pärtna
Triin Tulgiste
Martin Oja

peatoimetaja
teatritoimetaja
koomiksitoimetaja
linnaruumitoimetaja
kirjandustoimetaja
kunstitoimetaja
filmitoimetaja

helen@muurileht.ee
keiu@muurileht.ee
joonas@muurileht.ee
annaliisa@muurileht.ee
maarja@muurileht.ee
triin@muurileht.ee
martin@muurileht.ee

Triin Kand
Mariliis Möttus
Triin Loosaar
Emilie Toomela
Madis Katz
Pille Sepp
Renee Altrov, Kristel Sergo

veebitoimetaja
muusikareporter
moereporter
filmireporter
kujundaja/fototoimetaja
keeletoimetaja
fotograaf

KOLLEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, BERK VAHER

Foto: Renee Altrov

Arusaamatuste kütkes

Me oleme aheldatud pidevalt arusaamadesse, kuidas asjad toimivad või kuidas need peaksid toimima. Me oleme harjunud sissetallatud radadega ja kõrvalekalded tunduvad pigem tülikad ja mõttetult ülearust segadust tekitavad.

Meil on kindlalt välja kujunenud arusaamad kunstist, teatrist, muusikast – isegi ühiskonnakorraldusest, lin-naruumi ülesehitusest jne. Kui aga keegi neid arusaamu muuta püüab või kui see keegi seda ka puht kogemata teeb, valdab laiemat üldsust enamjaolt nõutus, hirm või isegi raev. Kui nimetada mõnda asja mingi nimetajaga, mis ei vasta meie kuvandile sellest nimetatud asjast, ole-me me valmis tuliselt vastu vaidlema. Tekib konflikt ja tundub, nagu vaieldaks sama asja üle, kuigi arutluse all võivad osapooled silmas pidada absoluutselt erinevaid kriteeriume järgivaid objekte.

Sama juhtub siis, kui märkame kedagi kasutamas mõ-nele teadaolevale asjale sarnaseid võtteid – nendele, kel-le jaoks see teadaolev asi on väga kinnistunud, tundub see lausa kuritegu. Nii ei ole kommentaariumides otsa ega äärt, kui ka nüüd – kakskümmend aastat hiljem – Tartu kaasaegse kunsti festival Toomiku ekskremendid jälle kapist välja toob. Aga oleks siis nendel kommentee-rijatel tõepoolest mingi kuvand, mille eest nad on valmis seisma, siis oleks ehk ka kohalik kunstiväli kirevam, sest samamoodi on end minu arvates n-ö lukku tõmmanud ka paljud nüüdiskunstnikud ja muude loomevaldkonda-de esindajad. Pole mõtet teha avangardi puhtalt avan-gardi pärast ja revolutsiooni lihtsalt barrikaadidele ro-nimise tõttu.

Käesolevas lehes avaldatud Von Krahli juubeli-õhtu-söömaaeg ilmestab hästi, kuidas uuendused ühiskonnas kanda kinnitavad – tuleb lihtsalt teha, laskmata end häi-rida nimetustest ja definitsioonidest, mis kipuvad olema ebatäpsed ja ühest ajahetkest püütud. Tuleb ära teha selle kiuste, et kõik olemasolevad süsteemid seda te-gemist pärsivad ja sellega arvestada ei oska. Oluline on kuulata oma sisemist vaistu ja usaldada seda tegemise tunnet. See tegelik kaja ühiskonnast on üsna selgelt ta-jutav ja kui sa teed midagi hästi, siis ei pea sa tihti mitte ise olemasolevaga kohanema, vaid olemasolev kohaneb sinuga. Ei peagi niivõrd tuliselt vastu võitlema, kuivõrd ise lihtsalt parajasti kõige paremini tegema.

Müürilehel on veel palju arenguruumi ja me teeme pide-valt vigu, otsides jätkuvalt oma teed ja kaldudes aeg-ajalt ka etteantud rajalt kõrvale. Sellegipoolest tahaksin ma loota, et me teeme oma asja hästi ja lugejad on nõus meiega jätkuvalt eksperimenteerima, ootamata Müü-rilehelt, et see vastaks mingile laagerdunud kuvandile ajakirjandusest.

Muide, alates käesolevast numbrist on võimalik Müü-rilehte ka postkasti tellida – isegi kui muus osas mitte, siis ometi midagi, mille järgi nimetus „pärisajaleht” võiks isegi toimida?

P.S. Aja katkematus voolus ja asjade muutuvus korral-duses täname siinkohal oma pikaajalist kolleegiumiliiget, kirjanikku ja toimetajat Sven Vabarit, tänu kellele on ri-kastunud oluliselt Müürilehe kirjandusküljed, ja soovi-me talle õnnestumisi ja inspiratsiooni teistel ridadel.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Punane ämber

Viimasel ajal, kui olen hakanud sauna tegema, on veekande tarvis kätte jäänud punane ämber, see ilma kõieta.

Põhjuseks muidugi sügisene kõrge veetase. Põlvitan otse kaevu ette maha, kummardun alla ning ammutan saunavee väga lihtsa võttega. Et põlved tööga koheselt märjaks ei saaks, toon kuurist vana mantli ning laotan lumele. Koogutan iga korraga järjest julgemini alla kaevu.

Muidugi peab vaatama, et kaevu ei kuku, kaevu põhja muidugi kukkuda ei tohi.

Punane ämber, sina oled praktik, sina asud minu saunaskäigu heaks tööle siis, kui ma sind selleks ellu kutsun ja sina ei tea.

Aga vana mantel, sina kindlasti tead, mis tuleb kõige põhjast, mis tuleb kõige lõpuks, peale kõike seda kivi-, liiva-, savi-, muda-, lõga- ja prahikihti. Peale magmat, laavat, kuumust, gaasi – vahevööd.

Punane ämber lebab kaevu juures maas, vana mantli kõrval. Nende vahel seisan mina, kahe maailma kahel tööl.

Vaadates Samaranchi matuseid ning lugedes Tervise ABC-d

Ma olen kolmekümnene ja juba ma kardan surma. Ei, mitte seda, et telliskivi kukub pähe või lennuk alla. Ootamatuid õnnetusi ei saa karta, need on nii prognoosimatud, et neid päriselt ei tajugi. Ärevaks teeb surma fataalsus, selle kindel ja vankumatu lähenemine.

Vaadates Samaranchi matuseid ning lugedes Tervise ABC-d, tajun – keha vananeb ja taandareneb. Ma suren ja minust ei jää midagi järele.

Alles see oli, kui nad kõik elasid. Meri, Jackson, Kross, Mäll ja Samaranch. Mina olen kuulnud neid kõiki rääkimas. Mina olen kuulnud Merit rääkimas, Meri kuulis Käbinit, Käbin Semperit, Semper Pätsi, Päts Vildet, Vilde Kreutzwaldi, Kreutzwald Baeri, Baer vanaeestlasi ja nende endeemilisi haigusi.

Vanaeestlased pidasid Assamallas 5000 aastat põldu, tänaseks on nad aga kõik surnud. Nagu ka Meri, kes sellest kirjutas. Siiski – Meri suri, aga Hõbevalge on alles.

Mida see õpetab? Kes kirjutab, see sureb. Kes loeb, see sureb. Kes ei loe, sureb ka. Kes elab, see sureb. Elamine on suremine. Elu on surm.

Pimedus on valgus. Silmapiir on näha.

Kolm õpetussõna

Mida kujutab endast üks kõverate sarvedega lehm? Väikese udara, suurte kontide ja sitase sabaga? Millise jumala taassündi? Millist pühadust see lehm endaga kannab?

Millest kõneleb too väike klähviv marutaudis koer? Pulstunud karvaga tänavafilosoof? Allakäinud õpetlane ja lääne tarbimisühiskonna kriitik?

Ja millele juhib tähelepanu ähvardavalt kihisev-kähisev ning kápaga rapsiv paavian? Hambaid näitav ning oma territooriumi kaitsev õelavõitu pärdik?

Üks on selge – lehm on hing, koer mõte ning ahv tegu. Mis on nüüd inimesel muret: paavian rahmab skeleti, koer klähvib sellele liha ning lehm puhub hinge sisse.

Kokku kolm. Kolm on hea. Kolmel jalal püsib taburet püsti.

Istu peale ja hakka elama.

Pea all joogipudel või telliskivi

Pea all joogipudel või telliskivi, lamame maa peal, rätik all. Kõrval esivanemate sugulased, maas kangurupabulad.

Maa on kuidagi kõrgel, taevas pressib peale.

Ma rebin taeva katki, tõmban lõhe sisse, avan välikosmose.

Siis keeran end kõhuli, avan suu ja neelan Maa alla.

Kõik selle kangurusita ja hauakivid.

Nüüd pöörlen ma ise läänest itta, päikesele vastu.

Minu omaatmosfäär hoiab meid koos ja elus.

Illustratsioon: Helmi Arrak

Mitmes avangard meil hetkel käib?

Tule õpi teadma!

**26. oktoobril
AVATUD EKA PÄEV**

Sisseastujatele, vilistlastele ja koostööhuvilistele.

**EESTI
KUNSTIAKADEEMIA**

avatudeka.artun.ee

NÕUKANOSTALGIA – NII PROTEST KUI KA MUGANEMINE

Margus Kiis

Nõukanostalgia on muutumas naljategemisest rahva meelsuste reaalseks indikaatoriks. Mida see tegelikult näitab?

16. juulil avaldati portaalis Delfi allakirjutanu artikkel „10 müüti elust Nõukogude Liidus”. Artikli vagaks eesmärgiks oli kummutada mõningad väärarusaamad nõukogude režiimi ja okupatsiooni kohta, mis korduvad mälestustes, vastavateemalistes artiklites, isegi teaduslikes väitekirjades. Selline erialane rahva-valgustamine, millele ma ei lootnud mingit erilist vastukaja.

Kuid mullegi täieliku üllatusena kogus artikkel mõne päevaga üle 900 kommentaari, mida pole Delfis nähtud peale religiooniteemaliste artiklite buumi vaibumist 10 aastat tagasi. Samas muidugi polnud enamiku kommentaatorite ideeks minu teese analüüsida. Peamiselt arutati toonase eluolu ja eriti palganumbrite ning sissetulekute üle. Väga teravalt ilmes aga üpriski uudne asjaolu: varjamatu ja siiras ning konkreetne igatsus toonase elukorralduse järele. Vähesed väitsid, et neil oli toona kuidagi halb elada, suurem osa tunnistas, et kõigest hoolimata oli siis mõnusam kui praegu. Korduv motiiv oli see, et kui viitsid tööd teha, siis oli raha ning oli hulgaliselt võimalusi ka juurde teenida. Lisaks olid haridus ja meditsiin tasuta, elementaarne eluks vajalik odav. Kui poliitika vms ei huvitanud, siis olevat elu olnud kui lill. Eluheidikuid polevat olnud. Kõige labasema lihttööga olevat olnud täiesti normaalne ära elada. Välismaale reisida olevat olnud küll raske, aga samas olid kuuendikul planeedist kõik teed valla. Võisid puhata metsikult, võisid peesitada sanatooriumis. Nii et häda polnud midagi. Kommunistid ja võimumehed olid tüütud, aga vähemalt ei saanud nad ülisuurt palka.

Nõukanostalgia laineid on olnud varemgi, aga need on olnud teistsugused. Enamasti on need olnud seotud inimeste noorusaja idealiseerimisega, mille juures on seni rõhutatud, et noorus on alati ilus aeg, sõltumata valitsevast režiimist, ning nõukaaeg oli jube, aga kõike see rikkuda ei suutnud. Samuti on olnud populaarne humoorikas nn ostalgia, eelkõige Saksamaalt imporditud nähtus, kus naerdakse punase võimu rohkete totruste ja iseärasuste üle. Selle liini ilmekaim näide on teleseriaal „ENSV”, kus elu 30 aastat tagasi kujutatakse võimalikult groteskses ja üle võlli võtmes. Mõlemad variandid rõhutavad, et ei sooviks mitte mingil juhul nõukogude aega tagasi, lihtsalt tore on minevikust mõningaid aspekte meenutada.

Delfi artikli kommentaarides ilmnenu on aga palju karmim. See ütleb otse, et kunagist elukorraldust või vähemalt min-

geid elemente sellest soovitakse tagasi. Ei mingeid lihtsalt noorpõlveheietusi ega süsteemi üle muigamist, täiesti avalik ja varjamatu soov, et see kunagine oleks olemas ka nüüd, 20 aastat NSV Liidu kadumisest hiljem.

Sellel nähtusel on kaks otsa. Üks neist on praegu valitsevale Reformierakonna ja IRLi koalitsioonile ohumärk, kriitika; teine aga isegi soodne, märk, et nad on õigel teel.

Nõukanostalgia on Eesti Vabariigi poolametlikule juhtideo- loogiale muidugi vastunäidustatud, täpselt samamoodi nagu nõukogude võimu jaoks oli seda maailmasõdadevahelise Eesti Vabariigi ihalus. Eesti ametliku ajaloo jaoks on Eesti NSV muidugi jätkus, selle positiivne kujutamine paljude meelest lausa meelsuskuritegu. Seega on avalik nõukanostalgia ilmselgelt protest, rusikaviibutamine, tahtlik ärritamine. Praegu tundub, et inimestel on kõrini parempoolsest suhtumisest endasse kui eludžunglis ellu jääda üritavatesse loomadesse, kus igaüks peab võitlema üksi oma elu eest ning mingit abi häda korral loota ei ole. Nõukanostalgia protestitakse tööpuuduse, madalate palkade, infrastruktuuri pideva hõrenemise, maapiirkondade tühjenemise, heitliku koolisüsteemi, läbi mõtlemata sotsiaalsüsteemi jms vastu. Inimesed tõstavad häält selle vastu, et legaalse Eesti Vabariigi võimud õigustavad enda tehtud vigu kui iseseisva riigi normaalseid kaasnähtusi, mille eest keegi ei vastuta. Muidugi on see ka vastuhakk poliitikute suureneva ülbuse, lihtnimese eiramise, omavoli ja kättesattunud võimu enesestmõistetavaks pidamise vastu.

Inimesed mäletavad hästi ka sovetirežiimi ja toonase elukorralduse paljusid puudusi, kuid kasutavad ka seda protestiks ära, rõhutades, et ka toona käitusid lollimad valitsejad nagu praegused ning et mitmekümne aastaga pole millestki õpitud. Ja nagu kunagi oli Pätsi-aja ihalus sovettide ärritamise parim vahend, on ka praegu „Bressu-aja” positiivne meenutamine tänapäeva nõmedate poliitikute teadlik paikapanek.

Selline on nõukanostalgia vastuhaklik pool. Kuid teisalt on sovettide helge meenutamine õlalepatsutus praegusele valitsusele, eriti selle juhtivale poolele.

Nõukogude võimu üks peamisi tunnuseid oli teatavasti absoluutselt kogu (poliitilise, majandusliku, sõjaväelise, kohtuliku, vaimse jne) võimu koondamine riigis ühe partei kätte. Toimus küll igasuguseid valimisi jms. Justkui demokraatlikud

liigutused, kuid täiesti mõttetud, kuna niikuinii määras kõike Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei, mille üllatavalt obskuurseid siseprotsesse lihtnimene kuidagi mõjutada ei saanud, isegi kui ta oli ise partei liige. Tänapäeva Eestis on täiesti ilmne ja isegi avalik täpselt samasugune protsess. Poliitikute käitumises on järjest enam prevaleerinud just nende erakonna, mitte riigi/ühiskonna ja/või kodaniku huvid. Partei- desse kuulub küll ainult umbes 5% elanikkonnast, kuid ikkagi üritavad nad juhtida kõike ja kõiki.

Ja vähemalt üks partei on juba aastaid võtnud täiesti teadlikult eesmärgiks Eesti olulised riiklikud institutsioonid enda kätte haarata, elik jätkata NLKP suurüritust. Reformierakonna asutajaliige Olev Vaher sõnas: „2006. aastal saatis Rain Rosimannus erakonna listi teate: „Lähema kahe aasta jooksul lõpeb viie riigi tippametniku – riigikohtu esimees, õiguskantsler, Eesti president, Eesti Panga president, riigi peakontrolör – ametiaeg ja meil tuleb need kohad mehitada.”” („Reformierakonna asutajaliikme pihtimus. Veel kord erakondade rahastamisest, ausalt”, Eesti Ekspress, 03.08.2012)

Mingis mõttes on nõukanostalgia ka soov saada tagasi aeg, kui lihtnimene ei pidanud midagi otsustama, vaid tema eest mõtles üks punt inimesi ehk juhtivpartei liidrid. Seda kampa võis kiruda maapõhja, aga vähemalt sai mõelda, et minust ei sõltu midagi, minul pole vaja midagi teha ega pingutada. Selles mõttes on Reformierakond õigel teel – inimesed ei taha ise vastutust võtta ja neid ei pea selleks sundima. Erakonnal endal tuleb kõik ette ja taha ära otsustada, mõelda, jagada, määrata, paika panna, peale käratada ja kõik. Täpselt nii nagu nõukaajal.

Sellele on kaasa aidanud paljud inimesed oma valimiskäitumisega, mis näitab väga otseselt, et valijad suhtuvad erakondadesse kui „targematesse inimestesse”, eliiti, millele pole eriti sünnis vastu hakata. Mida tark parteionu ütleb, see on vastuvaidlematu seadus ja ümbermõtlemisele ei kuulu.

Seega on nõukanostalgia ühelt poolt rahva mässumeelsuse üsnagi räige ja otseütlev tunnus, teisalt näitab see inimeste kohanemist ning leppimist. Võta nüüd siis kinni, kumb pool sellest olulisem on.

TELLI
MIND

... MÜÜRILEHT

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

SAAJA
TASUB
POSTIKULU
Luba nr 1826

Jah, ☐
Soovin alates järgmisest lehenumbrist tellida
Müürilehe 10€ eest aastas (6 lehenumbrit)
oma postkasti*

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

*Tellimus peab Müürilehe toimetusse jõudma vähemalt 10 päeva enne järgmise lehe ilmnemise kuupäeva.

V Tallinn Music Week kogub artistide sooviavaldusi

See linn ja teine. Emajõe Ateenast Supilinna.

19.–21. oktoobrini toimub Tartus linnaruumiteemaline sügiskool „See linn ja teine. Emajõe Ateenast Supilinna”. Kolmepäevase sügiskooli eesmärgiks on ühelt poolt uurida linna arengut teaduslikult ja teisalt käsitleda linna kui emotsiooni-dest rikast keskkonda. Projekt ühendab endas äärmuseid: utopia ja pärislinna, unistused ja nende purunemise, korra ja kaose, valge ja musta, sidudes esimese teisega ning andes Vitruviuse kirjeldatud ruumi ja struktuuri reeglitele – tänavatele, väljakutele ja fassadidele – nähtava kõrval nähtamatu mõõtme.

Tartu on ainulaadne nii Eestis kui ka kogu Euroopas, selle linna südameringi kujundab ülikool – üks väheseid valgustus-ajastu ülikoole ja paremini säilinud akadeemilisi ansambleid Prantsuse revolutsiooni järgses Euroopas. Ent linna kauge- male jäävad osad (Tartus näiteks Supilinn), tema käed, jalad ja muud ihuliikmed pakuvad võimaluse mõelda klassika diktaadist edasi – lähtudes mitte enam klassikalistest perspektiiviseadustest, vaid „mustadest aukudest”, mis avavad tee loomingule, kõigele, mis seostub vabaduse, fantaasia ja mineviku üha uue lugemisega. Keslinna kõrval kõneleb agul, koos kujundavad nad võrrandi, kus kahe tundmatu asemel kohtume enamaga; võrrandi, mida sellisena ei olegi võimalik lahendada, mille kaudu avaneb intriig ning mis kutsub kaasa mõtlema, vaidlema, pidama aru mineviku oleviku, tuleviku oleviku ja oleviku oleviku üle.

Mõtte kontsentratsiooni kõrval on sügiskooli osaks mõttepaukid, mis kasvavad päeva ja annavad päevade edenedes filosoofia, poliitika, sotsiaalteaduste, esteetika, arhitektuuri, mobiilside ja semiootika kaudu akadeemilise väljenduse linna poeesia üha sügavamaks mõistmiseks. Ettekannetega astuvad teiste seas üles Leonhard Lapin, Eva Näripea, Toomas Hendrik Ilves, Mart Hiob, Anzori Barkalaja, Mart Velsker, Ülar Mark ja Kaja Pae. Täpsem kava on saadaval aadressil www.supilinn.ee.

Osalema on oodatud Eesti ja välismaa ülikoolide bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppe tudengid. Arhitektuuri- ja kultuurihuvilised. Kõik need, kelle jaoks linn on osa elust ja keskkonnast, milles toimime.

NB! Korraldajad paluvad registreeruda eelnevalt aadressil www.eformular.com/tonista/sugiskool.html.

Tanel Veenre kuningriik Tallinna Kunstihoones

2. novembril avab Tanel Veenre Tallinna Kunstihoone galeriis isikunäituse „Minu kuningriik”. Näitusel saab näha viimase kahe aasta jooksul valminud ehteid, objekte ja fotosid, mis kõik tegelevad kunstniku minaruumi – oma kuningriigi – mõtestamisega.

Nagu näituse väga isiklik pealkiri juba ka viitab, on näituse peateemaks inimese kõige igapäevasemad, aga ka kõige olulisemad väärtused – sõprus, armastus, mõttekaaslus.

Lisaks saab näha Veenre kuningriigi atribuutikat: kroone, skeptreid ja trofeesid. Näitus on kunstniku sõnul mäng ja unistus, isenda utopia ehitamine. Ta usub, et maailmas on üle seitsme miljardi kuningriigi – igaühel meist oma. Ning lõpuks on iseenda süda ai- nuke, mille üle meil on kogu võim.

Näitus on avatud 25. novembrini.

Tuleval aastal 4.–6. aprillil toimuv Tallinn Music Week ootab muusikute, produtsentide ja bändide sooviavaldusi, osale- maks järjekorras viiendal *showcase*-festivalil. Talentide esit- lemise festival ning konverents meelitab pealinna rahvusva- helise muusikatööstuse võtmeisikud ning muusikapressi ning pakub ühtlasi kodupublikule põnevaimat ja aktuaalseimat eesti muusikat.

2013. aastal ootab TMW Tallinnasse lisaks kogu eesti muu- sikakogukonnale ligi 300 rahvusvahelise proffiliga muusika- ettevõtjat ja muusikaorganisatsioonide esindajat, mis annab eesti artistidele võimaluse jääda silma olulistele festivalidele, plaadifirmadele, rahvusvahelistele agentuuridele, kirjastaja- tele ja välispressile.

Oktoobri algusest on avatud veebipõhine taotlusvoor kõi- gile asjast huvitatud artistidele, kellel on soov järgmisel Tal- linn Music Weekil üles astuda. Taotlused on oodatud kõiki muusikastiile viljelevailt muusikakollektiividelt, kes tunnevad, et on valmis tegutsema ka välisturgudel ning panustama oma karjääri nii muusikalise arengu kui professionaalse asjaajami- se osas. Taotlusvoor lõppeb 31. detsembri südaööl.

Avatud on ka delegaatide registreerumine Tallinn Music Weeki konverentsile, kus muusika- ja loomeettevõtluse tee- madel vahetavad mõtteid valdkonna tipptegijad üle maailma.

Lisainfo, bänditaotlused ja delegaatide registreerumine:

www.tallinnmusicweek.ee

info@tallinnmusicweek.ee

Avanened on residentuurivõimalus Okasroosikese lossis

Okasroosikese lossi must saal on käesoleva aasta septemb- rist avatud uus interdistsiplinaarne loomestudio Tallinna vanalinnas (Uus 19), mis töötab projektiruumi põhimõttel. See on koht loovinimestele, keda huvitab aja rütm ja selles liikumine.

Okasroosikese residentuuri eesmärkideks on luua loo- minguline keskkond aega ja ruumi otsivatele kunstnikele, julgustada otsingute teekonnale aega võtma, olla avatud sündivatele ideedele ja impulssidele ning pakkuda senisest enam võimalusi rahvusvaheliseks koostööks loometasandil.

Residentuur annab võimaluse eri- nevatele üksi või rühmas tegutse- jatele oma loomeperioodi läbiviimi- seks ning selle protsessi ja perioo- di tulemuste avalikuks ettenäita- miseks. Avalike ettenäitamiste ja aruteludega soovitakse avada lossi residendid ja nende tegevused ava- likkusele ning kujundada lossist loo- minguliste otsingute keskus, kus on mugav olla nii kunstnikel kui nende külalistel.

Okasroosikese lossis pakutakse kuni neli nädalat tasuta saalikasu- tust koos selles asuva tehnikaga, õõbimisvõimalust lossis, loomingu avaliku esitlemise korral abi sündmusest teavitamisel ja külaliste kutsumisel ning pro- jektitoetuste korral loomestipendiume.

Residendilt oodatakse oma loomeprotsessi avalikustamist läbi ettenäitamise, arutelu, töötoa või muu sobiliku ning vas- tutustundlikku suhtumist.

Ruumi administreerib Sõltumatu Tantsu Ühendus, mis on 2006. aastast tegutsev kaasaegse tantsu agentuur, pakkudes tegevusväljundit siiani eelkõige vabakutselistele tantsukun- stnikele, kuid laiendades oma tegevust ka teiste distsipliinide kunstnike heaks. Okasroosikese lossi kuraatorid on Liisi Eelmaa ja Triinu Aron. Lossi saal on tehniliselt välja arenda- tud eelkõige tantsukunstnike loomevajadusi silmas pidades (vaba ruum suurusega 11 x 9 m, puitpõrand, soe ja puhas, päevavalgus-tingimused), kuid sellest on kujunemas rahvus- vaheline residentuurikeskus vabakutselistele kunstnikele, ole- nemata nende valdkonnast.

Grimes esineb novembris Riias ja Helsingis

Kõik, kes ei jõua ära oodata, mil hetkel maailma alterna- tiivmuusika lavvikus figureeriv Claire Boucher ehk Grimes ükskord Eestimaa pinnale jõuab, võivad 23. novembril Läti või 24. novembril Soome poole suunduda, sest nendel kuu- päevadel astub Kanadast pärit laulja-, produtsendi- ja kunst- nikupreili lavale Riia Palladiumis ning Helsingis Korjaamo kul- tuuritehases.

Laiema tuntuse saavutas 1988. aastal sündinud Boucher singliga „Vanessa”, mis ilmus leibelikaaslaste d'Eoniga kahasse tehtud EP-l „Darkbloom”. Lisaks EP-le on Boucher andnud lühikese aja jooksul välja kolm kauamängivat – „Geidi Pri- mes” ja „Halfaxa” 2010. aastal ning „Visions” tänavu, millelt on seni singlitenä välja lastud „Oblivion”, „Genesis” ja „Night- music”. Boucher ise defineerib oma loomingut kui tähelepa- nuvajadushäire muusikat ning reaalselt kõlab see täpselt nii kirjult, nagu võikski oodata neilt, kes on tudeerinud vene kirjandust ja neuroteadust, tantsinud 11 aastat balletti ning nimetab oma iidoliteks artiste alates Cocteau Twinsist ja lõ- petades Mariah Careyga. Grimesi loomingule on iseloomu- lik lapsehääline vokaal, kosmiline ja tume süntpopine saund ning ohtralt eksperimenteerimist. Arvestades veel Grimesi muusikavideoid, kus roosade juustega Boucher *hot dog*-i vii- butades ringi hüppab, musklis härrasid dekoratsioonidena kasutab või hiigelpatvormides gooti-tšiki kõrbesse tantsima paneb, täites vahel ka ise režissöörkohustusi, võib öelda, et tegu on ühe huvitavaima uue tulijaga muusikamaailmas.

Lisainfo: www.palladium.lv; www.korjaamo.fi

Kumus tulekul: Eesti kunstiskeenede ar- heoloogia ja tulevik

19. oktoobrist käesoleva aasta lõpuni saab Kumu kunsti- muuseumis tutvuda Eesti kunstiskeenede arengutega. Näi- tuse on kokku pannud kuraatorid Eha Komissarov, Kati Ilves, Hiikka Hiiop ja Rael Artel. Avamine toimub 18. oktoobril kell viis (kuus?) ja avamisele järgneb pidu Kumu fuajees, kus astub heli-*performance*-iga üles Kiwanoid, kellele sekundeerivad plaadimängijate taga DJ-d Leene Nola, Kaarel Valter ja Kersten Kõrge.

Reede kolis Rotermanni. Avame novembris.

www.reede.ee

Rahvusvaheline konverents Teaduslik konverents 2012

Lugupeetud kolleegid!

Teatame pidulikult, et 30. novembril 2012 toimub Tartu Ülikooli raamatukogu konverentsikeskuses IV „Rahvusvaheline konverents, teaduslik konverents”.

Nagu on üldiselt teada, on konverentsi „Rahvusvaheline konverents, teaduslik konverents” formaat maailmas ainulaadne. Tegu on tulevikku suunatud (soov)mõtlemisega, mis lõhub süstemaatiliselt olemasolevat tegelikkuse struktuuri. Ning nimelt järgmisel viisil.

Konverentsi ettekanne peab vastama vähemalt ühele alljärgnevast neljast tingimusest.

- 1) Olema ranges (st definitiivses mõttes) kunsti ja teaduse piiripealne nähtus.
- 2) Esitlema (etendus)kunsti teadusliku konverentsi formaadis.
- 3) Töötlemata teadust ja/või teaduslikku esitust nii, et see väljub tead(v)use piiridest.
- 4) Ettekanne, milles teadlased esitlevad oma kõige erakordsemaid teooriaid, eksperimente ja ideid, mida nad tavapärasel formaadis ja tavalistes kanalites millegipärast avaldada ei soovi ega/või saa.

Käesolevaga kuulutame välja konverentsi „Rahvusvaheline konverents, teaduslik konverents” abstraktide avaliku konkursi. Tähtajaks laekunud abstraktide hulgast kõige kvaliteetsemad valitakse konverentsile. Valiku teevad konverentsi korraldajad. Valitud abstraktid antakse välja eraldi kogumikus, mida jagatakse tasuta esinejatele (ja esimestele publiku hulgast). Konverentsi töökeeled on eesti ja inglise keel, mis on ka abstraktide võimalikud keeled. Konverents dokumenteeritakse abstraktide kogumikus, videos, fotos ja loodetavasti ka meedias. Avaldatud ettekannete autoritele, kes elavad väljaspool Tartut, on ette nähtud transporditoetus.

Abstraktide esitamise tähtaeg on 10. november 2012.

Nagu varasematel konverentsidel, kehtivad ka seekord abstraktidele ja ettekandjatele drakoonilised vormistuse nõuded. Korraldajad jätavad endale õiguse juhendile mittevastavaid abstrakte ja ettekandjaid ignoreerida.

Lisateave:

tartu.ester.ee/record=b2442500~S1*est

www.ut.ee/531416

Korraldajad:

Erkki Luuk, Kaisa Eiche

rahvkonv@gmail.com

Pimedad ööd koos PÖFFiga

16. Tallinna Pimedate Ööde filmifestival (PÖFF) toimub tänavu 12.–28. novembrini, festivali põhiprogrammi näeb 16.–28. novembrini. Nagu ikka, eelnevad põhiprogrammile tudengi- ja lühifilmide festival Sleepwalkers, laste- ja noorte-filmide festival Just Film ning animafilmide festival Animated Dreams.

Tänavu on uudiseks rahvusvaheline võistlusprogramm „Tridens Herring”, kus linastuvad Läänemere maade debüütfilmid, endiselt toimuvad võistlusprogramm „EurAsia” ning võistlusprogramm Põhja-Ameerika täispikkadest filmidest. Festivali kavas on ülevaade maailmakinos, Kreeka filmide fookus, Mehhiko kullafondi teosed, dokumentaalfilmide programm ning palju muud – kokku üle 220 täispika filmi.

Müürileht toob välja mõned põnevad filmisoovitused tänavuse PÖFFi kavast.

„Caesar peab surema” / „Caesar Must Die”

Itaalia film, mille Itaalia esitas parima võõrkeelse filmi Oscari-le ja mis võitis tänavu Berliini filmifestivalil Kuldkaru. Filmi „Caesar peab surema” režissöörideks on Paolo ja Vittorio Taviani – mõlemad vennad on üle kaheksakümne, kuid nende jaoks tähendab see parimat loomeiga.

Selleaastane Berliini võidufilm ei lähtu selgetest žanripiiridest. Vangladraama on see vaid tinglikult; lisaks tuleb arvestada teleteatriga ja pooleldi näideldud dokumentaaliga. Raskeid karistusi kandvad vangid moodustavad näitetrupi, mis harjutab Shakespeare'i „Julius Caesari” etenduseks. Osatäitjad mängivad iseennast, võttes on tehtud Rooma ühes karmimas vanglas. Etendamise sisu ja metatasandi vahel võnkuv lugu on ühtaegu minimalistlik ja suurejooneline. Pealispinna all võib aimata oodi Shakespeare'i geeniusse, kunsti lunastavale jõule ja itaallaste kirjule ajaloole.

„Vangis” / „Captive”

Täna ei tohiks pantvangiteema enam kedagi ükskõikseks jätta. Pantvangistusest kui kunagi võib-olla poliitilistest ideaalidest lähtuvast tegevusest on nüüdseks kasvanud välja kalk ja halastamatu äri. Filipiini režissööri Brillante Mendoza filmis „Vangis” saab juhulikust puhkust veetvast kirjast seltskonnast teadmatusel ja hirmust halvatud inimkogu.

Mendoza film on vormistatud nii puhtalt dokumentalistlikus võtmes, jättes välja kõik üleliigse, et kui poleks rahvusvahelise mainega peategelasest näitlejat Isabelle Hubbert'i, võiks kõrvaltegelastest kohalikud osatäitjad vaataja isegi ära petta. Kogu lugu on jutustatud vangistatute vaatenurgast ning küsimustele muu maailma reaktsioonide või valitsuste jõupingutuste kohta vastuseid ei anta, luues nõnda veelgi pingelisema atmosfääri.

„Palgalaps” / „The Foster Boy”

19. sajandi algusest kuni 1960ndate aastateni kehtisid Šveitsis seadused, mis võimaldasid abielupaaridel sissetuleku suurendamiseks võtta peresse nn palgalaps, kelle eest riik maksis hooldajale toetust. Lapsed võeti kas lastekodudest, majanduslikes raskustes või keskklassi silmis lihtsalt moraalselt sobimatutest perekondadest. Järelevalve nende laste inimväärse kohtlemise üle oli ülimalt pealiskaudne.

Lugu Bösigeride farmi kahest palgalapsest, andekast akordionimängijast Maxist ja emalt ära võetud Bertelist, on tegelikult suurem kui käsitus kahe õnnetu lapse kannatustest. Suurem ka kui üldistus ühest tagurlikust ühiskonnakorraldusest end liberaalseks pidava Euroopa lähiminevikust. See on lugu alatisest võitlusest inimeses, ängi ja meeleheite võitlusest kõige voorusliku ja loomuliku vastu.

Filmide tutvustused: PÖFF (Martin Oja, Dagmar Raudam, Hannes Aava)

Milles seisneb „Sound Exchange’i” olemus?

Projekti idee on kanda varasemaid muusikalisi teadmisi ja ideid edasi nooremale põlvkonnale, aga ka heliloojatele ja muusikutele, kes teavad hästi, mida teeb näiteks Talking Heads, aga kes pole kursis sellega, et ka nende endi muusikatradsioonis leidub väga häid muusikapioneere. See on see, mida ka Broken Time Orchestra reedel teeb ehk siis esitab Sven Grünbergi teost, kuid miksib seda, lisab antud kompositsioonile video ja nii edasi.

Kuna nõukogude ajal puudus Eesti ja Leedu vahel tihedam ideedevahetus, tekkis mul sellega seoses idee korraldada nii-öelda helivahetuspäev, mis tähendab seda, et kõigis seitsmes linnas, kus „Sound Exchange” toimub, astub külalisena üles ka mõni teise riigi esineja. Näiteks Stalkeril lisaks eestlastele ka leedukad. Peale selle anname me välja ka programmiraa-matu, mis sisaldab infot kõigis riikides toimunud programmi-dest ning musikoloogide kirjutatud artikleid oma riigi eksperimentaalmuusika traditsiooni kohta, mis on üleval ka meie kodulehel. Minu jaoks ongi selle projekti üks oluline tulemus see, et oluline informatsioon muusikatradsiooni kohta saab kogutud ühte andmebaasi ning kõiki neid teadmisi ei visata niisama minema.

„Sound Exchange’i” osaks on veel *workshop*’id, mis on meie arvates veel üks võimalus vahetada ideid inimestega, kes on huvitatud uutest tehnikatest ning ideedest aja ja ruumi kohta. Tallinnas Ptarmiganis esines näiteks Ida-Saksamaa elektromuusik ja laulukirjutaja Antye Greie, kes näitab erinevaid võimalusi, kuidas kasutada oma häält. Tal on sellele väga omapärane lähenemine.

Kust üldse selline idee keskenduda Kesk- ja Ida-Euroopa eksperimentaalmuusika traditsioonile?

Idee aluseks on Goethe Instituudi tellitud uurimus, mille viis läbi üks saksa musikoloog, kellel paluti käia ringi seitsmes Kesk- ja Ida-Euroopa riigis ning uurida sealse eksperimen-taalmuusika skeene ajalugu ja hetkeseisu. Ta kohtus paljude inimestega Tallinnas, Riias, Krakówis, Budapestis, Prahas, Varssavis, Ljubljanas ja mujal. Selgus, et noorem generat-sioon neis riikides oli väheteadlik sellest, mis toimus eksperimen-taalmuusikas 50ndatel, 60ndatel, 70ndatel ja 80ndatel, millel on seos raudse eesriide langemisega 1989. aastal. Kõigi pilgud suundusid sel ajal läände ning vähem huvituti enda aja-

INTERVJUU STALKERI KÜLALISKU-RAATORI CARSTEN SEIFFARTHIGA

Küsis Mariliis Möttus

28.-29. septembril Kultuurikatlas toimunud Stalker Festivali programm oli seekord tihedalt seotud saksa kuraatorite kokku pandud projektiga „Sound Exchange”, mille raames võetakse näituse ja kontsertide abil vaatluse alla Kesk- ja Ida-Euroopa eksperimentaalmuusika juured. Müürileht palus „Sound Exchange’i” ku-raatoril Carsten Seiffarthil selgitada, mida antud ettevõtmine endast täpsemalt kujutab.

loost ja eksperimentaalmuusika traditsioonidest. Niisiis tek-kis Goethe Instituudil idee lasta musikoloogidel kirjutada es-seid eksperimentaalmuusikast nende endi riigis. Minule tehti aga ettepanek arendada välja midagi festivalilaadset. Lisasi-me vaadeldavate piirkondade hulka veel Ida-Saksamaa ning hakkasime antud projekti kasvatama. Kuna eksperimentaal-muusika mõiste on väga lai, otsustasime keskenduda iga riigi puhul ühele konkreetsele teemale, eksperimentaalmuusika pioneeri-le, kes oleks antud teemaga seotud. Otsustasin kaasata igast riigist kaaskuraatoriks ühe spetsialisti, muusi-ku või musikoloogi ning hakkasime töötama iga maa jaoks välja spetsiaalset programmi. Eestist töötasime koos Aivar Tõnsoga.

Mida pakub teie korraldatud näitus? Kust kogu see in-formatsioon pärineb ning kui raske oli seda hankida?

Mõtlesime teha näituse sellest, mida eksperimentaalmuusi-ka endast üldiselt kujutab, aga mingil hetkel tundus, et pole mõtet teha asja, kus sa kuulutad, mis on mis, sest keegi pole sellest huvitatud. Nii tuligi mõte keskenduda igast riigist vaid ühele konkreetsele isikule, kelle biograafiate ning loomingu osas saime abi kohalikelt. Tegelesin alguses ka ise uurimis-tööga, aga isegi inglise- ning saksakeelse informatsiooni leid-mine osutus keeruliseks. Ma arvan, et isegi kui sul pole eks-perimentaalse muusika kohta õrna aimugi, annab see näitus antud valdkonna kohta väga palju teavet. See näitus ei ole

selline, et „eksperimentaalmuusika on...”, vaid keskendub pigem narratiivile, väikestele lugudele, mis kirjeldavad näiteks seda, kuidas üks tüüp festivali tahtis korraldada, aga raha ei olnud ja KGB tahtis kogu ettevõtmisele kriipsu peale tõm-mata, ehk siis näidata seda, kui keeruline oli elada nii, nagu need muusikud tol ajal elasid. Peale selle saab veel kuulata helinäiteid. Peamine idee on ikka see, et tegemist on ajaloo-lise näitusega.

Kuidas toimus programmi sobivate artistide valimine?

Selge oli see, et kohalikuks pioneeriks saab olema Sven Grünberg, kuna ta tegi 70ndatel oma bändiga Mess väga hu-vitavat uut asja. Palusin Aivar Tõnsol otsida artist, kes oleks huvitatud „Sound Exchange’i” projektis kaasalöömisest. Sa-mal ajal oli Plektrum Festivalil koos Sven Grünbergiga töös projekt, kirikus ja kooriga ja puha, kuid see osutus meie kon-teksti jaoks liiga suureks ettevõtmiseks, seda nii rahalises kui ka konteksti mõttes, sest tavaliselt koosneb meie programm ühe õhtu jooksul neljast osast. Siis küsis Aivar aga Broken Time Orchestralt, kes pakkusid esitamiseks välja Grünbergi teose seitsmekümnendatest, mis loodetavasti sai olema hea ning huvitav.

„Sound Exchange’i” programmi kohta võib leida rohkem infot aadressilt www.soundexchange.eu.

RASMUS LILL

Räägi lühidalt, kes on Rasmus Lill?

Sündisin Lillekülas, kasvasin üles Lasnamäel. Koolis hakkasin huvi tundma videokunsti vastu, tegin lühifilme ja käisin alati ringi, kaamera käes. Praeguseks on sellest kirest elukutse saanud. Keskkooli ajal ostis ema koju mingi odava klaveri, millest mu musitseerimine alguse saigi. Natuke hiljem liitusin klassivenna punkbändiga Pilveke, mis muutus minu osalusel peagi žanriliselt pigem proge-hiphopiks.

Millise loo peale sa ütlesid, et „vot nüüd aitab, tahan ise muusikat teha”?

Raske on nimetada mõnd konkreetset lugu, aga see periood on mul selgelt meeles. Avastasin enda jaoks just Eesti pro-geroki (nt Ruja „Ahtumine”, In Spe, Kaseke, Mess) ja kuu-lasime klassivend Jaaniga The Doorsi, varajast Pink Floydi, Stravinskii ja mingite poola filmide *soundtrack*’e. Me olime sellest kõigest nii elevil, et otsustasime ise sarnast muusikat teha. Paar aastat hiljem kohtusin Martiniga, kes mulle elekt-roonilist muusikat tutvustas ja kellega me endiselt koos Kos-mofoni teeme.

Oled üldiselt rohkem erinevate ansamblite koosseisudes musitseerinud. Kas sooloprojekti tegemisel kaaslasi ei igatse?

Üksinda muusika kirjutamine on ikka hoopis midagi muud, palju rohkem on vabadust. Muidugi on ühiselt tegemisel suu-red eelised just bändikaaslaste arvamuste ja oskuste näol, aga minu jaoks on mu sooloprojekt kõige hingelähedasem ja intiimsem.

Nii lähedate bändikaaslastega on kindlasti mõni kurioos-ne lavatagune lugu rääkida?

Meenub esimene Kosmofoni kontsert. Alustasime kaheliik-melisena, lõpetasime koos Marten Kuningaga, kes hüppas impulsist lavale, võttis särgi ära, pani linnupuuri pähe ja hää-

litses muusikasse – see jäigi järgmiseks kaheks aastaks bändi koosseisuks. Meenub ka viimane Kosmofoni kontsert Mar-teniga, kui ta lahkumispidu liiga vara (ja ilma meieta) alustas ning laval mitte midagi teha ei suutnud. Toredad ajad.

Sinu Soundcloudi profiil lingib sinu Tumblri saidile, kus postitad peamiselt mustvalgeid fotojäadvustusi. Kas see on inspiratsiooniallikaks?

Ma olen alati uskunud, et muusika pole mitte ainult kaasa-kuulamiseks, vaid ka visualiseerimiseks. Fantaseerimiseks. Iga lugu sisaldab endas värve ja pilte, mis sõltuvad loo ise-loomust, ning muusika omakorda annab edasi autori iseloo-mu. Mulle meeldib heli ja pilti omavahel siduda, et anda edasi mingi terviklik kuvand.

Oled õppinud paar aastat ühe vanema proua juures kla-verit mängima. Kust tuleb oskus kahte üksteise kõrval asetsevat süntesaatorit korraga mängida? Kas oskad veel mingeid erinevaid asju mõlema käega samaaegselt teha?

Sain sõbralt Farfisa oreli, mis tal pööningul vedeles. Kuna sel-lel on kaks rida klahve (ja pedaalid), siis see andis mulle täies-ti uue lähenemise pillimängimisele.

Muusikud kasutavadki ju kaht kätt üldiselt, minul on lihtsalt mitu pilli korraga laval. Ryuichi Sakamoto on selles mõttes suur eeskuju.

Milline instrument/programm on sinu jaoks asendamatu?

Peaaegu iga lugu saab alguse klaverist. Mul vedeleb toas paar Yamaha süntesaatorit ka, need on samuti päris palju inspi-reerinud.

Kui sul oleks võimalus koostööd teha ükskõik millise muusikuga maailmast siis, kes see oleks?

Brian Eno või Sven Grünberg. Samas nad on piisavalt suu-red isiksused, et koostöö võib keeruliseks osutuda. Pigem tahaks April Marchiga paar lugu koos kirjutada. Lisaks WC Olo Garb – üks tegelane Poolast, kellega võiks klappida.

Kuidas hindad hetkeseisu Eesti elektroonilise muusika maastikul?

See, kui palju head elektroonilist muusikat siin leidub, val-mistab mulle rõõmu ja samas teeb kadedaks. Ja seda tuleb pidevalt juurde!

Nimeta mõned hetke lemmikartistid?

Neid on muidugi väga palju ja ma arvan, et see on siit kõige raskem küsimus. Aga kui paari nime on vaja, siis Beach Boys, Kraftwerk, x.y.r., Erik Satie ja need tüübid, kes Super Nin-tendo lood tegid.

Küsis Madis Nestor

Pane kõrv peale:

DJ-ANKEET

Dr. Love

Dr. Love'i plaadiriilul on tegelikult salauks, mis varjab endas hästipeidetud ajamasinat ning millega ta oskuslikult ümber käies toob tantsupõrandale kõige mitmekesisema valiku erinevatest ajastutest, vooludest ja skeenedest. Dr. Love suudab ka kõige külmema südame erutusest tuksuma panna.

DJ-debüüt: Üks küllaltki kummaline üritus nimega Purila Summer – minu ja „Raadio Kohila” teise liikme Raul Viitungi ühissünnipäev aastal 2005, mille jaoks sai ehitatud isegi korralik välilava! Alguses väiksemõõduliseks kavandatud üritus kujunes korralikuks „vabaõhufestivaliks”, mille avas Vaiko kitarril improviseeritud Eesti hümniga (ürrar toimus 20. augustil), esines sellel ajal veel poolpõrandaalune ansambel Mürgelmaschine, mängiti plaate, näidati välikinos filme jne. Aga see oli siis ikka küllaltki tagasihoidlik ja lühike katsetus.

Muusikas oluline: Olen meloodiaaustaja – hästi kirjutatud viis on üle kõikidest tehnilistest viguritest ja trikkidest. Selsamal põhjusel leian ka kopsaka osa oma listist mitte paari lähima aasta seest, vaid aastate ja aastakümnete tagant. Viimasel ajal laineharjale tõusnud vanade lugude *re-edit*’id ja uuestisünnid on seejuures eriti abiks.

Muusikas ebaoluline: Nagu juba mainitud – tehniline lähenemine. Pole eriline *minimal*’i ja monotoonse tiksumise-toksimise-kröbinate fänn. Isegi kui mõni selline artist huviorbiiti satub (Nathan Fake näiteks), sisaldab see piisavalt üllatusmomente ja ootamatuid käike.

Mida mängin: Väga suure ajalise amplituudiga valimikku – seejuures tekib alati enda jaoks põnev ülesanne sobitada kogu valitud kraam (näiteks aastatest 1970–2012) kokku üheks maitsvaks ja loogiliselt kulgevaks eineks. Tavaliselt ka midagi kodumaistest arhiividest – „Raadio Kohila” tiimiga mängime ka puhtalt eesti muusikast koosnevaid sette.

Mida ei mängi: Ei hoia end kunagi mõne kitsalt valitud stiili raamides.

Eredamad mängumälestused: Veel sellest suvest, kui mängisime Vaikoga F-hoones *back-to-back*. Alguses hõljus kerge skepsis – Vaiko valib üldjuhul pigem vanema perioodi mussi ja minul jällegi menüüs rohkem uuema aja tantsulist kraami. Aga päike paistis eriti õige nurga alt, kõik sobis imeliselt ja tantsuplatsil möllati, nagu homset poleks!

Tehnilist: Tehnilise poole valdamine *à la* Girl Talk on alati eeliseks, aga sellest on olulisem korralikult kokku pandud, üllatusmomendiga ja tantsuline *playlist*.

Nõuanne: Tulge peole!

Viis klassikut:

The Jackson 5 – I Want You Back
C+C Music Factory – Things That Make You Go Hmmm...
Mirwais – Naive Song
Ahzz – New York’s Movin’
Marju Kuut – Kiiktoolis

Viis hetkekummitajat: Kummitajaks hetkel isegi mitte viis, vaid tunduvalt pikem list Jean-Jacques Perrey’ loomingut. On see mees ju üks elektroonilise muusika pioneere ja tema lugudest kiirgab igal sammul süntesaatorimaailma avastamisrõõmu ja *teenage*-entusiasmi. Avage YouTube ja veenduge ise!

Lõppsõna: Lõppsõna läheb kuldkalale ja jõuluvanale (võib ka olla nende ristand ühes isikus): tee nüüd palun Euroopas plaadid sama odavaks kui USAs! Siis on elu palju lõbusam :).

Muusikarubriigile keerab volüümi juurde:

Dead Can Dance – Anastasis

(Pias, 2012)

Kuulas: Maarja Pärtna

Dead Can Dance’i kuueteistkümne aasta pikkuse vahepausi järel ilmunud albumi „Anastasis” ideaalkuulaja on tõenäoliselt keegi, kes ei tea DCD varasemast loomingust midagi. Ütlen nii seepärast, et ma ei näe, kuidas kollektiivi austajatel oleks, sõltumata rõõmust, mida bändi kokkutulemise üle võib-olla tuntakse, võimalik leppida rajaga, millele nende muusika selle albumiga pöördunud on.

„Anastasist” kuulates on raske üle saada tundest, et tegemist on teisejärgulise materjaliga. Introlugu „Children of the Sun”, mis näib tahtvat kuulajat eelkõige eepilise orkestreeringu ja wellsilikult fantaasiaküllaste sõnadega põlvist nõrgaks võtta, et ülestõusmist kuulutatav album (nimelt seda albumi kreeka keelne pealkiri tähendabki) saaks võimalikult suure initsiaaliga sisse juhutatud, evib paraku kõhedat sarnasust Disney multifilmide taustamuusikaga.

Lillelapselikult naiivne ja *new age*’ilikult pealiskaudne maik on õigupoolest tervel albumil. Tekib küsimus, et kas tegemist ongi äkki teatava sihtgrupi maitset silmas pidava muusikaga? See aga on vist üpriski karm etteheide bändile, kelle varasem looming on paljudele pigem iseseisva ja otsiva vaimu sünonüümiks olnud.

Teiseks kurvastab asjaolu, et DCD näikse püüdvat oma varasemaid lugusid sõnalisest küljest ümber mängida („our carnival’s begun” vs. „the carnival is over”, või siis „sometimes I feel like / I want to live / far from the metropolis...” vs. „sometimes I feel like I’m sleepwalking / in a great big haunted house...”). Iseenesest võiks see võte ju albumi kontseptsiooni hästi toetada, aga ometigi mõjub seegi pigem istumisaluse oksa kaksamisena. Ainult laulusõnadele keskendudes ei saa aga öelda isegi seda, et Perry siin oma sooloalbumite tasemelegi küündib.

„Anastasis” ei ole muidugi kapitaalselt kehv album – Lisa Gerrardi hääel on jätkuvalt suurepärase ja vahemerelised rütmid ning meloodiad kahtlemata kaasahaaravad. Ning viimaste lugude kohta võiks ehk tõesti öelda, et mingisugust tärkamist oleks justkui tunda. Küsimus on siin lihtsalt selles, millist vaimsust album tervikuna kannab. Ülestõusmine aga jäi seekord ära, võib rahulikult DCD vanu albumeid edasi kuulata.

The Gaslamp Killer – Breakthrough

(Brainfeeder, 2012)

Kuulas: Madis Nestor

Selleks et mõista paremini 17-aastaselt San Diego südames DJ-tamisega alustanud William Benjamin Bensusseni *alias* The Gaslamp Killeri loodud muusikat, peaks olema eelnevalt kursis tema välise imagoga. Mitte lihtsalt ekstra-cool’i välimuse, vaid ka oma lavalise raevu ja energilisuse poolest ei ole The Gaslamp Killeril võrdväärset vastast. Loomulikult teame neid tänapäeval populaarseid EDM artiste (nimesid nimetamata), kes kätt vibutades, *stage dive*’ides ja peaga *mosh*’ides üritavad oma kümneid tuhandeid jüngreid kaasa elama panna, aga mitte üks ei tee seda nii nagu tema. Hingega.

Eelnevalt peamiselt miksteipide, produtsendi ja kaasautorluse raamides hiilanud The Gaslamp Killeri debüüt „Breakthrough” viib kuulaja 47 minuti jooksul tema hinge tume-damatesse soppidesse. Juba avarajast on selge, et tegemist

Ariel Pink’s Haunted Graffiti – Mature Themes

(4AD, 2012)

Kuulas: Berk Vaher

Ariel Pink on olnud mu jaoks seni üks neist (paljudest ja üha enamatest) artistidest, kelle puhul kontsept(id) on märksa põnevamad kui teostus. Ja ma ise üks neist (paljudest? või üha vähematest?) kuulajatest, kellele ta *lo-fi*-albumid põnevamad tundusid, kuigi ma muidu jällegi eriline *lo-fi*-lemb pole. Veniva kasseti üügamine ja rüdin sobisid lihtsalt Pinki kaltsukamentaliteediga paremini kokku; toona oli ta skisoidsetel nalja- ja kunstiambitsioonidel mingi nauditav ja liigutav ühisosa („For Kate I Wait”, „The Drummer”) – ilmselt just seetõttu, et need ambitsioonid ei olnud nii alasti, mingi ehe „kogemata”-moment kirkastas ta kodusalvestusi (nagu head huumorit ja kunsti ikka). Nüüd on ta oma puhutiste lavaliste ärakukkumiste kiuste siiski tunnustatud kunstirokiproff ning nii osavus retrosaundide kombineerimisel kui katsed hipilikku/hipsterlikku absurdikoomuskit rebida mõjuvad tihtipeale läagelt ja liisunult. Nii ka pea kahel kolmandikul käesolevast „vanainimeseasjade”-plaadist. Aga albumi lõpus hakkab mingi uus või vana kvaliteet siiski koitma. Provintsisüldikas „Pink Slime” (*à la* „ansambli Köök legendaarne ilmutata teine plaat”) veab viimaks ühe suunurga muigele, „Farewell American Primitive” on ehk isegi Pinki parim laul üldse (siirana tunduv kurbus enda ja oma maa kultuurilise süütuse kaotamise pärast), „Live It Up” on korteripeolooma unnevajumise *anthem* ning seitsme ja poole minutine „Nostradamus & Me” juba uinumisjärgne *dub*-hõljumine. Ning kui Bobby Womackile sattunuks kunagi kätte Apelsini „lgatsus”, kõlaks see nagu Pinki uut albumit lõpetav „Baby”. Nõnda on „Mature Themes” nagu mingi lahjal peol kohatud tolvana – omajagu tahmas, ent seda pretensioonikam –, kelle veiderdamist ja napakaid anekdoote puhtalt igavusest kuulama jääd, kuni ühel hetkel avastad, et pole juba ammu kella vaadanud ja teine räägib midagi ootamatult ilusat. Ka klounil on hing...

pole mingi kerge tilu-liluga, vaid õudusfilmidele omase õhu ja ruumi pingestatusega läbi ettearvamatus. „Breakthrough” ei ole GLK-le omane sämplipõhine muusika, siia on kaasatud päris korralik annus lisajõude. Minimalistlikud naturaalsed trummibreigid ja analoogsüntesaatori signaali modulatsioonid sümbioos, mida aitavad paika kruttida juba aastaid samas ringkonnas nime teinud Samiyam, Computer Jay, Shigeto ja Daedelus. Nõrkust idamaise traditsioonilise ja veidi psühedeelse heli vastu aitab edastada Amir Yaghmai Ottomani impeeriumi aegsel pillil tamburil. Kui tundub, et sellest jääb väheks, lisatakse mängu Miguel Atwood-Fergusoni juhendatava kellopilliorkestri kriipiv poognatõmme. Kolme loo jagu saab sõna Mojave kõrbes elav vana tuttav Gonjasufi, kelle sõnum „do me a favour and cut your veins” on sama lõikav ja sirgjooneline kui mõrtsuka nuga. Kõige pehmem hetk saabub ema loetud biograafilise sisuga teksti ajal loos „Mother”, mis räägib Bensussenist kui hüperenergilisest ja kreatiivsest imelapsest. Tõeline nunnu-moment.

Ei teagi, kas antud plaadi olemus õigustab nimevalikut, aga äärmiselt mõrvarlik ja kollitav serenaad oletatavalt saabuvale maailmalõpule see ometi on. Sõnadega „this is the way world ends” marsib „Breakthrough” apokalüpsise suunas ja paneb tahes-tahtmata mõtlema, et mis saab edasi...

Flying Lotus – Until the Quiet Comes

(Warp, 2012)

Kuulas: Triin Niinemets

Steve Ellison (*alias* Flying Lotus) ei ole lihtne mees. „Until the Quiet Comes” on tema neljas album ja see on kõige üldisemalt öeldes ilus, sügav ja samas ka FlyLo’le omaselt lendlev. „Until the Quiet Comes” ei anna end kergesti kätte ehk siis esimesed kuulamised ei saa olla n-ö möödaminnes. Kuulama peaks ainult muusikaga kahekesi olles, sest muidu jääb midagi puudu või isegi arusaamatuks. Ise tegin selle vea, mistõttu esimese 3–4 kuulamiskorra järel olin päris segaduses. Ent albumis on olemas taevalik atmosfäär, mis sisaldab endas erinevaid meeleolusid, tundeid ja tasandeid, andes võimaluse tõlgendada lugusid vastavalt enda mälestustele, emotsioonidele.

Albumil on kokku 18 pala, mis sisustavad umbes kolmveerand tundi kuulaja elust. Lugude pikkus on varieeruv, kuid see ei mängi rolli, kuna nende väljendusrikkus on viidud maksimumini (kui mitte kaugemale/kõrgemale). „Until the Quiet Comes” on kaunis jutustav, aga neid lugusid on mitu, ja lähtudes terviklikkusest kõlavad need kokku mahe-

Jakob Juhkam – T

(Mortimer Snerd, 2012)

Kuulas: Eiki Nestor

Just sellist nime kannab Jakob Juhkami esikalbum, mille saabumisest sain aimu Soundcloudi vahendusel juba kevadel. Nüüd on siis plaat väljas ja tõesti, tasus oodata.

Eestis on ju ülepea suurepärase plaadiaasta olnud. See teos on aga võrreldes kõigi teistega sajaprotsendiliselt asi, mille nimeks „minu muusika”. Jakob Juhkam ise, Mortimer Snerd ja kõik teised kaasalööjad – suur tänu!

Tegelikult poleks autoril olnud tarvidustki tänada kõigi teiste mõjutajate seas ka lahkunud Frank Zappat. Seda plaati kuulates tõeline Zappa fänn händub, sest muusika on korraga nii tuttav ja samal ajal nii uus. Aja märk on, et sellel on rohkem rütme, aga see ei sega. Vastupidi, värske ja 2012 ju ikkagi!

Aga samad ebaloogilised harmooniad ja käigud, meelega segipaisatud rütmid, mitme muusikastiili ja ajastu kokkusobitamine ühte palasse. Korraga rokk, džäss, 20. sajandi klassika ja lastelauludele loomulik siirus. Kübeke instrumentaalset irooniat ja kaost. Ja ongi kokku plaat, millel pole ühtegi lugu, mis oleks võinud sealt välja jääda (nii mõnegi lemmiku puhul seda ju juhtub).

Palades „Raijin” ja „Juhtum” kuuleb korraga stanleyclarke-likku jatsut, kuskil tuleb meelde Sven Grünberg või siis Jimi Tenor, aga see ei sega. See ongi huvitav.

Sellise muusika kõige võluvam joon on loo jätkudes arenda-da ja muutuda. Ja seda veel enne, kui oled jõudnud eelnevast tüdineda. Ehk siis huvitav pala muudab oma värvi, läheb lõbusamaks või tõsisemaks ja sellega veelgi paremaks. Kuulake näiteks lugusid „Hr Vincent”, „Vaenlase köök”, „Dorpati katustel”, „Juhtum”, „Amatsooni kaebelaul” – muusikapala algus ja lõpp on hoopis teise kohas.

Kas või näiteks „Vaenlase köök”, mis alguses kiigutab-kõigutab sind mingisse ekstaasi ja siis zappastub täielikult, muutub lapselikult siiraks ja ebaloogiliseks. Täna me ehk veel ei tea, mis see muusika on. Aastal 2032 aga näiteks tõeline ja tegelik tantsumuusika?

Või siis „Hulkuri samba”, kuhu mahub korraga parajal jaol latiinot, klassikat ja mingit filmimuusikat kohalikust dokumentaalist.

See on muusika, mida kõlbab mängida nii alternatiivsel tant-supeol kui kammerorkestri kontserdil. Sobib nii sinna kui tänna. Ja kuna album lõppeb palas „Välja” südamliku vile kõ-lades, siis soovin autorilt sama siirast ja huvitavat muusikat ka edaspidi. *Ten points* igal kümnel juhul!!!

da miksteibina. „Sultan’s Request” on sündikäikude poolest autorile omaselt väga jõuline. Helisid väänatakse ja painu-tatakse, samas saavad need vabalt sillerdada. Tundub, nagu lugu oleks eksinud üldise pehmuse sekka, mistõttu see an-nab mingil hetkel justkui alla, aga enne loo lõppu näitab üles teatavat jonnakust. Plaks, plaks, plaks, plaks, see on „Putty Boy Strut” – meeldetuletus kunagistest telekamängude tilu-lilu-lugudest, aga sellele lisandub konks, läbi mille lugu muu-tub sügavamaks ja omandab justkui konkreetse iseloomu. „Heave(n)” on mu jaoks kuidagi ootamatult suur lugu. Üks neist, mida suure müra keskel tähele ei pane. Tõesti väga sügav ja sisaldab endas paljut, mida iga järgneva kuulamise-ga juurde avastada. „I can take you to a world where you can spread your wings and fly away,” lubab Thundercat loos „DMT Song”. DMT näol on tegemist psühheedelse narkooti-kumiga, mis võib tekitada võimsaid hallutsinogeenseid reakt-sioone. Vaatamata sellele, et kuulan lugu kainenena, on see niivõrd suur, et tekitab teatava „äralendamise” tunde küll.

Lisaks mainitule jäävad kindlasti silma/kõrva ka „See Thru To U” Erykah Baduga ning „Electric Candyman” Thom Yorkiga.

Kui kaanepilt meenutab Antiik-Kreeka preestrinnat püü-tiat, kes on uimastavate aurude hingamisest transis, siis usun, et kõike seda suudab see plaat ka tundma panna. Kuulamine võib saavutada teised mõõtmed. Tänuväärne reis endasse, kaaslaseks muusika.

Swans – The Seer

(Young God 2012)

Kuulas: Taavi Laanpere

Õelda midagi kokkuvõtlikku Swansi või, enamgi veel, „The Seeri” kohta on samavõrd seesmiselt vastuoluline üritus nagu kõikide naturaalarvude kokkulugemine, aga oh õudust – elamus on nii kuradi võimas, et kohustab katsetama. Tea-tud mõttes üliminimaalsete vahenditega, nagu hüpnootiline kordus ning šamaanilik loitsimine (teisalt jällegi väikeorkest-ri mõõtu bändi, tervet arsenalit vähem ja rohkem veidraid instrumente ning kokku ligi kaht tundi aega tarvitades), on siin loodud midagi nii maksimaalset, massiivset – tahaks ise-gi öelda, et ammendavat. Ühtaegu stratosfäärilikult hõre ja sealjuures tihe nagu tina – samamoodi võib vast iseloomus-tada üldisemalt ka Swansi 30-aastast repertuaari, mille si-suliseks kulminatsiooniks ongi bändiliidri Michael Gira sõnul „The Seer”. Erinevalt nende eelmise üllitise temaatikast on teos ise lausa painavalt maine, olgugi et pealkirjad, nagu „The Seer” või „A Piece of the Sky”, ka vastupidisele viidata võiks (kuid samas „Lunacy”, „Mother of the World”, „The Apos-tate”...). Öelda, et Swans on sünge või morbiidne, saab see-ga ainult üsna tinglikult. Millegi nii abstraktse ümber nad ei koondunud, pigem sugereerib see muusika vahetult sarnast ke-halist tundmust nagu alasti jääkülmal kivipõrandal lamamine või väike hermeetiline kamber, kus hapnik peagi lõppemas – tõsi, vahel võib kuulates lausa füüsiliselt valus hakata. Aga mitte ainult. Siin toimub meeletult palju. Nii ongi, et selle kahetunnise töötlemise lõpuks, kui „The Apostate” lõpuks vaibub, ei jää tooni andma mitte lootusetus ega meeleheide, vaid märksa ebamäärasem tunne – umbes selline, nagu võiks olla ühel enesetadvusega tühjaks pigistatud sidrunil.

TOP 10

EESTI POPS

Eesti popmuusika tänapäeva ja mineviku nurgataguseid propageeriv plaadifirma ja raadiosaade Eesti Pops tuleb septembri lõpus välja kuu aega kestva tasuta digireliiside seeriaga. Kuulajateni jõuavad Ahjalt pärit laiahaardelise noore kitarristi Argo Valsi uus singel, Paide *electro-soul* autsaideri Kali Briisi teine täispikk album, Tartu *smooth-funk* soleerija Mr. Garfieldi esik-EP ja Ida-Virumaalt pärit suurehäälse *camp*-romantiku Jürgen Tina debüütsingel. Novembris on oodata Eesti Popsi kodubändi 3Pead kol-mandat albumit. Argo Valsilt detsembris ilmuva debüüt-plaadi avasingel „Tsihcier” on allalaaditav aadressil eesti-pops.bandcamp.com.

„Eesti Pops” on eetris iganädalaselt teisipäeviti kell 21 R2-s.

I-10 Argo Vals – Tsihcier

eestipops.bandcamp.com/track/tsihcier

I-10 Music For Your Plants – Expedition Chant Cup.

Sampler EP

soundcloud.com/musicforyourplants/expedition-chant-cup-sampler

I-10 Kali Briis – The Moon Ghost (album)

eestipops.bandcamp.com/album/the-moon-ghost

I-10 Uku Kuut – Affinity (Sten Saluveer Tokyo Unit remix)

soundcloud.com/stengunsaluveer/uku-kuut-affinity-sten

I-10 Mr. Garfield – Eestifunk samahea kui Lätis

soundcloud.com/mr-garfield/eestifunk-samahea-kui-l-tis

I-10 Jürgen Tina – Sa

soundcloud.com/jyrgentina/ergo-petab-sa

I-10 Tursk – Frustratsioon

soundcloud.com/madisaesmal/frustratsioon

I-10 Marten Limbach – 04 04

soundcloud.com/marten-limbach/04-04

I-10 Meister ja Mari – Hardcore armastus

soundcloud.com/meisterjaan/meister-mari-hardcore-armastus

I-10 Sten-Olle Moldau ja Mari Pokinen – Tutvumine

soundcloud.com/stenolle/sten-olle-ja-mari-pokinen

10 / 10 – 20 / 10
2012

EKKM

BIENNAALI JÄRKJÄRGULINE
AVAMINE IGA PÄEV KELL
17 !TASUTA SISSEPÄÄS
AVATUD

17 – 21

III
(X×X×X×X×X)ARTISHOKI
BIENNAALARTIST
CRITIC TALK
IGA PÄEV KELL
18 !10 / 10
× EPP KUBU
REBEKA PÖLDSAM11 / 10
× PACO ULMAN
MIHKEL KUNNUS12 / 10
× TRIIN TAMM
MARGIT SÄDE LEHNI13 / 10
× TIMO TOOTS
OLIVER LAAS14 / 10
× ART ALLMÄGI
MARIAN KIVILA15 / 10
× MADIS KATZ
INDREK GRIGOR16 / 10
× ATS PARVE
GREGOR TAUL17 / 10
× ANU VAHTRA
SAARA HACKLIN18 / 10
× TANEL RANDER
TRIIN TULGISTE19 / 10
× ANDRUS LAURINGSON
ŠELDA PUKITE20 / 10 BIENNAALI LÕPETAMINE
JA PIDU

WWW.ARTISHOKBIENNALE.ORG

X x X x X x X x X

Liisa Kaljula
III Artishoki biennaali kuraator

III Artishoki biennaal Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumis 10.–20. oktoobril 2012.

Kuhu paigutada seekordse Artishoki biennaali algus? Ja kuhu lõpp? Kui võtsin ligi aasta tagasi vastu pakkumise kriitika-biennaali kureerida, siis mõtlesin, et täitsa lõpp, ma kureerin Artishoki biennaali! Tegelikult on seekordse Artishoki biennaali keskse kehendi määramine tõepoolest keeruline, aga kõige tõenäolisemalt algas kõik talvel Artishoki külgedel, kus kümme noort eesti, soome ja läti kirjutajat nomineerisid iga kahe nädala järel essee vormis biennaalile kümme noort eesti kunstnikku. Ainus kriteerium kirjutajatele oli, et kunstnik, kelle nime nad lausuvad, peaks nende arvates väärima ühel või teisel moel enamat, kui talle seni osaks on langenud. Olin pressiteate välja saatnud ja kirjutajatele palved edastanud – minu töö kuraatorina oli tehtud ja jäin käsipõsakil ootama, mis juhtuma hakkab. Kõigepealt ütles Oliver „Timo“, läks natuke aega mööda ja Annika ütles „Ats“, siis ütles Rebeka „Epp“, mille peale Gregor ütles „Art“, Tõnis omakorda „Paco“, Saara „Anu“, Margit „Triin“, Indrek „Madis“, Elnara „Chanel“ ja Šelda „Andrus“. Võib vist öelda, et tegemist oli igasuguse asjatundliku näitusetegemise vastandiga, anti-kureerimisega – eufemistlikumalt öeldes siiski omamoodi programmilise pluralismiga, katsega kureerida paljusust. Oli mis oli, igatahes on needsamad kevadel kümme kriitiku tahtel sõelale jäänud kümme kunstnikku nüüd sügisel teie ees, avades päev päeva, mikronäitus mikronäituse haaval Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi kolmel korrusel paiknevat biennaaliekspositsiooni. Seejuures valgustatakse igal õhtul pidulikult välja uus, ühest teosest ja kümnest arvutusest koosnev näituselõik ja on tõepoolest raske öelda, millal Artishoki biennaal valmis saab ja kes selle sisu on loonud. Kuna osalevaid kunstnikke sai kevadel Artishokis tutvustatud (<http://artishok.blogspot.com/search/label/Biennaal>), siis liigume sügisel Müürilehes edasi osalevate kriitikute esitlemise juurde. Ürituse iseloomule vastavalt tulevad vahetult enne *tour de critique*’i starti ennekõike vaatluse alla sportlikud näitajad: kirjutamiskiirus, tsiteerimisindeks, enne etteastet manustatud teooria ja kriitikute enda arvates määravaim näitaja kriitiku mõõtmisel ja kaalumisel. Osalejad tutvustatud, on aeg kunstnikud ja kriitikud pintslite ja pastakate ristamiseks kokku lasta ehk biennaalil näeme!

Indrek Grigor

Kirjutamiskiirus: 2500–3000 tm/h
Tsiteerimisindeks: h-index = 0**Viimati manustatud:** Humanitaarteaduste metodoloogia. Uusi välja-vaateid. Koostanud Marek Tamm. TLÜ kirjastus: Tallinn, 2011.**Akadeemilised näitajad:** Semiootika ja kulturoloogia BA; kunstiajaloo MA; alates 2008 doktorantuuris kunstiajaloo õppetooli juures.**Kriitiku puhul määrav:** Eelistan Itaalia veine ja ei joo Eesti õlut.

Saara Hacklin

Kirjutamiskiirus: 170–... tm/h
Tsiteerimisindeks: Kuskil palju lähemal 3-le kui 532-le.**Viimati manustatud:** Simon Critchley. *Infinately Demanding. Ethics of Commitment, Politics of Resistance.* Verso: London, New York, 2007.**Akadeemilised näitajad:** Helsingi Ülikool, esteetika PhD.
Kriitiku puhul määrav: 11 aastat (aastad, mis on ühel või teisel moel kaasaegse kunstiga veedetud), 5 aastat (aastad, mil olen kuulunud Soome AICAsse ja tunnistanud avatult kriitiku identiteeti).

Marian Kivila

Kirjutamiskiirus: 20 000 tm/h
Tsiteerimisindeks: 0,8**Viimati manustatud:** Alan Kirby. *The Death of Postmodernism and Beyond.* Philosophy Now, nr 58, 2006.**Akadeemilised näitajad:** EKA, kunstiteaduse BA, MA omandamisel.**Kriitiku puhul määrav:** Õnnestunud artiklite arv: 14.

Mihkel Kunnus

Kirjutamiskiirus: < 1000 tm/h (alla tuhande tähemärgi tunnis, st aeglane).**Tsiteerimisindeks:** (ehk mõjufaktor) 83% (protsendid mõjuvad päris sõjakalt).**Viimati manustatud:** Oswald Spengler. *Õhtumaa allakäik.* Tartu: Ilmamaa, 2012.**Akadeemilised näitajad:** TÜ, semiootika ja kultuuriteaduste MA.**Kriitiku puhul määrav:** Staaž: praktiseeriv kultuurieugeenik aastast 2010.

Oliver Laas

Kirjutamiskiirus: u 9000 tm/h
Tsiteerimisindeks: Määramata

(Google Scholar Universal Gadget for Scientific Publication Citation Counting järgi).

Viimati manustatud: P. F. Strawson. *Entity and Identity.* Oxford: Oxford University Press, 1997.**Akadeemilised näitajad:** TLÜ, EHI, kultuuriteooria MA, PhD omandamisel.**Kriitiku puhul määrav:** Publikatsioonide arv: 2.

Meelis Oidsalu

Kirjutamiskiirus: 471 tm/h (nädalavahetused, puhkus, uni, roojamis- ja söögipausid, suguline läbikäimine, saun ja ujulakülastused k.a.).**Tsiteerimisindeks:** Ärgu tsiteeritagu.**Viimati manustatud:** Berys Gaut. *Art, Emotion and Ethics.* Oxford: Oxford University Press, 2007.**Akadeemilised näitajad:** TPÜ, riigiteaduste osakond, BA.**Kriitiku puhul määrav:** Terve mõistus.

Šelda Pukite

Kirjutamiskiirus: –
Tsiteerimisindeks: –

Ma ei too ära ühtegi numbrit, mis mõeldaksid mind või minu tegevust matemaatiliselt. Humanitaar- ega sotsiaalteadusi ei saa ega pea niimoodi mõõtma. Valitsus satub kultuuripoliitikat

teostades segadusse, sest asjade väärtust tahetakse hinnata numbrites. Kunstikriitika on nagu luule, mis on inspireeritud kunstist, see lihtsalt annab maagiati edasi – või siis ei anna – selle sõna kõikvõimalikes tähendustes. Kunstikriitika on minu jaoks lihtsalt üks kirjanduse liike ja kui me loeme head romaani, siis meid ei huvita indeksid või see, kui mitu kilomeetrit tunnis kirjanik kirjutab. Kirjandus annab meie kujutlusvõimele ja mõtlemisele toitu. Sama peaks olema kunstikriitilise tekstiga.

Viimati manustatud: Ieva Kulakova. Movement. Visvaldis Ziediņš. Rīga, 2012; Helēna Demakova. Farewell to Theory? The Creative Work of Leonards Laganovskis from the Postmodernist Perspective. Rīga, 2010.

Akadeemilised näitajad: Läti Kunstiakadeemia, visuaalse kunsti ja kultuuriteooria MA, PhD omandamisel.

Kriitiku puhul määrav: Aus humanitaar, avatud kõigele, mis ümberringi toimub, hea loovestja ja võib-olla isegi poeet, raamatukoi, kunstifänn, entusiast, ekspert, putukateadlase silmadega, alati tahtmas enamat, vastutustundlik inimene, kes armastab kõiki kunstisfääre, aga kirjutab nendest, mida mõistab.

Gregor Taul

Kirjutamiskiirus: Kuna ma pole siiani ära õppinud otse arvutisse kirjutamist ning töötan ebaotstarbekalt kümnete mustandite ja paralleelselt

mitmete märkmike ning päevikutega, siis hindan tootlikust kulutatud tindipliatsite järgi. Aga üldiselt on ikka nii, et enese lemmikud artiklid olen kirjutanud kordagi keelele mõtlemata, ühe ropsuga, veerandtunniga või nii.

Tsiteerimisindeks: Ma olen üsna kindel, et see on I. See oli eelmisel aastal Sirbis, kui keegi ART IST KUKU NU UTi väliskuraatorite näitusest kirjutades tsiteeris kataloogis minu juttu (vist) Barthol Lo Mejori kohta. Tundus, et see tsitaat mitte kuidagi ei sobinud konteksti.

Viimati manustatud: Eile lugesin Marek Tamme „Monumentaalsel ajalugu”. Kuidagi sümboolselt mõjus ta mõned päevad tagasi postkastist väljavõetuna. Kirjutan hetkel eesti monumentaalmaalde ajalooist ning kevadel kaitsesin KTIs magistritööd monumentidest. Muidu loen hetkel keskmisest rohkem kunstihariduse, kunstiakadeemiaste jms kohta. Näiteks mõjus julgustavalt kirjastuse Valiz välja antud „Teaching Art in the Neoliberal Realm”. Olen ju riigiametnik EKAs ning tunnen pidevalt piinlikkust, et ma sel teemal nii vähe sõna võtan.

Akadeemilised näitajad: Lõpetasin sel kevadel EKAs kunstiteaduse magistrantuuri, kirjutasin lõputöö Vabaduse väljaku monumentaalsest palest. Enne seda lõpetasin Tartus semiootika osakonna ning pean ennast semiootikuks, kuivõrd enamasti ei taha tekstiline nägemine hajuda.

Kriitiku puhul määrav: Kriitik peab ennekõike avaldama, olgu siis paberil, võrgus, raadioeetris või mujal. Kriitik võiks olla suveräänne mõtleja ja pretseedenditu teoreetik, kellele meeldib vaielda sajanditetaguste tegelastega. Kriitik peaks suhtuma igasse oma järgmisse teksti kui võimalikku viimasesse. Ideaalid ideaalideks. Mulle käib närvidele, et nii mitmed head kirjutajad ja olulised asjatundjad on lõpetanud avaldamise ning üliolulised vestlused peetakse maha Facebooki lõimedes. Kuigi ma ei jõua nendega järke pidada, siis ma loodan, et ma ei eksi, kui arvan, et need sünnitavad pinnapealsust.

Triin Tulgiste

Kirjutamiskiirus: 1000 tm/h

Tsiteerimisindeks: 0,1

Viimati manustatud: Donald Preziosi. In the Aftermath of Art.

Routledge: London, New York, 2006.

Akadeemilised näitajad: Tartu Ülikool, ajaloo ja arheoloogia instituut, kunsti ajaloo õppetool. Bakalaureusekraad, magistrikraad omandamisel.

Kriitiku puhul määrav: Eetilisuus.

Artishoki kolumn

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Järgnev tekst on neile, kes mingitel põhjustel loevad raamatuid mitte ainult oma lõbuks (või siis väga intensiivselt oma lõbuks).

BOOKED

Maarin Mürk

Populaarne on viidata raamatutele kui ammendamatuks varasale, põnevale ja kultuursele tegevusele, inimkonna suurimatele sõpradele jne, aga lisaks kõigele meeldivale võivad raamatud olla ka igavese paine, frustratsiooni, süütunde ja jõuetuse allikas. Neid on nii palju. Neid on siin Eestis nii raske kätte saada. Nad on nii kallid. Nad on nii rasked (mõelge kolimisele, raamatu kaasatassimisele jms). Iga raamat võtab nii palju aega, energiat, süvenemist. Lisaks teeb lugemine uniseks ning eriti uniseks teeb mind millegipärast just erialase kirjanduse lugemine.

Aga ma pean lugema. Et olla oma erialal professionaalne, et kirjutada ära järgmine (akadeemiline) tekst jne. Ma ei saa veel seda artiklit ära kirjutada, pean enne veel umbes kümme raamatut läbi lugema! Ma konspekteen ennastunustavalt kõike – ma ei saa riskida sellega, et kui ma olen midagi suutnud lõpuks läbi lugeda, võiksin ma selle unustada. Ma ei loe enam aastaid peaaegu üldse ilukirjandust, kuna mul on tunne, et ma ei saa endale sellist luksust lubada. Sest ma peaksin ju tegema erialase kirjandusega ning seda mitte ainult raamatute kujul, vaid ka kõigi muude allikate kaudu – ajakirjandus, blogisfäär jne. Kõikjal maailmast. Kuidas inimesed üldse suudavad „oma teema(de)ga” järele pidada? Ma tunnen end pidevalt saamatu ja vähevõimekana, lisaks veel pidev võitlus enesedistsipliiniga – seda ei ole kunagi piisavalt, minust ei ole saanud lugemismasinat...

Ja kui sa lõpuks loedki, siis mis sulle tegelikult meelde jääb? Pierre Bayard esitab küsimuse (raamatus „Kuidas rääkida raamatutest, mida me pole lugenud?”), eesti keeles ilmunud Loomingu Raamatukogus aastal 2008), millal on üldse võimalik väita, et me oleme midagi läbi lugenud? Lugeses moodustub meie pähe juba hoopis teine raamat. Ja kuigi Bayardi on kohutavalt lohutav lugeda, siis mõjus see nagu üks seanss psühholoogiga, kui tegelikult oleks teraapiat vaja aastaringiselt, vähemalt paar korda nädalas.

Üks kummalisemaid probleeme, millele enda ja raamatute suhet varitsedes jälile jõudsin, on see, et keskpäraseid tekste on võimalik lugeda kui väga häid. Väga head on lihtsalt liiga erutavad. Samas ma suudan tekitada täiesti korraliku töödistsipliini igavate, keskpärase, keeruliste jms raamatutega töötamisel. Ma nägin end läbi. Palju keerulisem on aga nende raamatute/tekstidega, mis tunduvad olevat kirjutatud täpselt mulle. Ma püüan, loen näiteks esimese peatüki poole peale, aga kui juhtub, et need ongi täpselt need mõtted, mida ma ise olen mõelnud / mis täidavad mingi lõnga minu mõtetes, siis muutub raamat liiga erutavaks ning ma

ei suuda seda enam edasi lugeda. Juba mõnest lausest võib katapulteeruda selline hulk mõtteid, mille läbiseedimiseks kulub hulk aega. Ja ma panen raamatu heaga kinni ja tagasi riilisse.

Seega ongi mul enamasti läbi lugemata need raamatud, mis on täpselt minu teemasse, aga ma käin neid vaid vahel lehitsemas ja ainuüksi nende lugemise perspektiiv on piisavalt intensiivne, et mõnda aega polegi rohkem vaja. Suurema osa

Foto: erakogu

ajast loen visalt pigem igavaid tekste ja lükkan nende raamatute lugemise mõnu muudkui edasi.

Sellised edasilükkamised annavad aga sisemisele piitsale muidugi ainult hoogu juurde. Tõenäoliselt jääb mind igavesti painama, et ma peaksin rohkem lugema; tõenäoliselt jään ma alati tundma end pidevalt süüdi, et ma loen liiga vähe. Sest raamatuid sünnib maailma muudkui juurde. Ja seega pole raamatud öökapi mitte seal „õnnelike, eriliste hetkede” pakkumiseks, vaid selleks, et mind etteheitvalt jälgida. Mida ma parasjagu teen – selle asemel, et neid lugeda.

Kirjutasin näiteks selle veeru. *Is there anybody out there who can feel me?* Võib-olla peaks lugemisgruppide moodustamise asemel moodustama lugemisvõimetuse tugigruppe?

Vt ka *imposter syndrome*, prekaarne töö, e-raamatud / raamatud faili kujul, piits ja präänik, raamatukogud, akadeemia, ahistus, vaja-teha-nimekirjad, tööviljakuse tõstmine, efektiivsus, kiirlugemiskursused, enesedistsipliin, üksikud helged hetked, Palle üksinda maailmas.

Tartu Lastekunstikool viis septembris läbi küsitluse¹, uurides Tartu inimestelt, mis seostub neile kaasaegse kunstiga ning kas see on pigem positiivse või negatiivse märgiga nähtus. Samuti sai just valmis kaasaegse kunsti festivali ART IST KUKU NU UT näitusi saatev „Kaasaegse kunsti töövihik“, mis on mõeldud lastele vanuses 12–18. Kuna selleaastase haridusprogrammi raskuspunkt oli asetatud just laste ja noorte kunstialase hariduse parandamisele, siis rääkisime käimasolevatest näitustest ja kaasaegsest kunstist üldisemalt kolme Tartu linna ja maakonna kunstiõpetajaga. Kõigepealt uurisime Epp Pilvelt ja Piret Viirpalult Tartu Lastekunstikoolist, miks selline küsitlus korraldati ja mida nad kaasaegse kunsti õpetamisest laiemalt arvavad. Lisaks kohtusime ka Elva Gümnaasiumi õpetaja Helle Sauega, et rääkida kunstihariduse osast uues õppekavas ja kaasaegse kunsti õpetamise probleemidest üldhariduskoolide kontekstis.

Mari Jõgiste: Kuidas tuli idee korraldada kaasaegse kunsti teemaline küsitlus?

Epp Pilv: ART IST KUKU NU UTilt tuli ettepanek tuleva festivali raames koostööd teha. Tegelikult sai kõik alguse Comeniuse projektist, mis käsitles kunstihariduse ja kaasaegse kunsti omavahelisi seoseid nii üldharidus- kui huvialakoolides. Meil on olnud oma koolis väga palju vestlusi sellest, mis see kaasaegne kunst on ja mida meie oma koolis õpetame. Mulle tundus, et probleem liigub kogu aeg ainult kunstnike ja kunstiõpetajate ringkonnas. Tekkis küsimus, mida tavaline inimene tänavalt sellest üldse arvab? Tundus, et laste vahendusel on seda küsitlust väga hea teostada, kuna iga kord, kui nad kelleltki seda küsivad, küsivad nad seda ka iseendalt.

Teine põhjus oli seotud juba eelmainitud Comeniuse projektiga. Üks poiss, kes oli käinud mitmes kohas ja osalenud paljudes kaasaegset kunsti puudutavates töötubades, seletas, mida nad Portugalis tegid. Lõpuks ütles südamealt ära, et noh, lõpuks me tegime siis päris kunsti ka, pidi joonistama. Ja siis ma sain aru, et neile ei olnud kohale jõudnud, mis asi see kaasaegne kunst on.

Triin Tulgiste: Rääkige palun täpsemalt, mida Comeniuse projekt endast kujutab?

Piret Viirpalu: See kestis kaks aastat ja on nüüdseks läbi. Projektis osalesid koolid Portugalist, Lätist, Soomest ja Eestist. Peale meie oli Eestist veel Sally Stuudio Tallinnast. Eesmärgiks oli uurida, kuidas kaasaegset kunsti paremini kunstiharidusse integreerida. Toimusid töötoad kõikides partnerriikides ja vahepealne töö koolides. Põhieesmärk oli luua veebiplatvorm, kus on valik parimaid praktikaid, mida võiks kasutada ka teised kunstiõpetajad või siis kunstiõppijad iseseisvalt. Seda võivad kõik vaadata ideelabori kodulehelt ideelabor.blogspot.com. Kõige olulisem osa oligi üksteise külastamine. Nähti teiste riikide parimaid muuseumi ja seda, kuidas leiab aset kunstiharidus ja kunstiõpetus. Projekt pani mõtlema ka need õpetajad, kes muidu kaasaegse kunstiga ei tegele. Viimases ühises töötoas Tartus jäi kõlama mõte, et pole ühtset vastust küsimusele, mis on kaasaegne kunst. Üks kokkulepe siiski saavutati. Kõik olid nõus sellega, et kaasaegne kunst võiks olla midagi sellist, mis pakub midagi uut. Ta võib kasutada traditsioonilist vormi, aga mingi uus lisandväärtus võiks seal olla.

KUIDAS ÕPETADA KAASAEGSET KUNSTI?

Küsisid Mari Jõgiste ja Triin Tulgiste

Kaasaegse kunsti festival ART IST KUKU NU UT rõõmustab juba kolmandat aastat siinseid kunstisõpru. Uurisime kolmelt kunstiõpetajalt, kuidas kõnetada aga kooliealisi lapsi ja noori.

T.T.: Mida andis sealt projektist tuua üle kooli igapäevasesse töösse? Mis on muutunud?

E.P.: Ma arvan, et praegu on seda veel vara öelda. See algab suhtumiste ja mõtlemisprotsesside muutumisega. Metoodikat kui sellist, kuidas õpetada kaasaegset kunsti, ei ole. Kõigepealt kõik kogetu laagerdub õpetajas ja tulemusi on võib-olla alles paari aasta pärast näha.

P.V.: Võib-olla huvi ja positiivsem hoiak tekkis kaasaegse kunsti suhtes. Nähti, et see ei ole midagi kohutavat.

M.J.: Kas küsitluste tulemustes oli midagi üllatavat või oli see keskmine pilt, mis välja koorus, ootuspärane?

E.P.: Ikkagi ootuspärane. Lisaks ma arvasin, et paljud ei vasta üldse. Me tajume kõik seda, et on väga suur osa ühiskonnast, keda see üldse ei puuduta. On väga palju inimesi, kes kunagi näitustel ei käi ning kes ei võta ka negatiivset hoiakut kunsti suhtes. Lihtsalt see ei kuulu nende huviorbiiti. Lapsed rääkisid hiljem, et mõned lihtsalt ütlesid, et nad ei soovi vastata või et nad ei oska vastata. See on võib-olla üks ja seesama.

P.V.: See on võib-olla ka loomulik, sest kui palju me ise teame muusikast, teatrist või spordist? Kui see ei ole sinu valdkond, siis ehk ei peagi teadma.

E.P.: Samas ma arvan, et tänapäeval on kaasaegse kunsti üks ülesanne just kogu ühiskonda mingil määral togida. Sest ta esitab ju kogu aeg küsimusi, ta ei varja midagi. See oleks väga tore, kui kaasaegne kunst ikkagi jõuaks mingeid teid pidi, kas või selle negatiivse emotsiooni kaudu, selle inimeseni, kes muidu nendele asjadele ei mõtle, ja lõöks ta rivist välja. Võib-olla tekib mingi seos oluliste asjadega. Ta võiks tegelikult puudutada.

P.V.: See oleks muidugi kurb, kui jääkski ainult nii, nagu Mihhail Lotman ART IST KUKU NU UTi avamisel ütles, et kaasaegne kunst peab häirima. Kas ei võiks olla, et see võiks ka hinge minna või puudutada. Teisisõnu, ta ei peaks olema ainult negatiivne.

T.T.: Kuidas te selleaastaseid ART IST KUKU NU UTi näi-

tusi hindate? Kuivõrd on nad lastele tõlgitavad ning mil määral võiksid nad ühiskonnale korda minna?

E.P.: Minule meeldis Y galerii näitus väga. Nooruse galeriis oli häid asju, aga seal oli see lugu, et kui on liiga palju raskeid asju, siis ei suuda lõpuks enam vastu võtta.

P.V.: Eike õpetab meie koolis ka ja ta ise rääkis oma tööst. Muidugi võib vastu vaielda, et alati ei pea kunstnik lahti rääkima, mida ta mingi töö juures mõtles, aga see on nii haruldane, kui autor ise räägib ja eriti kui ta on su enda õpetaja. Lapsed olid tähelepanelikult vaadanud ja üks poiss oli öelnud, et ta tahaks ka ise selliseid asju teha. Aga näiteks kunstimuuseumi näitus kõnetab mu arvates rohkem inimesi, kellel on kogemus ja mälestus originaalidest olemas. Kui lähed päris esimest korda, siis ma ei tea, kas see annab päris samasuguse mõju või tulemuse. See sõltub jälle ka sellest, kui hästi õpilastele rääkida ja kui vanadele rääkida.

T.T.: Kas teie jaoks on sellel näitusel vanusepiirang?

E.P.: Lasteaialapsi ma sinna küll ei viiks.

T.T.: Üldhariduskoolide kunstiõpetajad olid seisukohal, et ka põhikool võib veel liiga noor olla ja nad pigem alustaksid gümnaasiumiõpilastega.

P.V.: Põhikooli viiksin kindlasti. Aga see tähendab seda, et külastus peab olema väga hästi ette valmistatud. Kõik sõltub õpetajast ja sellest inimesest, kes näitusel räägib – kuidas ta räägib ja mida ta räägib.

T.T.: Jäi mulje, et üldhariduskoolide õpetajad tunnevad end ise teema puhul ebakindlalt ja lihtsalt ei oska õpilasi piisavalt ette valmistada.

P.V.: Ma arvan, et hirmu ja ebakindluse taga on ka soov teada saada. Ja võib-olla õpetaja häbeneb, et ta ise ei tea, ja pigem hoidub sellistest kriitilistest teemadest.

E.P.: Minu meelest on näitust saatvad trükised suurepärased. Kui õpetaja on selle enne läbi lugenud, siis ta on piisavalt ette valmistatud. Need olid väga hästi koostatud.

**TARTU
KUNSTI
MAJA**

**TEGEVUST TOETAVAD:
EESTI KULTUURKAPITAL
KULTUURIMINISTEERIUM
TARTU LINN**

25.10-18.11

**JASS
KASELAAN**

25.10-18.11

**LEONHARD
LAPIN**

21.11-16.12

**JAUNUMS!
VÄRSKE LÄTI MAAL**

**BRAMBERGS • GELZIS
IVANOV • KAULAČA
MELDERE • VÍTOLINŠ
ZARIŇA**

Küllastanud seekordset Disainiööd intensiivsemalt kui varasemaid, püüan anda ülevaate toimunust. Peab ütlema, et programm sisaldas erineva keerukusega üritusi erinevatele huvigruppidele. Alljärgnev valik on tehtud puhtalt isiklikul tasandil, enamasti selle põhjal, mis rohkem puudutas / hinge läks.

Alustasin seminari „Design Matters” külastusega, mis oli ühtaegu nii sissejuhatav kui ka järgnevaid päevi kokkuvõttev: vaatluse alla võeti disainimõtte, tootmine ning neid puudutavad probleemid ja lahendused. Taani organisatsiooni INDEX: Design to Improve Life väljaantavat disainiauhinda tutvustas Adam von Haffner Paulsen Taanist. Tegemist on suurima rahalise disainiauhinnaga maailmas (500 000 eurot), mida antakse välja aastast 2002. Täpsemalt premeeritakse disainilahendusi, mis aitavad leevendada mingisugust globaalset valupunkti. Auhindu antakse välja viies kategoorias: „keha”, „kodu”, „töö”, „mäng ja õppimine” ning „ühiskond”.

Tapio Anttila disainitud lindude pesakast Foto: Mari-Liis Heinsaar

Hula „Trash to Trend” moeshow Foto: Mari-Liis Heinsaar

2005. aastal kuulutati „keha” kategooria võitjaks „Elukõrs” („Lifestraw”, disainerid Torben Vestergaard Frandsen (Taani), Rob Fleuren (Holland) ja Moshe Frommer (Iisrael)), mis lahendab puhta joogivee puuduse ja takistab vee kaudu saadavate haiguste levikut mitmel pool maailmas. Ja seda üksikisiku tasandil – plastist silinderja vormiga ese puhastab vett joomise hetkel. Tooteesitlusel demonstreeriti selle tõsiseltvõetavust ja toimivust WC-potist juues. Tänapäevaks on „Elukõrs” juba tootmises ja kasutuses.

Ilusatest disainitoodetest rääkis ja oma maailmaklassi kvaliteediga töid presenteeris soome disainer Tapio Anttila. Anttila otsis vastust küsimusele, kumb on parem, kas töötada ettevõttesisese disainerina või vabakutselisena? Tapio töötas üheksa aastat (1996–2005) disainerina Iskus, kus ta omas suurepärase meeskonda, oli põhjaliku ja läbimõeldud tootmisprotsessi sees ning lõi edukaid ja aina paremaid mass-sisustustooteid. Tapio disainitud ja enamasti seeriatega (nn tooteperekonnad) toodetud esemed on siiani Isku tootevalikus ja endiselt edukad.

Ent peale Iskust lahkumist hakkas ta disainima hoopis mängulisemaid ja erinäolisemaid esemeid. Mitmed on eksponeeritud ka Rotermanni kvartali Disainielevaatoris: näiteks lamp „Tip”, linu pesakast ja Woodismi nime all toodetud tooted. Viimaste puhul on tegemist puidu ja puitmaterjali jääkidest tehtava mööbliga. Puitklotsid rihmaga kokku tõmmatud istena, erinevad istmed-kännud on vaid mõned näited, et ka ökoloogiline mõtlemine ei ole Soomes 2012. aastal aasta disaineri tiitliga pärjatut külmaks jätnud.

Pole kahtlust, et tegemist on andeka disaineriga, kes on märkimis- ja kadestamisväärselt produktiivne ning mitmekülgne ning kes on uhke nii Iskus väljatöötatud kui ka oma ettevõttes loodud disainitoodete üle.

Briti disainerid Nick Rawcliffe ja Adam Fairweather korraldasid koostöös Eesti disainitudengitega taaskasutusmööbli töötoa, mille tulemusel valmisid vanadest spordivahenditest uued tooted. Vahvad ideed tõesti, ent vahel tundub, et neid asju on juba liiga palju tehtud. Kas poleks aeg juba järgmisele tasandile jõuda – luues sellist taaskasutussisustust, millest valmib toode, asi, mis kestab kaua, on läbi mõeldud ja esteetiline ning mida saab ehk toota ka rohkem...?

DISAINIÖÖS ON ASJU

Inge Peetris

Ülevaade käesoleva aasta Disainiöö kirjus kavas nähtust ja kogetust.

Joomise hetkel vett puhastav „Elukõrs” Foto: õigused INDEX Awardil

Woodism grupp ühendab disainereid ja tislereid, kes kasutavad mööbli tootmiseks vanu ja kasutuid asju ning ka linnas mahaloigatud puid. Nende disainerite tooted olidki samm edasi – valminud olid tooted puidust (näiteks suurtest pargipuudest), mis olid absoluutselt kasutajasõbralikud, lõpuni viimistletud ja tõesti ka ilusad. Woodismi väljapanek oli osa näitusest „Seeing the City – Colours of Lahti” (Soome).

Mõnusa terviklikus ekspositsioonis olid väljas nii mööbel, väikeesemed, linnaplaanid kui ka ehted. Näitus on osa projektist „Luova Polku”, mille eesmärk on arendada osalejate äri, koostööd ja rahvusvahelistumist. Näitus koosnes neljast osast: Lahti piirkonna kunstnike esindavast Kaunory’s, „Luova Polku” töögrupist, kuhu kuulub väga erinevate loomealade inimesi, Woodism grupist ja Designer’s Street Lahtist, mis koosneb Lahti piirkonna disaineritest ja arhitektidest.

Näitusel „Just a Thing” (Poola) osalesid andekad poola di-

sainerid, kelle tööd olid Eesti kontekstis teistsugused ja huvitavad. Silma jäid Piotr Stolarski põrandvalgustid, Bartosz Mucha portatiivne „Heat House-Grill” ja loomulikult „Self-Portrait in Five Pieces” Arek Wolskilt. Viimane on tool, mis provotseerib kasutajat: kindel, et tahad sellel istuda, et see pole naeruväärne? Kas pole mitte kohatu selle „käepidemest” haarates tooli teise kohta nihutada...?

Näitus „Leedu disain – minevik, olevik, tulevik” tõstatas küsimuse, kas Leedu praegune disain on väga erinev nõukogudeaegsest, kui iga leedulase kodust ei puudunud kodumaine serveerimislaud, kassettmagnetofon jmt. Kogu näituse üks lemmikesemeid oli minu jaoks Inesa Malafej’ ja Arūnas Sukarevičiuse (Leedu) disainitud kirjutuslaud „My Writing Desk”, mille plaadi servades olevasse renni saab tõsta hetkel mittevajalikud paberid-kaustad. Samas on selle serv mugavalt kaldu, et vajaliku taas ülesleidmine oleks kerge. Ja kõik see lihtsas ja tagasihoidlikus retrolikus vormis.

PechaKucha Night on üritus, mille autorid on Astrid Klein ja Mark Dytham (Klein Dytham Architecture). See on koht, kus disainerid ja loomeinimesed saavad omavahel suhelda. Mõõdukas kogus alkoholi ning vaba mikrofoni (20 slaidi pikusega umbes 20 sekundit) on selleks, et jagada oma mõtteid ja filosoofiat ning tutvustada oma töid ja tegemisi. Viimast Tallinna PechaKuchal peaaegu puudusid alkohol ja noored disainerid (vabandust, Maarja Marga siiski rääkis ühest oma toolist). Sõna võtsid Pekka Timonen (Soome), Asmo Noronen (Soome), Leonardo Meigas (Eesti), Michael Dumiak (USA), Janek Świerkowski (Poola, Cosmic Undergroundi ja Instituudi B61 kuraator) jt. Olles osalenud publikuna paaril säärasel üritusel Soomes ja muuhulgas ka ühel esinenud, ootas natuke teistsugust õhtut. Väga oleks tahtnud kuulda rohkem noortest disaineritest ja nende tegemistest. Eriti vahva oleks olnud, kui tolle õhtu kõnelejad oleksid osalenud (ka) publikuna – professionaalne vastukaja oleks noorele esinejale väga vajalik. Sest küllap tuntud arhitekt, kunstikriitik ja üritustejuht saaksid vabalt sõna ka ükskõik millisel vaba mikrofoni õhtul, aga koht, kus kuulatakse ja arutatakse (!) noore loomeinimese tegemisi ja tulevikku, oleks vast Eesti kunstilise arengu kiirendamiseks veel olulisem. Õhtu aga oli parajalt tempokas ja rõõmus, eriti tõstaks esile 2012. aasta disainipealinna Helsingi juhi Pekka Timose etteaste – kiire, sisukas ja humoorikas, täpselt nagu PechaKucha olemus.

Eesti disainiauhinnad said jagatud sundimatus, kuid suurejoonelises õhkkonnas reede õhtul Lennusadamal. BRUNO on Eesti disaini auhind, mida Eesti Disainerite Liit annab välja alates 2006. aastast. Disainiauhinda BRUNO jagatakse kahes kategoorias: parima tootedisaini ning parima disainiprojekti eest. Reet Ausi ja Jarek Kasari juhitud galal kuulutati välja tootedisaini BRUNO võitja, kelleks oli Margus Triibmann rattahoidja „Tulip Fun Fun” eest. Noore disaineri auhind SÄSI läks seekord jagamisele kolme noore vahel, kelleks olid Kärt Ojavee, Helena Karelson ja Indrek Sirkel. Kuigi mitmed esinejad galal ja seminaridel kurtsid, et ettevõtjad ei ole leidnud teed disaineriteni, ei ole siiski kahtlust, et tee on mõlemas suunas sama pikk – nii et pealehakkamist mõlemalt poolt ja ehk on paari aasta pärast kandideerimas tööd, millel on suuremgi ekspordipotentsiaal, kvaliteet ja tootlikkus.

Õhtu lõppes eesti sugemetega brasiilia moedisaineri Oskar Metsavahi moe-show'ga, kus ta esitles ühte oma kollektsioonidest. Laupäeval peetud seminaril avas ta siiralt oma loomingu telgitaguseid, esitledes oma edulugu, mis oli tõeliselt inspireeriv ja innustav. Jäi mulje, et see edukas ja enesekindel disainer on tegelikult silmad lahti ringi käiv ja lihtne inimene, kes saab ideid oma kollektsioonideks kõigest, mis teda ümbritseb. Enamik tema kollektsioonidest saavad alguse erinevatest kogemustest ja fotodest (muuhulgas ka näiteks sõprade saadetutest) ning aktiivsest meeskonnasisesest arutelust. Vaadatakse pilte, sobitatakse tekstiilitükke, fakture, mängitakse vormidega ja tehakse visandeid. Ei mingeid 3D-programme ega tehnikavidinaid... Tihtipeale on Metsavahi lavakujunduse idee valmis enne kui tooteideed ise, mis iseloomustab paljuski Oskar Metsavahti kui emotsionaalset ja temperamentset kunstnikku ning jätab lootuse kõigile neile, kes soovivad süsteemi eiravalt oma unistusi teoks teha.

Tõeline vormimäng tuli välja aga HULA (Highly Unpredictable Laboratory) kollektsiooni „Trash to Trend” esitlusel. Tõdesime, et HULA oli ja on endiselt väga heal tasemel Eesti Kunstiakadeemia bränd. Oli vaimustav näha meeste pükstest tehtud kleite, kangarestidest kampsuneid ja muudest masstootmisjäädikdest valmistatud kihilisi ja vabavormilisi seelikuid-pluuse-jakke. Asukoht oli valitud täpselt sobiv (niiske õhk vanade seinte vahel summutati mõnusa kaneele-õuna tee ja aroomiga), väga hea muusika (Anneliis Kits) haakus suurepäraselt catwalk'il toimuvaga.

Samal õhtul esitleti ka kunstilist lühifilmi „Living Spirits”, mis õhutab jätkusuutlikule tarbimisele ning on ajatu teemakäsitlus moe- ning rõivatööstuse olemusest. Läbi koordineeritud liikumise loodi sümbolne lavastus rõivatööstuse protsessist, mis kulmineerus massiivse ning üleva kleidi-installatsiooniga. Üks hea kaader vaheldus teisega – tegemist on tõeliselt professionaalsete osalejate ja meeskonnaga.

Disainiöö 2012 oli igati tänuväärne üritus. Korraldajad olid pannud kokku mitmekülgse programmi, mis pakkus huvi kõigile osalejatele. Siiski ootaks eesti disainihuviliselt suuremat osalust näiteks kas või näituste külastamise näol, eriti tore oleks, kui tuldaks kokku näituse avamisele, et pidada lugu korraldajatest ja autoritest ning samas saada ka otsene tutvustus/selgitus avatud väljapanekule. Diskussioon ja vahetu kontakt disaineri ja tarbija, disaineri ja disaineri, disaineri ja tootja vahel muudaks Eesti disainimaastiku ka palju mitmekülgsemaks ja huvitavamaks.

SÕPRADELE LIHTSALT KARL

AJALOOLISE MAITSEGA LIHTNE HELE ÕLU, MILLES ON TUNDA
HEAD HUMALA MEKKI JA ÕLLEPRUULIJA SIIRAST HINGE.
PRUULITUD EESTI ÕLLEKULTUURI RAJAJA
KARL FRIEDRICH REHBINDERI AUKS.

SAKU ÕLLETEHAS 1820
saku
K.F. Reh binder

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

Septembris toimus Tallinnas ühistranspordi valdkonnas palju enamat kui kõmuline bussisõiduradade mahajoonimine. Ouliselt laiahaardelisem ning mahukam oli Tallinna ühissõidukite infograafika uuendamise ning ümberkorraldamise projekt, mis peaks muutma liiklemise pealinnas mugavamaks nii linnakodanikele kui selle külalistele. Küsisime Kristi Rumelilt, kes on Disainiosakond OÜ projekti elluviija, mida nii mastaapne projekt endast täpselt kujutab.

Infograafika uuendamise idee sai alguse „Tallinn For All” (TfA) projekti raames. Kuidas konkreetselt selle teema-ni jõudsite?

TfA projekti alguses vaatesime ja analüüsisime tudengitena suures ringis põhjalikult kõiki Tallinna linnaruumi probleeme. Seejärel valisime välja aktuaalsemad probleemid ja kitsaskohad, mida meie (graafiliste disainerite) oskuste ja teadmistega lahendada saame. Lõpuks jaotusime huvide alusel gruppidesse, kusjuures Tallinna ühistranspordi teemalisi grappe tekkis lausa kaks. Neljaliikmelises projektimeeskonnas, kes tegeles ühistranspordi infograafika lõpliku väljatöötamisega, oli liikmeid mõlemast varasemast ühistransporditeemalisest grupist.

TfA projektis osalesite veel üliõpilastena, kuid infograafika projekti ellu viima hakates lõite oma ettevõtte. Missugune roll oli TfA projektil ettevõtte loomisel?

TfA projektil oli oluline roll ettevõtte rajamisel – meie meeskond, esimene klient ja esimene töö kasvasid välja sellest projektist. Esimesel kohtumisel Tallinna Transpordiametiga olid meile toeks nii TfA esindajad kui õppejõud EKAs – edasi tegutsesime iseseisvalt.

Meie erialal on tudengist ettevõtjaks kasvamine loomingulise iseseisvuse säilitamiseks oluline ning EKAl on viise ka selle toetamiseks (nt *spin-off* programm, millesse me kuulume). Seega ei tulnud TfA käigus niivõrd ettevõtluse idee kuivõrd võimalus, ajastus ja vajadus.

Selgita palun lähemalt, missugused muudatused nüüdsest Tallinna ühistranspordiga liiklemisel on?

Kõige olulisem, mille poole püüdsime, oli teenuse visuaalne ühtsus kasutaja jaoks – et tal oleks mugav linna ühistranspordi üles leida, selles orienteeruda ning selle infokandjaid teiste teenusepakkujate omadest eristada. Seetõttu on üheks heaks uuenduseks sõitja jaoks Tallinna ühistransporditeenuse Tallinna Transport äratuntav identiteet ning ühtlustatud teabe edasiandmise viis.

TANTSULISED KARU-URUD

Kaia Otstak

Lavastused „Urud” ja „Nagu maasikas karu perses” ei ole klassikalised tantsuetendused, vaid jutustavat tüüpi *performance*-kunsti esitused, milles on rõhk kehalisel liikumisel.

Kultuuritehase Polymer festivalil (24.08–02.09.2012) etendusid kaks tantsulavastust: Henri Hüti ja Kardo Ojassalu „Urud/Burrows” (koostöös Augusti TantsuFestivaliga) ning Mai Söödi ja Tiina Söödi „Nagu maasikas karu perses”. Lisaks samale toimumiskohale sarnanesid need kaks esitust nii vormi kui sisu poolest. Katkelised loovest, kus kohtame antropomorfiseeritud loomategelasi ja tehisobjekte, on värvitud rahvapärandi ja kultuuriajalooa, millest ei puudu inimlikud heietused ega eksistentsiaalsed kahtlused. Lavastused on sündinud samast: leida see, mis paeluks ühiselt ödesid Sööte ja koos tantsijaks/koreograafiks/lavastajaks õppimise ajal vendadeks kasvanud Henrit ja Kardot. Esimeste puhul on selleks ootamatus ja ootamatud lood; teistel paranormaalse nähtuste maailm, mis sirgub vaba tahte küsimuseks.

Lavastused „Urud” ja „Nagu maasikas karu perses” ei ole klassikalised tantsuetendused, vaid jutustavat tüüpi *performance*-kunsti esitused, milles on rõhk kehalisel liikumisel. „Urgude” ülesehituslik vormikontseptsioon on kantud eeltestest, mida Henri Hütt ja Mihkel Illus varemalt *art show*’na manifesteerinud on. Teisisõnu „ajakohane visuaalmõtiskluste jada, mille keskmes on vaatenurkade paljus” (2011). Tehniliselt näeb see välja lavaruumi variatsioonide kogumisena, milles sisemine struktuur kujuneb iseeneslikult võttes lõpuks lineaarse jutustuse kujuks. See nõuab iseenda asetamist erinevatesse olukordadesse, kasutades selleks kohati ka autobiograafilist materjali. Näitlejatöö on seega kõrvaldatud.

UENENUD INFOGRAAFIKA TALLINNA ÜHISTRANSPOORDIS

Küsis Piret Potisepp

Seoses septembrikuus toimunud Disainiööga on kodumaine disain taaskord luubi alla võetud. Müürileht uuris täpsemalt Eesti Kunstiakadeemia graafilise disaini tudengite loodud Tallinna ühistranspordi uue graafika tagamaid.

Teiseks oluliseks uuenduseks on infokandjate kasutatavus, süsteemsus ja järjepidevus kitsamalt. Töötasime selle kallal, et ühistranspordi viidad, sildid, kleeibised, trükised, sõiduplaanid, kaardid jms oleksid kasutaja jaoks: (1) loetavamad (suuremad tekstid, loetavam kirjatüüp, läbimõeldud rõhuasetused); (2) loogilisemad (sama info leitav alati samast kohast, info edastatud teenuse tarbimisprotsessi silmas pidades, infokandjate formaadid ja infopaigutused ühtlustatud); (3) esteetilisemad (identiteedijuhendi loomine, nõuded trüki-kvaliteedile, disaineri rolli suurenemine Tallinna Transpordi teenuse töös).

Mõned näited

(1) Sõiduplaanil (peatuses) on peagi suuremad ja loetavamad numbrid ning uuendusena mugav peatustepõhine marsruudiskeem. (Varasemalt oli marsruut edastatud tänavate järgi, muutes orienteerumise nii kohalistele kui külalistele keeruliseks.)

1. Peatustes on uue kujundusega infotahvel – möödujatele on kaugelt loetav peatuse nimi, linnas orienteerujaid aitavad vähendatud infomüra, loogilise värvikoodi ja mugava asukohatähistusega transpordikaart ning sõitjatele on edastatud kompaktsel kujul seni laiali paiknenud piletiinfo.

2. Spetsiaalselt Tallinna Transpordile loodud piktogrammi-de komplekt dubleerib tekstilist teavet, aidates teavitada ka keele- ning tajubarjääriga kasutajaid ning ilmestades ka tavakasutaja jaoks viitadel/trükistel kirjeldatut.

Lisaks on muutunud kasutaja ja teenuse vahelise kommunikatsiooni põhimõtted. Vähendatud on kantseliidi kasutamist ning kaudseid pöördumisi. Info ja soovitus edastatakse viisakalt, selgelt ja sõbralikus vormis, lähtudes kasutaja paikne-

misest teenuse protsessis. Lihtsustatud on ka kontaktivõttu teenusepakkujaga: mitmete erisuliste kontakttelefonide asemel palutakse kasutajal helistada mitmekeelsel ja ööpäevaringsel lühinumbril 1345, kust teda vastavalt vajadusele edasi suunatakse.

Tegemist on kahtlemata mahuka projektiga, mille keerukusest annab vast aimu aeg, mis selle elluviimiseks kulus – 3 aastat. Mis muutsid antud projekti niivõrd keerukaks?

Projekti muutis keerukaks see, et proovisime luua Tallinnas koos transpordiametiga seda, mida suuremates linnades on arendatud aastakümneid (nt Londonis aastast 1933) – visuaalselt ühtset ühistransporditeenust. See ei ole pelgalt disain, see on analüüs ja mõõtmine ja arvutamine; logistika ja diplomaatia. Et me saime läheneda probleemidele ainult graafiliselt, muutmata infrastruktuuri, pidime kohandama oma ideed olemasolevatesse raamidesse.

Kui avastasime, et raamistik on reeglipäratu, mõistsime, et peame alustama reeglite paikapanemisest. Ligi pool aastat veetsime koostades Tallinna Transpordi identiteedijuhendit – dokumenti, mis on olnud abivahendiks meile endile ning tagab loodetavasti Tallinna Transpordi identiteedi järjepidevuse ka edaspidi.

Meil on olnud transpordiametiga väga hea koostöö, mistõttu olemegi kõik need aastad realselt tööd rabanud. Kogu klientide kriitika on olnud konstruktiivne ja suunav, lahendused on leitud ühise arutelu käigus. Meil on meeskonna peale ligi 10 000 digitaalset kavandit ning arhiivkarpide viisi paber-sketše. Tööd on tehtud. Palju.

de paaritumispeoga. Seal on seik, kus Kardo ütleb Henrile: „You are more than a friend.” Tõigale, et tegemist pole lihtsa sõprusuhtega, viitab ka tugev ühe osapoole domineerimine, mida Henri sõprusele ei omistaks. Kuid vennad? „Justkui parem kui sõbrad,” nagu Henri märgib. „Äkki vendasid ei saaks justkui kahtlustada ka isasindude paaritumistantsus ja nad oleksid sellest mõtlema mehe kahtlustest vabad. Vähemalt koos paarina eksisteerimise kahtlusest?”

Vendadevahelise suhte rõhutatud asümmeetria õrna ja vägivaldse vahel ei lase kahtlusepingel langeda. Võime vaadata tagasi lapsepõlve, kuid kas see aitab vastust leida? Ühesuunaline vägivald tarvitamine, tuuleveskiga võitlemine, varba peale astumine, koos tegutsemine – kas need kõik ei viita valikutele? Lavastust tutvustatakse ühisosa ja individuaalsete otsuste ristumiskohana. Kas teise tee loomapüügilõksude asetamine on ühine otsus? Kuid teki jagamine ja ühete pükste kandmine individuaalne? See kõik jääb lahtiseks ja nii ei anta aega ka kõige laval ilmuva registreerimiseks. Kui teineteisest väheseks jäi, siis duubeldati endid videoekraanile, esitades justkui inimese topeltreflekterimise võimet. Läbimõeldud helitausta saatel kujunes rännak evolutsioonilise kõverpeegli ees... Kuhu? Lae alla tõusev telk Explorer võtab kokku paranormaalsuse. Maailma käike uurides elustuvad elutud objektid ja ületatakse füüsikaseadused. Nagu kõlab lõpulaul: „I have a dream to have a dream.”

Alguses käristatakse maasikatega särgid puruks, sest kes ei sooviks seda aeg-ajalt teha? Mai Söödi ja Tiina Söödi folkloorse päritoluga tantsuetenduse pealkiri „Nagu maasikas karu perses” tähendab sama kui *nagu rusikas silmaauku*. Millest iganes see ütlus ka tulnud pole, on see seotud täpselt õigesse kohta sobitumisega. Nõnda proovivad Söödid mõõta midagi *parajat*, *nagu valutat* ja *kontimööda*. Kuna elu ei ole lihtsalt täppisteadus, siis mahutab ta endasse ka spon-taanseid eneseväljendushetki, mida Mai ja Tiina kinni püüda soovivad. Nad sõnavad: „Kui inimene midagi lisab, siis tekib

Fotod: Disainiosakond arhiiv

Uuenenud infograafikaga sõiduplaan peatuses

Kas nüüd, mil Tallinna projektiga on lõpule jõutud, asute uuendama teiste linnade transpordigraafikaid?

Hetkel on tegelikult veel vara projekti täiesti lõppenuks lugeda, kuid võib öelda, et oleme lõpusirgel. Kindlasti annab see kogemus olulise eelise edaspidiste projektide planeerimisel ja juhtimisel. Hea disaineri oluliseks väärtuseks on aga võimekus suhestuda probleemidega väga erinevatest valdkondadest ning leida aega ka loominguliseks eneseväljenduseks. Kui suudame oma töös sellise tasakaalu tagada, siis miks mitte olla ka edaspidi kaasatud transpordivaldkonna disainiprojektidesse.

uus tervik.” Nii toetutakse kindla stsenaariumi asemel reale lugudele, mida kirjutavad tegelikult improvisatsioon ja hetke ajend. Selline loomeprotsess läheb tihti ümberpööratult hoopis liigutusele õiget konteksti otsima. Lugusid – sobitumise lugusid, mida öed silmas pidasid – ei saa ju lihtsalt korrata. Niiviisi tuleb neil lugudel ise millekski muuks muunduda lasta. Ka teineteist tervitav žestitants kujuneb lõpuks ise. Sealjuures ei unune ära aja taandamatu roll, vaid viimasest saab etenduse üks olulisemaid tegelasi karu kõrval.

Tiinal oli lugu, mille jutustamise põhirõhuks seadis ta maksimaalse ekspressiivsuse. Kuuleme eesti päritolu Viini karust. Lugu räägib eksootilisest uste vahele jäämisest ja oma piiride selgest tunnetamisest. Kuigi karu tundub olevat vales keskkonnas, läheb kõik ikka täpselt nagu mõõdetult. Ükskõik mida karu ka ei tunne ega looda, aeg möödub ikka oma tempos. Selle meeldetuletuseks on Mai karukäppade ühtlane samm – justkui tasakaalu hoidja. Aega ei huvita, et karul kiire on. Samal ajal ei jää aja subjektiivne olemus tähelepanuta. Tiina ja Mai näitavad, „kuidas aja kulg tähenduslikes hetkedes muutub”. Kahe keha ühise keele leidmisel näib aeg aeglustuvat.

Väheste detailidega lavakujundus osutus äärmiselt illustreerivaks. Paks mets sündis ühest suurest vanast kännust ja see ei olnud tema ainus funktsioon. Seda kui mõjuvalt lihtsus toimida võib, tunnistas lapse nutt saalis ajal, mil karutopis Lilli Tõlbi loodud heli – karu mõirge – taustal kardina tagant nähtavale tuli. Selline ootamatu reageering oli tegelikult nagu rasv ratta peal ja mõjus ka ülejäänud vaatajatele vaimu värskendavalt. Vähesega öeldi palju ja kujutlusvõimel polnud mahti puhkamiseks ning juba tuligi mõelda selle üle, kas ka karu oli punamütsikese ära söönud? Või kas tegemist on hoopistükki poliitilise allegooriaga? Kõik see ei kiskunud ei palaganiks ega vene muinasjutuks. Ning pärast pikka otsimist leidis ka Mai oma kauaotsitud lummava ja võrgutava laulu, millega aega seisma panna: „Kas see on seda väärt?”

Uued infostendid teevad liiklemise Tallinnas lihtsamaks

Pöördusime ka Tallinna Transpordiameti poole, et saada teada, mis olid linna kui tellija ootused. Küsimustele vastas Anu Leisner Tallinna Transpordiameti arenguosakonnast.

Kuidas sündis otsus, et projekt, mida toona veel üliõpilased „Tallinn For All” (TfA) projekti raames esitlesid, reaalselt ka ellu viidud saaks?

TfA projekti algstaadiumis pakkusid linna esindajad välja ideed/teemad/probleemid, millega võiks edasi tegeleda. Transpordiamet tõstatas ühe arendamist vajava valdkonnana ühistranspordi infograafika uuendamise. Endised infokandjad – sõiduplaanid, kaardid, piletiinfo jne – olid oma välimuse ja kasutajasõbralikkusega ajale jalgu jäänud ning vajasis uuenduskuuri.

Kuna ühistranspordivaldkond on väga keerukas ja nüansirohke, oli selge, et uue infograafika väljatöötamine on ajamahukas protsess, milles on väga olulisel kohal valdkonna spetsialistide ning erinevate kasutajagruppidega konsulteerimine. Projekti algusest oli koostöö kunstiakadeemia graafilise disaini osakonnaga sujuv ja konstruktiivne, teemakäsitlus võeti väga tõsiselt ja professionaalselt ette, korraldati töötubasid ning koguti andmeid nii vedajatelt, ühistranspordi korraldajatelt kui kasutajatelt. Kuna esialgsete lahenduste väljatöötamiseks oli kõvasti aega panustatud, oli transpordiameti huvi teemaga edasi minna, seda enam, et osalesime lahenduste leidmise protsessis algusest peale. Ühesõnaga

ideede vormistamine reaalisteks lahendusteks oli loomulik ja loogiline jätk. Täna tulemust linnapildis vaadeldes oleme väga rahul, sest ühistranspordi infograafika esitamise kvaliteedis on tehtud tõsine samm edasi. Uus kujundus on kasutajasõbralik ja soliidne.

Projekti elluviimiseks kulus kolm aastat ning selle maksumus oli 30 000 eurot. Linna kui tellija poolt vaadatuks – mis olid protsessi kõige keerukamad tahud?

TfA projekti algusest on möödunud umbes 3 aastat. Võib öelda, et lõviosa sellest ajast on kulutatud eeltöö ehk ühistranspordi kohta info kogumise ja selle analüüsi peale. Konkreetseid lahendused oleme disaineritega välja töötanud umbes ühe aastaga, mille hulgas on ka tootmisele ja tarkvaralistele arendustele kulunud aeg. Ajamahukaks tegi projekti väga paljude osapoolte kaasamine ja koordineerimine, milles oli juhtroll sõitjateveo osakonna juhatajal Udo Otsal. Ainuüksi transpordiametist olid kaasatud mitmed valdkonna spetsialistid, lisaks kõik Tallinna ühistranspordi veoettevõtted ja teised transpordiameti partnerid.

Keerukaks muutis projekti ühistranspordi valdkonnast tulenev nüansirohkus. Vaja oli süsteemset ja ühtset lähenemist info uuendamisele kaardil, peatuste sõiduplaanidel, piletiinfopaanil, veebis ja ühissõidukites. Kõik pidi loogiliselt kokku jooksma ning tervikuna vaadeldav olema. Seni oli infokandjaid uuendatud vastavalt vajadusele, eri aegadel ning tervikpilti arvestamata, puudus ühtne visuaalne keel.

Kirjeldatud tantsulavastusi võib mingis mõttes tänapäeva müütilisteks jutustusteks pidada. Tegevus toimub ajatus ruumis, aga leiab samastatust kaasajas, kus oluliste küsimuste esitamisel puudub kritiseeriv noot. Nii-öelda „Karu-urud” ei suuna seega moraalselt ega sunni seisukohta võtma, vaid hõikab endaga kaasa elama. Sellisel moel ei pretendeeri esitused autoriteosteks. Neis puudub võimalus dikteerida ühte kindlat mõistmisviisi, sest narratiiv valmib igas indiviidis ühisloomena. Nõnda on publik kaasatud nähtud piltidest ise lugu jutustama. Tõlgendamisvõimalused selleks on piiramatud ja seega igaühele kontimööda. Kuid ei saa jätta märkimata, et mõlemad lavastused mõjusid lapsepõlve tundeelu äratavatena. Seda kõike lummavalt punetava põhjamaise suveöö õhustikus. Täpselt nõnda nagu Söödid intervjuu ajal ise kostsid, et „enamik kokkusattumustest juhtuvadki Eesti suveööil”.

Lavastus "Urud/Burrows" Foto: Barthol Lo Mejor

Tiina Sööt ja Mai Sööt Foto: Laura Pöld

Siin on kaks lugu Osklenilt ja selle loovestjalt Oskar Metsavahilt. Esimene lugu (ülemised kolm rida) on ookeanimaailmast, vetesügavustest, liikumisest ja selle kõige vahetust tajumisest. Värvipalett ulatub helevalgest tume- ja hallikassiniseni. Sinised toonid on saadud loodusliku, indigoga värvimise teel. Teise loos (alumised kaks rida) on fookuses tegelased, kel on julgus ja valmisolek tegudeks keskkonnateadlikuma maailma heaks. Vt ka www.osklen.com

Koostas: Miina Leesment

Müürilehe ettepanekul istusid vonkrahllased ühel septembrikuuõhtul ühe laua ümber maha, et heita pilk tagasi 20 tegutsemisaastale ja vaadata otsa olevikule. Laua ääres istusid Von Krahli teatri juht Peeter Jalakas, näitlejad Erki Laur ja Liina Vahtrik, noored uustulnukad Jim Ashilevi ja Loore Martma, Priit Raud, kes oli Von Krahli Teatri direktoriks aastatel 1998–2004, Von Krahli Teatri tehnikajuht Enar Tarmo ja endine Krahli baari tegevjuht Alo Puustak. Vestlust juhtis Loore Martma.

Peeter Jalakas: Et siis hakkame peale jah?

Justusmin ja lauanõude kõlin.

Loore Martma: Peeter, kuidas sa omal ajal teatrit asutades selle tulevikku nägid, milliseid eesmärke seadsid?
P.J.: Tol ajal ei osanud mitte midagi ette näha – isegi seda, kas meie eksistents saab kestma aasta, kaks või rohkem, sest oli selline segane aeg. Teiseks oli tol ajal teatrisüsteem väga selge. Kõik teadsid täpselt, milline üks teater peab olema: see on üks maja, kus elavad erinevate ametite esindajad. Need ametid olid samuti väga selged: alguses oli näitekirjanik, kes kirjutas loo, siis oli lavastaja, kes mõtles välja, kuidas näitlejatele tekst selgeks õpetada ning see lugu inimeste ette kanda. Meil oli soov kuidagi teistmoodi teha. Aga see, kas see kedagi rohkem erutab või kas sel üldse mingit elujõudu on, see oli üsna ebaselge. Ega me ei osanud midagi ette näha. Kuhu poole mitte joosta, oli selge, aga kuhu täpselt pörutada, see oli suhteliselt ähmane ja polnud ka aimu, kui pikaks see jooks kujuneda võib.

Erki Laur: Kas sa räägid praegu 1992. aastast või sa räägid juba varasemast ajast?
P.J.: Praegu rääkisin 92. aastast. Ega see tühja koha peale ei tekkinud, et selles suhtes on sul õigus.
E.L.: Ega mina ei olegi aru saanud, kas seal vahepeal oli mingi maagiline moment ka või vaakum, kus midagi muutus, või läks kõik ikkagi ühe jutiga.
P.J.: Krahlile eelnes ju kõigepealt VAT ja siis hiljem Ruto Killakund (VAT Teater ja trupp nimega Ruto Killakund – *toim.*). Ja see Ruto Killakund oli põhiline, millega me mööda ilma ringi tuuritasime, aga millega me siin Eestis tegelikult suhteliselt vähe esinesime. Põhimõtteliselt oli Ruto Killakundi lõpp ka Krahli algus.
Enar Tarmo: Ega Ruto Killakund tegelikult ei lõpetanud tegevust. Mulle tundub, et see oli rohkem niimoodi, et kuna Ruto Killakund reformeerus Von Krahli Teatriks, siis kõikidele selle olijatele tundus, et see oligi see õige asi. Asjad lihtsalt laagerdusid ümber.

L.M.: Kas loosung „Pure art” tuli kohe 92. aastal või tuli see hiljem?
P.J.: See tuli aastal 98. Ma küll ei mäleta, et meil oleks varem sellist loosungit olnud.

L.M.: Kui oli selge, kuidas tehti varem, ja teie tahtsite teha teistmoodi, siis mida see „teistmoodi” siin tähendab?
P.J.: Eesmärk ei olnud teha teatrit mitte teistmoodi, vaid hästi. Eesmärk oli väljendada end võimalikult selgelt. Lihtsalt arusaam sellest, mis on teater, on olnud erinev. Minu arvates ei ole tegemist interpreteeriva kunstiga – teatri võlu ja ainulaadsus seisneb selles, et see on kollektiivne looming. Kui teose autorina peetakse tavaliselt silmas kedagi, kes on teose kirjutanud, siis siin on see määratlus enamasti selline, et autoriks peetakse truppi, kes on lavastusega tegelenud – ja see on siin algusest peale nii olnud.

L.M.: Kust tuli mõte siia teatri kõrvale ka baar asutada?
P.J.: Ega siin ei olegi mingit mõtet olnud – elu on ise järjest kõik ette käinud. Suhteliselt ruttu sai selgeks, et ega meile kuskilt raha ei anta ja tuleb hakata ise teenima.
E.T.: Siin oli ju juba mingi mõttetu baar sel hetkel, kui me siia tulime. Algselt oli siin Trükitöölise Liidu võimla.
Priit Raud: Mina käisin selles baaris!
L.V.: Enne kui te edasi sõimate, pean ma ütlema, et minu tädi ja tädi poeg pidasid seda baari.
P.J.: See maja kuulus Trükitöölise Liidu ametiühingule. Me arenesime siin nagu vähkkasvaja – alguses me rentisime ainult teatrisaali, siis oli all see baariruum ja järk-järgult võtsime üle kõrvalruumid. Lõpuks kahanes Trükitöölise Liidu tegevus sinna, kus praegu on meeste garderoob. Seal istus raamatupidaja.
E.L.: Viimane vastupanuliikuja.

L.M.: Kes seda baari alguses pidasid?

VON KRAHL – 20 AASTAT AVANGARDI

Liina Vahtrik: Siin me nüüd oleme, hetk meie jätkuvas katkematus elus on praegu... ja vaatame, mis saab...

P.J.: Meie ise. Ma arvan, et esimesel kahel kuul ma käisin umbes kolmel korral õues. Mul oli alguses see mõte, et muusikud ja näitlejad, kes siin majas tegutsevad, oleksid ka baaris tööl. Paar aastat see isegi toimis, kuni sai selgeks, et ongi kaks varianti: kas teha niimoodi, et oleks huvitav, või siis nii, et teeniks ka.

L.M.: Ja see kehtib endiselt, et ostad napsi, toetad teatrit?
P.J.: See kehtib endiselt, sest teater tegutseb siin nendes ruumides ikkagi tasuta. Muidugi seda olukorda enam õnneks pole, et väike baarike kogu maja peab üleval pidama. Meil oli õnne: baar sai kohe väga popiks ja siin oli kogu aeg inimesi. Programm seitse päeva nädalas. Hommikul sai siin üleval proovi teha, õhtul oli etendus ja pärast tuli baaris edasi tegutseda.
E.T.: See nägigi välja ju nii, et ärkasid seal all, kuhu eelmisel õhtul jäänud olid, ja siis tulid ülesse, toimetasid ja õhtul lõpetasid jälle seal all.

L.M.: Kui palju teatri publik ja baari külastajad omaval kattuvas?
A.P.: Ega nad kindlasti 100% ei kattu. Ilmselt leidub ka selliseid, kes ei teagi, et siin teater on.
L.V.: Krahli puhul on väga oluline, et kui varem on olnud kunstiliikide esindajad kuidagi eraldi – kunstnikud teavad ainult kunstnike asju, tantsijad ainult tantsijate omi, näitlejad ainult teatriga seotud ja muusikud ainult muusikamaailmas toimuvat –, siis vähemalt sellest hetkest, kui meie Erkiga (Erki Laur – *toim.*) 96. aastal siia tulime, tundsim me ise õudselt huvi, et mis ümberringi toimub – me ise käisime kontsertidel, me ise käisime siin baaris. Need inimesed, kes teatrit tegid, olid ise muusikast huvitatud ja sellepärast käisid nad ka seal baaris.

Nüüd on ajad ilmselt muutunud ja skeened palju ühendatud.
A.P.: Te mitte ainult ei käinud, vaid tegite ka ise üritusi.
L.V.: See on väga oluline, et Krahli näitlejad on alati olnud midagi enamat.
A.P.: Näiteks Cabaret das Lust.

L.M.: Mis see oli?

Kõik läbisegi: „Lahe asi oli...”, „Kihvt oli ...”, „See oleks isegi praegu lahe...”

E.T.: Aga rääkides näiteks sellistest gigantidest nagu Bashment ja Mutant Disco. Need olid nii-öelda meie maja peod, mida me tegime entusiastlikult ja õhinal.
P.R.: Kuigi see sisend tuli ikkagi väljastpoolt. Inimesed tulid neid tegema tänu sellele, et siin valitses selline olukord. Need läksid isegi osaliselt teatri üritustena statistikasse. Mutant oligi üks selliseid esimesi märgilisi pidusid. Pärast seda hakkas muid ka tekkima.
P.J.: See oli baari jaoks ka selline suurem muutus, et varem oli olnud ainult elus muusika. Kohti tuli juurde. Mitte üle-aru hoogsalt, aga ikka tuli. Üheksakümnendate alguses oli iseseisvumisaja algus ja uus raha ja ega seda kõike polnudki nagu kuskil kulutada – see tuligi baari viia. Aga hiljem tuli neid kulutamisevõimalusi juurde. Ma arvan, et pole ühtegi arvestatavat eesti bändi, kes poleks siin üles astunud, nii et selleks ajaks, kui plaadimängimine siia majja jõudis, oli see ikka üsna suur muutus. Aga see oligi selline paras moment, kus tunduski, et see aeg on ümber saanud. Selleks ajaks oli kuskil kuus või seitse aastat see laivmuusika asi kestnud. Algas järgmine periood.
A.P.: Üleüldiselt toimus ju ka muusikas mingsugune pööre. Plaadikeerutamine muutus samuti. Pigemini oli see plaadikeerutamine muutunud ühel hetkel selliseks, et see sobis siia. Diskorit tunti senimaani ikka teisiti. Tõenäoliselt oleks tolle aja vanakooli-diskoreid olnud siin üsna veider kuulata.

L.M.: Millised suuremad sarjad on veel peale Mutant Disco ja Bashmenti siit alguse saanud?
A.P.: Kui muusikas tuli peale hiphop, siis sündis siin näiteks

Check One Two. Minu meelest on need sarjad ka muusika arenemisega käsikäes käinud – kõik uued suunad on ikka siia majja ka suht esimesena jõudnud.
E.T.: Rääkides nendest slöuganitest, siis millegipärast taheti meid nimetada alternatiivteatriks, mis Peetrile vahepeal kohutavalt närvidele käis. Me ise tahtsime nimetada end eksperimentaalteatriks.
P.J.: Algul olime radikaalsemad ka. Küsimus oli, et kui me oleksime olnud alternatiiv, siis mille alternatiiv? Seda „miskit” ju ei olnud. Teater oli siin – alternatiiv oli see, mis toimus mujal. Aga eks need igasugused leibelid on keerukad. Selge on see, et inimesele meeldib end määratleda. Et meid on ka erinevalt nimetatud. Avangard-, alternatiiv-, era-, eksperimentaal-, laada-, väiketeatriks...
P.J.: Mulle meeldib, et žüriides oleme alati tekitanud nõustust, et kas see on nüüd draamalavastus, muusika või tants – vist ei ole see ega teine?! Sellepärast oleme saanud ka palju igasuguse loomingulise sõnastusega preemiaid, nt „piiride avardamise preemia”.
E.L.: Ise nimetame neid inva-auhindadeks. Kunagi keegi ei julgenud öelda, et see on parim lavastus, aga mööda ka ei suudetud vaadata. Mõeldi välja „kõneka lavakeele, muusika ja kollaboratsiooni preemia”.

L.M.: Mul on tunne, et nii palju asju on saanud alguse Von Krahlist. Lisaks pidudesarjadele nt Baltoscandal. Mis veel?
P.R.: Noo, näiteks Teine Tants, mis praegu Kanutit juhib – see algas samuti siit.
P.J.: Siis Teatri Infokeskus, millest on saanud praegune Eesti Teatri Agentuur.
E.L.: NO99 teater ja veel paar väiksemat projekti.

L.M.: Kui palju on Von Krahli puhul neid asju, mida Von

Krahl tahab teha ja mida Von Krahl peab tegema?
P.J.: See praegune rahastamissüsteem on suhteliselt jäik. Me peame ühel või teisel viisil vastama mingitele parameetritele. See on ka selge, et kui me võtame kelleltki raha vastu, siis seome ennast mingite kokkulepetega, aga üldiselt on meil olnud õnne tegeleda ikkagi sellega, millega me oleme tahtnud tegeleda. Nagu kõik teised, peame ka meie lugema, palju meil vaatajaid käib ja palju meil lavastusi välja tuleb.
P.R.: Mis üritus see hiljaaegu oli? Pressiteade, et etendus jääb ära. Juhtusin ühel hommikul kuulama Kuku raadiot, kus helistati Peetrile ja küsiti, et miks etendus ära jääb?
P.J.: See oli jah naljakas lugu, kus ma lugesin lehest, et Lin-nateatris jääb esietendus ära – suur uudis. Totakas, milleks selle peale leheruumi raisata?
Saatsin välja pressiteate, et meil jääb ka etendus ära – see oli üks näitemäng, mida me ei tee. Selle peale Kuku raadiost helistati ja küsiti, et kas te üldse tahtsite seda teha? Mille peale ma vastasin, et ei tahtnud ja kunagi ei tee ka ja sellepärast jääbki ära ja meil on veel neid näitemänge, mida me ei tee.

Kõik naeravad.

L.M.: Räägime Baltoscandalist.
P.J.: Baltoscandal algas sellest, et olin mõnda aega Taanis olnud ja hakkasin kodumaale sõitma ning küsisin oma õpeta-

jalt Eugenio Barbalt, et mis ma selle teadmise, mis ma siin omandanud olen, peale hakkan, kus ma nüüd lähen ja teen seda kõike? Siis ta ütleski, et korralda festival. Kutsud need, kes sulle meeldivad, saad oma arusaamadele tähelepanu ja on tiba lihtsam uue teemaga lagedale tulla. Esialgu see oligi selline Baltikumi ja Skandinaavia gruppide kokkusaamine.

L.M.: Kas Baltoscandal toimib samadel põhimõtetel kui algusaegadel?

P.R.: Ma arvan küll. Mis neist ikka muuta, kui see toimib?! Ja ma arvan, et ta toimib sellepärast, et kogu aeg kasvab uusi teatrivaatajaid juurde. Lisaks on Baltoscandali puhul minu jaoks tähtis see, et teistmoodi me ei saakski eriti välismaiseid asju näha – meil puudub selline süsteem. Kõik poliitikud ja rahastamiskanalid saavad aga sõnast „festival” aru.

Publikuga on samamoodi – palju lihtsam on saada publikut festivalile, kui ühele külalisetendusele. Vaatajal on ka lihtsam riski võtta, kui ürituse ümber toimub mingi suurem möll. See ongi minu jaoks Baltoscandali puhul kõige tähtsam. See on võimalus näidata, mis toimub mujal.

(..)

L.V.: Üks asi, mis mulle veel meelde tuli: mulle tundub, et üldiselt on üsna laialt levinud arvamus (ka arukate ja toredate inimeste seas, kes on küll teatri- ja kunstivõõrad), et meelelahutatagu mind siis, kui mulle sobib. Mulle tundub, et Krahli on astunud laheda sammu – vaataja on nüüd aru saanud sellest, et ta peab ohverdama oma aega, ta peab olema ka ise valmis. Ja kui ta kohe esmapilgul aru ei saa, peab ta süvenema.

Sa tuled ja vaatad ja ei saa midagi aru. Aga kui sa natukene viitsid pühenduda, võid sa saada mingi erilaadse kogemuse või elamuse. Ehk publikus toimus ka mingi muutus: ei ole ainult nii, et istud, jalg üle põlve, ja tuled siia nautlema – eeldatakse teineteisele vastutulemist.

P.R.: Niinimetatud otseselt etendustegevuse välised asjad saidki alguse ju Krahlist, need vestlused ja akadeemiad, millele ülevalt vaadates ei saadud algusest peale üldse aru, et millega te tegelete. Mis on põhimõtteliselt seesama olukord, nagu praegu on Draamateatris esimeste lugemistega. Aga siis ei osatud seda traditsioonilise teatriga kuidagi seostada.

L.M.: Von Krahli Teatri trupi kujunemisest: kui palju on Von Krahlist aegade jooksul näitlejaid läbi käinud? Ma ei

P.J.: Noo, ikka oli, mis sa räägid – hirm läbikukkumise ees oli ikkagi kõigil. Mina võtsin need inimesed siia tööle teadmise- ga, et kuidagi tuleb neile palka maksta ja kuidagi tuli see raha teenida. Mingit riigi toetust ei olnud.

L.M.: Peeter, kas sa mõtlesid selle peale ka siis, kui sa meie kursuse vastu võtsid?

P.J.: Absoluutselt. Olukord on suhteliselt sarnane.

(..)

E.L.: Meie olime oma kooliajal sellises suures majas – olime kogu aeg elava teatri sees ja nägime selle igapäeva. Mul on arusaamine teatrist väga majapõhine. See maja peab olema hoomatav – inimmõõtmete järgi tehtud. Maja, millel on ukse kõrval 9 meetri kõrgused sambad, pole inimestele – see on hiiglastele ja inimese mõte kaob seal ära. Inimene peab seal rääkima kõva häälega ja kaugele.

Aga kõige huvitavamad mõtted räägitakse ära köögilaua taga, normaalse häälega. Mina teadsin, et see maja, kus mina tahan teatrit teha, peab olema väike.

Selle koha pealt mulle Von Krahli sobis – ma kujutasin ette, et ma teen just sellist teatrit.

Selguse hetk oli mul Tartu Vanemuises, kus ma pidin ühes lavastuses hullunud ungari professorina minema ühest lava otsast välja ja kohe teisest otsast uuesti sisse. Kui ma läksin lava alla, tabas mind atakk – seal oli pöördlava, seal olid tohutud hammasrattad, latid ja trossid, ja selle kõige ümber olid ämblikuvõrgud. Ja ma eksisin seal lava all ära. See oli täielik horror ja õudus, nagu oleksin sattunud mingi koletise kõhtu – siis ma saingi lõplikult aru, et tuleb ikka köögilaua taga oma juttu rääkida.

Nii ei saa, et lähed lavalt ära, kus kõik on teater, ja järsku lavalt maha astudes satud hammasrataste vahele.

L.V.: Olles teinud ka muid asju suuremates teatrites, pean ma Krahli puhul kõige kallimaks seda, et siin on näitlejal väga suur vabadus. Kui mujal asutakse teksti kallale, siis näitlejana oleksin nagu Püha Augustinuse munk kloostis – kui ma ühe koma tekstis ära muudan, olen ketser, isegi kui see tekst ei ole autoritekst, vaid kehv tõlge. Seal on selline pragmaatiline hoiak. Krahlis võib näitleja seiklema minna.

E.L.: Pärast seda, kui me siia tulime, transformeeruski kõik see hirm tööks – igaks tükiks, mida me algusaastatel proovi- da tahtsime. Samuti tahtsime töötada kellegagi, kellega oleks huvitav – proovida erinevaid stiile, inimesi ja ideid.

Ja nüüd olen ma ise „OPi” saatejuht ja pean end Krahli liik- meks. Ja ma arvan, et mu esimene tähtis teatriraputus või avastus toimuski Krahlis, kuhu tõi mind mu kursavend kirja- nik Sass Henno. Sass oli siin varem käinud ja ta tiris mu kaasa.

Kõigepealt nägin ma „Lund” – ma ei osanud kohaneda, ma ei saanud aru, aga samas oli see ikkagi teater. Pigem oli asi mingis suhtumises: siin avastati asju, selle asemel et mingit valmis asja publikule selgeks teha.

Ja järgmine samm oli siis, kui ma nägin Mati Undi lavastatud „Stiili”. Siis ma olin küll põhjalikult läbi raputatud, sest ma ei teadnud, et teatris üldse võib midagi sellist teha. Ma olin käinud teatris varem ainult kohustuslikus korras ja mul oli range arusaam sellest, mis teater on. Kui ma nägin „Stiili”, siis ma sain aru, et ma ei taha enam teatrikauge olla, vaid tahan jõuda selle sisse.

Nii et praegu, kui see uus trupp siin on, tundub mulle, et kõik on võimalik. Samas olen ma väga põnevil – hetkel mul ei ole õrna ainugi, mis see järgmine asi saab olema.

Ma arvan, et nüüdseks oleme kõik aru saanud, et kõik on enda teha. Alguses oli ootus, et võetakse käe kõrvale ja ju- hatatakse järgmisesse avangardi, aga nüüd on selge, et kõik ootavad vastastikku inspiratsiooni ja dialoogi. Ja noh, kasva- misruumi on tohutult – me oleme ju lapsed alles siin majas.

(..)

L.V.: Teie tulek siia on loomulik ja õige. Teater peabki olema elusorganism. Minu meelest oleks jube tobe, kui teeksime siin 60-aastaselt punki.

J.A.: Selle teilt saadud pärandiga kaasneb ka mingisugune koorem, millest on vaja vabaneda, aga mitte seda mõttetuks kuulutada või eitada, vaid me pigem ei hakkaks asendama oma nägu. Meil on küll see hirm, et äkki me ei ole piisavalt ekstreemsed.

E.L.: Ühesõnaga, meie tahaksime ka, et köögilaua taga is- tuksid teised inimesed veel, kes räägiksid oma häälega. Seda häält ei saa meie teha. Seda peabki tegema 00ndate põlv- kond. Oluline on, et milline hääletoon teil on?! Ma saan aru küll, et on raske – siiaaani on seda maja defineeritud prae- gu tehtu järgi.

P.J.: Nüüd on sellel põlvkonnal, mis täna peaks tooni and- ma, just nagu veel totakam olukord. Et nüüd peaks tegema justkui teistmoodi, aga see ei tohiks olla eesmärk omaette. Niisamuti nagu see varasem „teistmoodi” ka kunagi eesmärk omaette ei olnud – see kukkus lihtsalt niimoodi välja. Sama

Kaadrid juubeli-sõõnmaja videosalvestusest

mõtlesid siin noori, kes on n-ö püsitrupp. Vanema põlvkon- na näitlejad on ju tegelikult olnud kõik vabakutselised?

P.J.: Meil on nii vana kui ka uus grupp. Nad kõik moodusta- vad kokku Von Krahli. See, kuidas keegi on juriidiliselt vorm- mistatud, on teisejärguline. Oluline on see, kuidas keegi end identifitseerib.

Nii-öelda „oma trupi” ajalugu – selle, mida sa nimetad „va- nemaks trupiks” – sai alguse 98. aastal. Enne seda – esime- sed kuus aastat – oli selleks samuti suhteliselt konkreetne seltskond, aga enne olid nad veel ka mujal tööl.

Aga jah, selline stabiilne grupp tekkis 98. aastal, kui sai sel- ge, et nii ei saa edasi tegutseda, nii ei saa mängida. Võid küll loo valmis teha, aga mängimiseks pole aega.

Ega see olukord ka tänapäeval väga oluliselt muutunud ei ole. Head näitlejad on reeglina kuskil teatri palgal – neid on ikka väga vähe, kes on head ja vabakutselised.

Siis parasjagu tuligi lavakast üks grupp inimesi, kes olid val- mis sellist hullust tegema, aga mida (nagu ma aru sain), kõik lavaka õppejõud laitsid.

E.L.: Ei laitnud – tundsid kaasa.

L.V.: Tundsid kaasa, just!

P.R.: Kas te ei kartnud?

L.V.: No ma oleksin täpselt samamoodi kartnud, kui ma olek- sin ükskõik kuhu läinud. Ei, ei, seda probleemi küll ei olnud.

E.L.: Me sattusime kohe suhteliselt palju välismaale. Tegeli- kult välismaal öeldi, et normaalne teater, mitte et issand kui lahe või vapustav, vaid – heas mõttes – tavaline.

L.V.: See laiendas maailmapilti. Pärast seda, kui tuled New Yorgist jumala kõva teatruhinna tagasi, tundus see koha- lik kemplemine tühine.

L.M.: Jim, kuidas sina nägid ja näed Krahli kujunemist: enne kui me teatrikooli läksime ja nüüd, kus me ise siin oleme?

Jim Ashilevi: Ma just hiljuti mõtlesin, et see on naljakas, kuidas on võimalik eluteel kohtuda asjadega, mis sind ees ootavad, enne kui need reaalsuseks saavad. Ma mäletan, et mu esimene kohtumine Krahliga oli varajases teismeeas, kui mind teater ega kunst üldse ei huvitanud.

Tol ajal nägin mingit kultuurisaadet, mis ilmselt oli „OP”, seal oli Krahli mingist lavastusest klipp ja ma mäletan, et seal olid Juhan ja Taavi neonatsidena, kes vehkisid laval strobovalgu- ses ringi, kotkas taustal. Ja ma mõtlesin, et issand jumal – sinna ma küll ei tahaks sattuda. See tundus kuidagi väga hir- mutav. Ma rohkem ei süvenenud ka, et kas see on teater või misasi.

Üleüldine naer.

totakas oleks nüüd, kui te hakkaksite seda „teistmoodi teist- moodit” eesmärgiks pidama.

Mõnes mõttes on see teatav koorem, mis siin kõlas, nüüd ka kergem – mõned asjad on nüüd juba ära proovitud, et mis toimib ja mis ei toimi.

L.M.: Kui „Gilgameš” sai nii palju auhindu, siis te ütlesite, et avangard on justkui meinstriimiks muutunud. Kas on aeg mingeid asju ümber hinnata? Kas on aeg mingeid uuendusi ette võtta?

P.J.: Seda kõike saab öelda takkajärele. Elus ei saa teha selli- seid radikaalseid pöörded.

Kui rääkida avangardist, siis hetkel on üldse ühiskonnas nii segane aeg. Võtame näiteks muusika. Tänapäeval on muusi- kas nii, et kõik on lubatud – pilt on nii kirev. Ja tegelikult on igas kunstis samamoodi. Mingist uuest avangardist on väga keeruline rääkida. Ma ise olen rääkinud, et harmoonia on uus avangard, aga ega ma kõiges 100% kindel ka ei ole. Keerukas sõnastada, mine tea...

Vaikus.

oktoober

K 3 NIBUD EHK HETK ME ELUDE KATKEMATUS REAS *etendus* / 19:00
Salme Kultuurikeskus

N 4 PSYCHOTERROR "CHAOS CITY" live baaris / 21:00

R 5 TJUUN IN Qba, To-Sha, L.Eazy 10 aastat raadios! baaris / 23:00

L 6 ESTONER „THE STUMP WILL RISE“ *plaadiesitlus* baaris / 21:30

E 8 SININE ESMASPÄEV Marko Mägi & rock'n'roll baaris / 19:00

K 10 KOMEEDIKLUBI Chris McCausland & Erich McElroy baaris / 20:00

N 11 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

N 11 TANEL PADAR BLUES BAND baaris / 22:00

R 12 WORLD CLINIC Penguinsmeat (RUS) baaris / 20:00

R 12 FANTASTIKA YOURHIGHNESS (SWE) Fantastika / Hoovi dj-d baaris / 23:00
Kahel korrusel

L 13 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

L 13 CHECK ONE TWO Oldschool special + Okym Riimi *plaadiesitlus* baaris / 23:00

P 14 KRAHLI PLAADITURG / 12:00
VON VIKTORIIN / 19:00

E 15 SINIHABE *etendus* / 19:00
Von Krahli teater

E 15 SININE ESMASPÄEV baaris / 23:00

T 16 SINIHABE *etendus* / 19:00
Von Krahli teater

T 16 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

K 17 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

N 18 SINIHABE *etendus* / 19:00
Von Krahli teater

N 18 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

R 19 SINIHABE *etendus* / 19:00
Von Krahli teater

R 19 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

R 19 MUTANT DISCO CLASSICS Rhythm Doctor, Raul Saaremet, Siim Nestor baaris / 23:00

L 20 SINIHABE *etendus* / 19:00
Von Krahli teater

L 20 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

L 20 BASHMENT FM "BOOM SHAKA TAK" Plookie, Cool D baaris / 20:00

Juubeli kava!

E 22 SINIHABE *etendus* / 19:00
Von Krahli teater

E 22 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

E 22 SININE ESMASPÄEV baaris / 19:00

T 23 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

T 23 SINIHABE *etendus* / 19:00
Von Krahli teater

K 24 SINIHABE *etendus* / 19:00
Von Krahli teater

N 25 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

R 26 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

R 26 VON KRAHL 20! ROCK ON! Ultima Thule / Kosmikud Compromise Blue ja teised *Kahel korrusel* / 20:00

L 27 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

L 27 VON KRAHL 20! ROCKS OFF! Röövel Ööbik / Zahir Ans Andur ja teised! *Kahel korrusel* / 20:00

P 28 KRAHLI PLAADITURG / 12:00
VON VIKTORIIN / 19:00

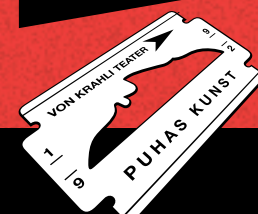
E 29 ÕHTUTE KOLLANE TOLM *etendus* / 19:00
Von Krahli teatri proovisaal

november

R 3 FANTASTIKA Optimo (UK) baaris / 23:00

L 4 ELECTRIC STORM Mamiffer (usa) Menace ruine (can)

VON KRAHL 20

VISUAALTEATRIRÜHMITUS TÄIDAB AUKE TEATRIMAASTIKUL

Lennart Puksa

Möödunud suvel otsustasid NUKUs palgal olevad Mirko ja Katariina luua koos EKAs stsenograafiat õppiva Kalju Karli, BFMis helirezii lõpetanud Ekke Västriku ning varemgi kultuuriüritusi korraldada aidanud Ave Habakukega teatrirühmituse Frank. See ei tähenda Mirkole ja Katariinale riigiteatrist äratulekut, vaid pigem otsingut, ühist soovi leida koos sõpradega oma loomingule seilamiseks vabamad veed. Kuna repertuaariteatrites on loominguline vabadus oma institutsionaalse struktuuri tõttu pärsitud, siis tahtsidki noored luua midagi otse nullist ja siis selle oma nägemuse järgi üles ehitada. „Meil on see isetegemise soov nii ammu juba olnud ja kuna meil on jõudu ning oskusi selle teostamiseks, pole mõtet seda päris endale jätta,” valgustab Mirko rühmituse loomise motiive.

Nimevalikut kommenteerivad noored visuaalteatri praktikut kui ideed panna „rühmitusele mehe nimi, karakteri nimi, et ta oleks mõnes mõttes nagu isiksus”. Eks rühmitus ideaalis ongi justkui elav organism, kus kõik töötavad ühise eesmärgi nimel ja rühmatöö tulemusena moodustubki üks terviklik olevus. See olend sai nimeks Frank ja ta soovib täita tühimikku, mis on Eesti teatrimaastikul liigagi kaua haigutanud. Selleks tühimikuks on nuku-, objekti- ja maskipõhise visuaalteatri pakkumine täiskasvanutele. Rühmituse loomise idee ei koosnenud vaid n-ö tühimiku täitmisest. „Meie väikene missioon on ühtlasi tutvustada seda žanri ja üldist nukumaa ilma ning kuna nukuteatri keel on universaalne, siis on see ka kõigile mõistetav,” usub noor lavastaja. Kui arutleda, mis vahe on visuaalteatril ja nukuteatril, siis päris sünonüümid need kaks pole. Nukuteater on visuaalteater, aga visuaalteater ei pea tingimata olema nukuteater. Visuaalteatrit võib defineerida mitmeti, kõik algab aga sellest, et erinevaid meediume ühendades luuakse visuaalseid kujundeid, mis mõjutavad publiku meeli ja tingivad selle, et räägitud sõna ei ole domineeriv väljendusvahend. Sellise teatrivormi teoreetilisi põhimõtteid võib leida juba Antonin Artaud’ kirjutistest. „Visuaalne ei tähenda, et lava oleks ülekuhjatud ja toimuks mingi disko, vaid visuaalne lavapilt võib olla kujundatud väga minimaalselt,” arutleb Kalju Karl teatrivormi üle, mis ühendab endas tihti ka füüsilise teatri tunnuseid. Visuaalteatri meka asub Prantsusmaal, kuid on väga populaarne ka Hollandis, Soomes ja Venemaal. Peterburist on pärit näiteks üks populaarsemaid visuaalteatri olemust järgivaid teatreid Akhe ja Hollandis tegutseb DudaPaiva Company, mis on käinud mitmel korral ka Tallinn Treff festivalil. Rühmitus Frank soovib aga pakkuda nukupõhist visuaalteatrit, kus otsitakse tasakaalu muusika, valguse, lausutud sõna ja nuku vahel, nii et ükski neist neljast elemendist ei valitseks, vaid need moodustaksid koos harmoonilise sümbioosi.

Kui mõelda, miks Eestis pole varem täiskasvanutele nukupõhist visuaalteatrit pakutud (jättes kõrvale haruldased üksikjuhtumid, nagu NUKU „Ajuloputus”), siis arutlevad noored, et eks eestlastele meenutab sõna nukk midagi lapsikut või lapsepõlveaegset ja kuna meie keeleruumis pole sõnale „nukk” ühtegi teist vastet, nagu inglise keeles, kus on selge eristus sõna *doll* ja *puppet* kujul, siis ongi lisatähendusel rahva teadvuses raske tekkida. „Eestis on nukuteatri keel väga vaene, kuid äkki me tekitame kunagi selle põhise sõnavara,” lisab Mirko mõtte tulevikuks. Kuid see on ainult üks põhjus, miks visuaalteater täiskasvanutele on Eesti teatritegijate poolt sisuliselt puudutamata väli. Peamine põhjus tuleneb faktist, et Eestis puudub nukunäitlejaid õpetav kool ja kasvuplatvorm ning just seda soovivad frankid enda kasuks pöörata. „Eesti teatri publik on aktiivne, vägagi haritud ja nad ei karda uusi asju. Usun, et see publik on olemas ja nad leiavad meid üles,” loodab Kalju Karl kindla vaatajaskonna tekkele.

Rühmituse esimeseks lavastuseks on 13. oktoobril Theatrumis esietenduv „Lukustatud”, milles astuvad Katariina kõrval lavale Kristiina Hortensia Port, Taavi Tõnisson

ning Rainar Aasrand. Lavastuse sõnaline pool põhineb Mirko enda ning Albert Camus’ ja Fernando Pessoa tekstidel. Nagu enne mainitud, on sõna visuaalses teatris vaid üks komponent, teiseks ja kõige visuaalsemaks osaks on 20 kilogrammi kaaluv inimsuuruses nukk, mis nõuab näitlejatelt muuseas maski ja marionett-tehnika kasutamist. Ühtlasi on see lavaväliselt nimeta nukk lavastuses magnetväljaks, kuhu tõmbudes saavad tegelased tunda oma tõelist palet. „Me kasutame nukku nukuna ja me ei varja seda. Ta on üks keha, millega me saame teha asju, mida muidu ei saaks,” arutab Katariina, kes käis end hiljuti täiendamas Barcelona teatriinstituudis.

Franke ennast kisub väga klassika ja eriti eksistentsialismi poole. Eelmisel aastal NUKUs etendunud Kafka „Metamorfoosis” löid kaasa kõik rühmituse liikmed peale Ave. Seekord saadi algimpulss Paul Sayeri „Hullumeelsuse mõnudest” ning sellest saadud inspiratsioon ühendati omavahel absurdi ja eksistentsialismi piiril paikneva Camus’ tekstide ja portugali proosapoeedi Pessoa luulega. Sellele kooslusele on Mirko lisanud mõned oma tekstid ja kohandanud sellest tuleva sünergia lavale. Tulevikus plaanivad frankid noppida ideede alged samuti pigem klassikalistest tekstidest, sest nendes peituvad igavikulised teemad, mida oleks huvitav lavastada just teistsuguste väljendusvahendite kaudu, kui varem Eesti publikule on pakutud.

Millest räägib aga rühmituse esmalavastus „Lukustatud”? „Eks ta üldisemalt ole sisekaemusest, julgusest endasse vaadata ja oma tõeliste soovide tabamisest,” valgustab Mirko lavastuse temaatilist fookust. Igapäevaste infolaviinide eest ja müramüüride alt pole pääsu ja kui ühel hetkel inimene enam ei suuda ja mõtleb, milleks ja mille nimel üldse edasi elada, siis see on ka lähtepunkti, kust lavastuse „Lukustatud” tegelased lavale tulevad.

Lavakujundus lubab aga tulla vägagi kontseptuaalne. „Kuna lavastuse tegelased justkui tulevad nukk-tegelasele „külla”, siis on lavaruum ehitatud üles tunnetuslikumalt, tinglikumalt. Ruum oleks justkui tegelaste alateadvuse projektsioon,” avab Kalju Karl oma nägemust. Aga kuna tegelased on „lukustatud”, ei ole mõtet oodata suurt värvidemängu ja unenäolisust, vaid pigem tasandikkudel paiknevat metalset külmust. Heli poolelt asub lavastustervikut toetama Ekke loodud originaalmuusika, milles heli komponeeritakse mitteinstrumentide, näiteks loodushääle, abil, nii et kostma jääksid äärmiselt abstraktsed helipildid.

Tegijad ise ei pea rühmitust Frank projektiteatriks, sest lavatagune loominguline meeskond on ühtne, ainukeseks muutuvaks faktoriks on näitlejad ja see on frankide meelest ainult hea. „Sõnapõhisest teatrist tulnud näitlejad on omandanud pärast „nukkudega mängimist” veidi uut tehnikat, mis kindlasti arendab neist mitmekülgsemad näitlejad,” on Katariina veendunud. „Seega pakub meie rühmitus mõnes mõttes ka näitlejakoolitust,” lisab Mirko muiates. Sel hooajal on plaanis pärast lavastuse „Lukustatud” tuua välja veel vähemalt kaks ja kes teab, võib-olla rohkemgi, sest „väljunditest ja ideedest meil puudust ei ole,” kinnitavad frankid ühest suust.

Vasakult: Ave Habakuk, Kalju Karl Kivi, Mirko Rajas ja Katariina Tamm. Foto: Renee Altrov

WWW.TEATERFRANK.EE

TEATRIRÜHMITUS
FRANK

//RAJAS

//KIVI

//VÄSTRIK

LUKUSTATUD

13 / 15 / 20 / 21 / 22 / 26 / 27 / 28 / 29 / 30 / 31 OKT KELL 19 THEATRUMIS

TEATER

Väljaspool etendustega seonduvat on mul Revo Koplusest täpselt üks mälestus – kõndisin ühel kevadisel pühapäeval Kalamaja pargis. Revo istus udupurskkaevude juures kivil, käes klaas Proseccot ja raamat. Kui keegi peaks otsustama temast skulptuuri teha, siis võiks ehk just see olla selline ikooniline hetk, mida pronksi valada. Kohtume Revoga Okasroosikese lossi mustas saalis. Õigupoolest selle eesruumis, sest saalis seavad tema kolleegid parasjagu lava üles.

Revo, sa töötad valguskunstnikuna, aga oled tegelikult hoopis tantsuõpetaja haridusega?

Nii on. Muide, keskkoolis käisin ma hoopis merenduskallakuga klassis Pärnu Hansagümnaasiumis. See oli väga tore kool, kus käia. Kui ma lõpetasin keskkooli, siis sain diplomi – kui ma õigesti mäletan, siis madruse ja motoristi oma. Tahtsin pärast keskkooli mereakadeemiasse minna, aga istusin kogemata vale trolli peale ja sõitsin Lasnamäe asemel Õismäele. Nii läksingi hoopis Viljandisse tantsuõpetajaks õppima.

Kuidas tuli mõte tantsu õppima minna, kas sul oli sellega varem kokkupuuteid?

Oo ei, viimane kokkupuude tantsuga oli ilmselt lasteaias. Läksin 2001. aastal Viljandisse ja olin seal viis aastat. Seal on väga tugev pedagoogiline külg, lisaks õppisime kompositsiooni, sest sealt saab ka koreograafihariduse, ja palju muud.

Kuidas see sulle sobis?

Ma sain mingi hetk sõjaväes olles aru, et ma ei hakka tulevikus lapsi õpetama. Kohe kindlasti mitte. Sain aru, et mul puudub ka see ego, et minna lavale end näitama.

Kunstnikuverd sinus ju ometi on? Oled ikkagi esmalt valguskunstnik ja alles siis valgustehnik? Muide – tead, mis ma internetist sinu taga nuhkides leidsin? Ott Karulini blogi. Ott küsib ühe postituse lõpus: „Kes oskab Revo Koplusest paremini tantsu valgustada?” Kommentaariumis vastatakse: „Ainult Revo Koplus.”

Haha, ma tean, Laur Kaunissaare tuli seda kunagi ütleva. Mõtlesin, et misasja? Olen pigem tagasihoidlik, ei kipu esiplaanile. Tagaplaanil on hea olla.

Kuidas sa valgustaja töö peale sattusid?

Sel ajal kui Viljandis esimesel kursusel olin, oli seal selline inimene nagu Margus Vaigur. Ta oli koolis õpilane-töötaja ja küsis minult esimese kursuse esimese semestri kompaarvestuse ajal valguspiltide kohta: „Mida sa tahad?” Ma ei teadnud kohe. Hakkasin mõtlema, mida ma siis tahan. Tekkis selline huvi, et kuidas see kõik siis toimib? Minu valgusõpingutele aitas palju kaasa Villu Konrad, kes võttis mind enda kõrvale abikäeks. Selle praktilise töö käigus õppisin väga palju tehni-

KES OSKAB REVO KOPLUSEST PAREMINI TANTSU VALGUSTADA?

Küsis Keiu Virro

Müürilehe lavataguste jõudude sari on sedapuhku jõudnud valguskunstniku elukutseni. Eelkõige rõhuga sõnal kunstnik. Tehnikuid on Eestis palju, kunstnikke vähem. Üheks selliseks peetakse kahtlemata Kanuti Gildi SAALis tegutsevat Revo Koplust.

list poolt. Lisaks huvitas mind väga, kuidas kujunduslik pool siis toimib, kuidas see mõjutab psühholoogiliselt ja füsiopsühholoogiliselt. Nii hakkasingi valgustajate loengutes käima. Rääkisin osade õppejõududega läbi, et tulen vabakuulajana neid aineid tegema. Mingil hetkel hakati mulle isegi minigeid ainepunkte andma. Teisel kursusel tegin juba vanemate kursuste töödele valgust.

Tähendab, sa lõpetasid tantsuõpetaja eriala, aga tegelikult olid hoopis valgustaja?

Kui olin kolmandal kursusel, siis tekkisid suured küsimused, kas selle kõige õppimisel on üldse mingit mõtet... Läksin sõjaväkke ja mõtlesin, kas ma üldse tahan enam tantsu õppida? Olin selleks ajaks aru saanud, et ma ei taha olla tantsija ega tantsuõpetaja. Käisin sõjaväes olles vahepeal nädalavahetuseti kursakaaslastel külas. Seal oli selline musta huumoriga nali, et kes läheb akadeemilisele puhkusele, see enam tagasi ei tule. Mulle pakuti aga koolist, et äkki ma tahan tagasi tulla ja lisaerialana valguskujundaja diplomi teha. See pakkus mulle väga huvi ja jätkasin kooliga.

Said siis selle diplomi?

Ei. Eelviimasel semestril tekkis situatsioon, kus pidevalt öeldi, et saad ja ei saa ja saad ja ei saa. Mõtlesin, et see kassi-hiire-mäng ei ole minule. Ma saan aru, et te ei anna mulle seda diplomit. Las ta jääda. See ei ole tegelikult kuigi oluline. Kas sa tead, kui palju on Eestis üldse diplomeeritud valgustajaid?

Ma ei tea, ütle mulle.

Sa loed nad kahe käe sõrmedel üles.

On sul nende hulgas eeskujusid?

Eesti valguskujundajate hulgas mul tegelikult eeskujusid ei ole. Kunagi meeldisid mulle väga Priidu Adlase kujundused,

viimasel ajal ei ole ma neid kuigi palju näinud. Tegelikult ei, Rakvere teatris nägin „Nullpunkti”, seal on väga ilus valguskujundus ja Priidu käekiri on väga selgelt näha. Selliseid valgustajaid on Eestis üsna vähe, keda võib kunstnikeks nimetada ja kelle puhul saab etendust vaadates aru, et tegemist on just selle inimese kujundusega.

Sinu põhjalikkus töö tegemisel on sinuga kokku puutunud inimeste hulgas tuntud.

Kui ma hakkan etendust tegema, siis ma lähen etenduse vormi sisse ja vormi sees mängin selle keskkonna ja atmosfääri ning visuaalse küljega.

Kuidas see protsess välja näeb, millest sa alustad?

Alustan vestlusest koreograafiga, sageli lisaks ka helikunstnikuga. Esimese asjana räägime kõik ideede tasandil läbi. Näiteks Karl Saksa lavastuse „The Drone of Monk Nestor” tegemist alustasime umbes aasta aega varem. Mul on endal teatud värvidega mingi probleem. Istusime Karli ja Hendrik Kaljupärvega proovis ja ütlesin neile, et no ma näen, et see värv sobib siia, aga mul on lihtsalt selle värviga probleem... Nemad ütlesid, et pane! Kõige mõnusam on, kui hakkan kunstnikuga koostööd tegema ja saan temaga suhelda. Kui hakkan poole lause pealt temast aru saama ja see kõik läheb lõpuks ühte suunda. Kõige halvem on teha koostööd kunstnikuga, kes ütleb, et tee midagi. See võtab pigem nõutuks – mina võin ju palju asju teha, aga mida sa ise teed? Mida sa otsid või mida sa taga ajad?

Mõnikord on näiteks nii, et on täielik madalseis, kunstnik ei anna ühtki ideed, siis lähen klassikaliste kindlate võtete peale üle. Ei hakka enam otsima. Kui kunstnik ei anna mingit infot ega inspiratsiooni, nii-öelda ei kommunikeeru ega mõtle sinuga kaasa, siis on väga raske midagi head teha. Pigem piinled tehes midagi, mida ei tahaks teha. Halb maitse jääb suhu.

KOLM KOGEMUST MCKITTRICKI HOTELLIST

Aro Velvet

Aro Velvet vaatas New Yorgis Felix Barretti lavastust „Sleep No More”, lõhestus selle tagajärjel vähemalt kolmeks ja räägib nüüd oma erinevatest kogemustest.

Ütlen teile ausalt: ma olen teatrisõber – milline eestlane ei oleks –, aga igast jama ma vaatama ei lähe. Elmo Nüganeni muidugi kindlasti, NO-teatris vaatasin „GEPi” ja „Rise and Falli” ka ära, aga näiteks Von Krahli ma pärast „Kajakat” enam minna ei julge. Nii et kui ma nädalaks New Yorki sõbrannale külla sõitsin, siis ma mõtlesin, et noh, mõni korralik Broadway tükk, „Cats” näiteks, kuluks vaatamiseks ära. Või siis „The Book of Mormon”, see olla viimaste aastate suur hitt, no ja pulli need South Parki mehed ju oskavad teha.

Seda, et Eva mind kottpimedal õhtul kuskile Chelsea barakkidesse veab, ma igatahes oodata ei osanud. Ei mingeid säravaid tulesid ega Times Square’i – kuradi Laagri tühermaa hoopis. Mille eest ma need kaheksakümmend taala siis välja käisin?

Läheme ühe laohoone uksest sisse, anname oma joped-kotid meeletult pikas järjekorras ära ning astume läbi tumedate kardinade edasi. No ja vaata aga, kastide-tõstukite asemel kohtame napolis rõivastuses krunnidena blondiini, kes laseb meil valida absindi ja toonikuga džinni vahel. Mine tea, ehk saab sellest jamast veel asja.

Joogid all, tahaks saali jalutada, aga hiiglaslik, tobeda torukübaraga tüüp ei luba, ütleb, et vara veel. Kuulame siis bändi, kuni lauljanna äkitselt loo katkestab, kogu publiku kõrvaltuppa juhhib ning neile tõsiselt kriipid maskid pähe surab.

Ja siis läheb lahti. Lauljanna jookseb äkki minema, ukсед meie taga lükatakse kinni ja liftiks osutunud tuba hakkab liikuma. Ning kui ukсед avanevad, siis pole nende taga enam baar, vaid kaheharuline koridor, üks tee viib surnuaeda, teine tee aga kuskile heinalattu, kus kolm viletsa välimusega jorssi kaarte mängivad.

Fotod lavastusest „Sleep no more”: Yaniv Schulman

Ma ei oskagi öelda, kuhu meid siis õieti saadeti. See on üht-aegu surnuaed, hullumaja, loss, tühermaa, väikelinn ja hotell. Kuskil tegeleb mingi küürakas tüüp skelettide väljakaevamisega, kuskil ajab nõiariietes anusaagimlik näitsik oma noorel kaaslasel pead segi, kuskil avastab rase naine, et tema veel sündimata laps on surnud... Kurat võtaks, kui ma sellest kõigest midagi aru saan.

No ja siis mingil hetkel tormab sust mööda pikk ja kiitsakas vunts ning terve parv rongamaskidega pealtvaatajaid tema järel. Päris koomiline, selle hetkeni, kui nad jõuavad kõik tuppa, mille keskel on verd täis vann ja selle sees surnud naine.

Või siis jalutad ühte tuppa sisse ja jälgid... kurat teab mida, aga ma kujutan ette, et seksiv Kaie Kõrb võiks umbes selline välja näha, igal juhul riideid on vähe ja graatsilist tõmblemist palju. Ahjaa, ja selles toas on terve hulk purki pandud looteid. Klassika.

Eva õhutusel ma kohe minema ei jooksnud – ja õigesti tegin, sest pärast sattusin ma ühe imekauni ballistseeni peale ja kiitsakas vunts rääkis mulle vaikelt oma eluloo. Kui aga kitsenäoga (ei ole metafoor, tüübil olid sarved ja puha) mees hakkas träänsmuusika saatel minu suunas oma riista võdis-tama, sai mul kõrini ja ma läksin ära baari.

Kodustele ütlesin, et käisin Broadwayl „Catsi” vaatamas. Vähem seletamist.

Tahtsin „Sleep No More’i” juba ammu näha. See on ju Shakespeare’i fännide meka! Tuua Macbethi tegevus kolmekümnendate aastate Ameerikasse – sobiv, kas pole. Suur depressioon, vahav korruptsioon, üliirikkad ja puruvaesed, kõlab tuttavalt? Niisiis, mitte keskaegne Šotimaa, vaid McKittricki hotell Lääne-Chelseas džässiajastu haripunktil. Niisiis, tavapärase lava asemel on ehitatud Chelsea lao-

Foto: Renee Altrov

Seda nimetatakse lihtsalt äratagemiseks ja see on nõme. Püüan seda vältida ja üldiselt on see ka õnnestunud.

Mõne kunstniku puhul on nii äge see, et kui ta hakkab oma lavastusest rääkima, siis ma näen, kuidas ta silmades on selline sära ja tahe, et see annab omakorda minule väga suure buusti ja paneb generaatori peas tööle. Kui kunstnik ise annab ideid, inspireerib, siis see on lihtsalt nii äge!

Kas sinu tööle tuleb ka tagasisidet? Kas inimesed teadvustavad, et kuskil on kunstnik, kes teeb valguse?

Ei. Muidugi oleks mul hea meel, kui kommenteeritaks. Ootaksin isegi negatiivset kriitikat. Kui keegi midagi ei ütle, jään küll ise seda analüüsi tegema, aga väljastpoolt mingit peegeldust ei tule. Kui sa ütlesid, et võiksite selle intervjuu teha, hakkasin oma loomingule tagasi mõtlema ja jõudsin järeldu-

sele, et ma olen ikka hirmus palju kräppi teinud. Nii palju kriitilist meelt mul on, et kui mõnele etendusele kujunduslikus plaanis tagasi mõtlen, siis saan aru, et no ei ole alati hea olnud. Iga inimene peaks suutma niimoodi tagasi vaadata ja aru saada, muidu ei teki ka võimalust kuhugi areneda.

Sa oled kirjutanud seminaritöö teemal „Eesti Vabariigi kaitseväge rivikorra võrdlev kujunemislugu tantsutudenti vaatenurgast”...

Jaa! Pärnu üksik-jalaväepataljonis teenides veetsin noorteajal palju aega riviplatsil ja see hakkas ühel hetkel tunduma nagu tantsupidu, kus mitte ei tantsita, vaid marsitakse. Tuleb välja, et esimese Eesti Vabariigi aegne rivimäärus on võetud maha Vene tsaaririigi aegsest määrustikust, mis on omakorda võetud maha Preisi armee määrustikust. Jõuame tagasi Napoleonini. Selline ümmargune ring. *Fun* oli teha.

On sul oma lemmiklavastus?

Alissa Šnaideri „Neon nails and plastic hair” äkki. See oli „halb” lavastus tegelikult, aga võluvalt „halb”. Lavastus oligi selle peale üles ehitatud, et teha halba etendust, ja mulle hirmsasti meeldis, et tuligi nii välja. Väga raske on teha etendust, mis peab olema „halb”. Lavastuste puhul on nii, et kui töötad nende autoritega koos, siis alati ei saa enam ise ka aru, mis on halb. Okei, mõne puhul tunned juba kõhus ära, et on halb. Sisulise tühjuse varjamiseks tuleb siis hakata looma ilupilti ilupildi järel. Või siis ehitad mingi väga selge raamistikku.

On sul aimu, kui paljudele lavastustele sa valguskujunduse oled teinud?

Ei tea kusjuures. Mäletan, et mõne aasta eest lugesin kokku, et tegin aasta jooksul vist 14–15 erinevat lavastust ja eten-dusi tuli kokku kuskil saja ringis. Samas, eelmisel aastal tegin vist kolm-neli asja. Vahepeal olid käed-jalad tööd nii täis, et ree pealt maha hüpata ei saanud. Regi sõitis kogu aeg. Praegu on nii, et regi vahepeal peatub ka. Seda on tarvis iseen-dale, et aeg-ajalt ideid koguda. Rütm ja tööharjumused on muutunud. Kunagi, kui olin just kooli lõpetanud, olin selline paras entukas. Läksin hommikul majja, öösel tulin ära, päev otsa nokitsesin mingite asjadega. Võib-olla oskan oma mõt-teid nüüd paremini koondada – kogemus on juba suurem. Tean, kuidas erinevate suundade ja pisidetailidega mängida saan. Võin need mingil määral eelnevalt valmis mõelda.

On sul kindel päevarutiin?

Ei, tegelikult on iga päev erinev. Kanutis töötamine ongi võib-olla just sellepärast hea, et ei ole seda nõmedat rutiini. Kuna iga päev on uus asi.

Kas sa ise käid sageli teatris? Lihtsalt vaatajana ma mõtlen.

Jah, muidugi mulle meeldib teatris käia. Mulle meeldib näiteks Cabaret Rhizome'is käia. Ja Von Krahliis. Vahe vahel vaatan hea meelega amatöörlavastusi. Üks mu kooliõde tegeleb siiani harrastusteatriga ja selliseid asju on tore vaadata, täiesti siiralt. Ma ei mõtle selle all kooliteatrit, seda ma ei taha näha. Harrastusteatrites tuleb meelde, et ma ise olen ka kunagi algaja olnud. See tuletab meelde, et ei tohi latti alla lasta ja asju lihtsalt ära tegema minna. Harrastusteatrites tehakse asju innu ja armastusega, mina tahan asju samamoodi innu ja armastusega teha.

Oled sa oma töö käigus ka veidrikega kokku puutunud? Hüsteeriliste kunstnikega näiteks.

Eks ma ikka olen, aga sellistes olukordades lööb välja koolist saadud pedagoogiharidus. Rahustan inimese vaikselt maha, uurin, mis on mureks, kas kõik on nüüd hästi. Kui ma olen etendusel osaline, siis see tähendab, et ma olen mõnes mõttes ka psühholoog. Võib-olla sellest Viljandis omandatud pedagoogiharidusest on ikka päris palju kasu. Kunagi läksin ise ka mõnikord närvi, aga nüüd olen rahulik.

Oled justkui baarmeni rollis, kellele muresid kurdetakse.

Tead, mulle meeldib sõna otseses mõttes ka baarmeni ametis olla. Kanutis teinekord olen, kui enamik inimesi juba ära on läinud ja oma seltskond on jäänud. Istud baarileti taga ja räägid elust.

Kas sa tuled oma palgaga vabalt välja? Küsin, sest kunstnike jaoks on see enamasti pigem valus teema.

No palganumber on üsna hell, arvestades kultuurikeskkonda, aga ma tulen toime. Suured summad teeks ilmselt liiga mugavaks ja mugav inimene ei mõtle enam. Vahepeal oli periood, kus ütlesin kõik tööd ära, mis mulle pakuti. Tundsin, et see on enesetapmine muidu. Rabad end pooleks ja oled nii väsinud, et mingit rõõmu ega rahulolu sellest ei tule. Vahepeal tuleb puhata ka.

Mis on sinu erialal eriti vajalikud omadused?

Pedantsus. Ma olen teatud kohtade pealt täielik pedant. Lihtsalt ei jäta jonni. Mul on endal teatud esteetika ja asjad, mida ma pean tegema. Ma ei saa ilma. See puudutab näiteks lavalist pilti ja seda, et see oleks puhas. Teatud süstemaatilisus peab olema. See on minu peas ja keegi teine ei saa sellest ilmselt arugi. Kergelt hull peab samuti olema. Või fanaatik. Et seda tööd teha. Sellisel töökohal ei ole mitte midagi teha, kui see ei meeldi.

hoone neljale korrusele kolmekümnendate stiilis hotell, kus lisaks tavalistele numbritubadele võib leida ka mahajäetud krüpte, võikaid laboratooriume, hiiglaslikke ballisaale ja kõledaid metsatukki. Kõigil neljal korrusel liiguvad näitlejad – või õigem oleks öelda tantsijad, sest kogu Macbethi süžee etendatakse tantsides ja täielikus vaikuses, mida rikuvad vaid ajuti kostvad karjed, kui järjekordne tegelane oma verise lõpu leiab.

Keskseid tegevuskohti on McKittricki hotellis kaks. Esiteks Macbethi ja leedi Macbethi magamistuba, kus mängitakse läbi Macbethide põhilised psühholoogilised konfrontatsioonid: siin meelitab leedi Macbeth sensuaalse, ent samas alandava tantsu abil oma abikaasa kuningas Duncanit tapma, siin üritab hullunud leedi Macbeth oma käsi nähtamatust verest puhtaks pesta ning siin avastab Macbeth – stseenis, mis näidendi tekstis jäi kulisside taha – oma enesetapu sooritanud naise. Need stseenid seob tervikuks toa keskele asetatud vann, mida leedi Macbeth kasutab nii oma abikaasa võrgutamiseks kui ka lõpuks eneselt elu võtmiseks.

Teine keskne tegevuskoht on ballisaal, mis moonduvad vajadusel liikuvaks metsaks või söögisaaliks, kus Banquo vaim „Pühast õhtusöömaajast” ja Quentin Tarantino filmidest inspireeritud stseenis Macbethi hirmutama ilmub. See hiiglaslik, kahekorruseline ruum rõhutab „Sleep No More’i” maailma ebastabiilsust ja hullumeelsust – asi pole ainult McKittricki hotellis, kus surnuaed paikneb küljetsi Macbethide magamistoaga, vaid ka eraldi tubade stabiilsuses ei saa kindel olla – kunagi ei või teada, kas balliruumi naastes ei jõua sa hoopis mitte metsatukka. Rääkimata sellest, et kogu kompleks on kui hiiglaslik labürint, millest ka kolmetunnise ekskursiooni lõpuks päris täpselt aru ei saa.

Üldiselt rõhutab kogu lavakujundus era- ja avaliku sfääri läbi-

põimumist ja vastandamist. Kõigepealt otsus kanda tegevus üle hotelli – kohta mis ühtaegu nagu on kodu ja ei ole ka. Eriti on see tõsi McKittricki hotellis, kus tubade kõrval võib leida ka näiteks psühhiaatriaigla ja postkontori. Lõpuks veel see, et kõiki sündmusi, olgu see pidulik ball või Macbethide peretüli, jälgib olematult distantsilt terve parv rongamaskides vuajeriste. Skandaali-, vere- ja seksihimu tegi Macbethist hiti kuueteistkümnendal sajandil ja „Sleep No More” paljastab nende kirgede silmakirjaliku jõu ka tänapäeva New Yorgi kõrgkultuurikihi hulgas.

Kui me vanematega New Yorgis käisime, siis viis issi mind maailma kõige lahedamasse majja. See oli nagu suur hotell ja haigla ja mets ja kõikjal jooksid ringi tantsivad onud ja paljad tädid. Issi lubas mul üksinda ringi vaadata, sest teda huvitasid need paljad tädid – ma ei saa aru miks, sest maja ise oli palju huvitavam!

Ma leidsin ühe väikse magamistoa seina äärest kapi, millest läbi minnes jõudis kellegi õudsesse laboratooriumisse, kus oli kümneid erisuguseid kääre ja nuge. Ja pärast välja hiilides tuli minu juurde kole küürakas arst, kes viis mu kättpidi surnuaeda, kus ta kaevas maa seest üles päris dinosauruse skeleti!

Pärast seda, kui ma olin kommipoes komme söönud, otsisin ma üles raamatukogu (seal oli palju Fitzgeraldit) ja lugesin natuke, sest kõik see treppidest üles-alla jooksmine oli tohutult ära väsitanud. Aga siis tuli raamatukokku mureliku näoga tädi, keda hotellipidaja lohutama hakkas, nii et ma otsustasin, et lähen parem mujale, et neid mitte segada. Eksisin kõigepealt metsas ära, aga siis jõudsin kuskile haiglasse, kus arstionu oli kellegi leedi Macbethi haigusloo lauale jätnud, ma panin selle ilusti sahtlisse ära.

Siis leidsin ma suure toa, mis oli täis jõulupuid! Ja nende jõulupuude vahel oli ehmunud näoga onu, kes lükkas neid puid siia-sinna. Nii lahe! Ma hakkasin siis ka puid lükkama. Aga siis jooksis onu ära ja mul hakkas kõhe – toas oli nii pime ja taustaks mängis õdvastav muusika ning ma otsustasin, et ma peaks kommipoe jälle üles otsima.

Kommipoodi ma ei leidnud, küll aga leidsin ma ägeda magamistoa, kus oli suur baldahhiin ja miljon patja. Ma vist tukastasin korraks, kuni issi mu äratas ja ütles, et on aeg koju minna. Ju siis tal sai paljastest tädidest villand, aga ma oleks võinud seal hotellis veel hommikuni seigelda!

„Sleep No More”, 530 W 27th Street, New York. Lavastaja-kunstnik Felix Barrett, lavastaja-koreograaf Maxine Doyle, helikujundus Stephen Dobbie, mängitakse novembri lõpuni.

Kogu Tartu oli septembri alguseks kaetud plakatitega, millel fookusest väljas olev Draama 2012 kuraator Anu Lamp punast laualampi käes hoiab. „Lamp on fookuses“ on kõigile juba ammu selgeks saanud kahetimõistatavus, kuid seostehela laualamp – laud – lavalaud peale ei pruugi kõik tulnud olla. Seega teatrifestivalile igati kohane plakat, mis pakub teatrile omast tõlgendusvõimaluste paljusust ning võimalust ohtrateks lingvistilisteks vangerdusteks.

Ma ei taha hakata järjekordselt arutlema teemal, kas ja miks on vajalik, et Draama on muutunud teatrite meelevaidsuse asemel kuraatori meelevaidsuse alusel komplekteeritud festivaliks. Mulle näib, et Anu Lamp suutis näitlejate fookusesse tõstmisega vormida festivali piisavalt omanäoliseks ja terviklikuks, et taolist vormi õigustada. Varasematel aastatel on Madis Kolk toonud Tartusse „Mööndusteta teatri“ (2010) ja Priit Raud „Allkirjaga teatri“ (2011), kuid nende kontseptsioon on jäänud hajusamaks. Tänavuse pealkirja tugevam raamistatus pääses esile suuresti tänu põhiprogrammivälislikele näitleja aktsioonidele.

Neljal järjestikusel öhtul toimunud aktsioonid olid ette nähtud näitleja kui isiku fookusesse asetamiseks, nagu kuraator eelmises Müürilehes avaldatud intervjuus sõnas. (vt *Müürileht* nr 22) Kuna festivali programm on teadupärast vägagi tihe ning omavahel kattuvaid etendusi on palju, siis paraku nägin üksnes Viire Valdma, Tiina Taurait ja Katariina Undi etteasteid. Nähtud kolme seas vastas Taurait monoloog põllumajanduslase kutsehariduse omandamisest kõige paremini Anu Lambi ootusele näidata näitlejat isiksusena. Viire Valdma luges musta tiibklaveri ääres oma luulet, luues sumeda salongiõhtu atmosfääri, ent jäädes samal ajal ikkagi distantseerituks. Katariina Undi aktsioon tekitas minus kummastust, sest esitatud monoloog edastas küll selget sisu, kuid ei lubanud üheselt mõista, kas selle esitajaks on Katariina või näitleja, kelle ülesanne on edastada ettevalmistatud teksti. Nõustun Anu Lambiga, kes ootas, et täielik tegutsemisvabadus loob pinnase näiteks mõne *stand-up* esinemise tekkeks. (*ibid*) Oleksin näiteks Undi puhul oodanud julgemat pealehakkamist.

Fookus-aktsioonide kõrval toimus „Esimene mängimine“, mis võiks formaadina järgmistel festivalidel samuti säilida. Neljapäeval lugesid näitlejad ette kolme Eesti näitekirjaniku (Jim Ashilevi, Siim Nurklik, Paavo Piik) seni avaldamata näidendid, mille seast publikuhääletuse abil valiti välja Paavo Piigi näidend „Üks päev Veronas“, mis 48 tunni pärast samade näitlejate poolt etendati. Selline formaat annab hea võimaluse tutvustada avalikkusele noorte draamakirjanike loomingut, võimaldades samal ajal näitlejatel enda koostöö-

KAS DRAAMA OLI FOOKUSES?

Liisa Pool

Liisa Pool ei arutle teemal, kas ja miks on vajalik, et teatrifestival Draama on muutunud teatrite meelevaidsuse asemel kuraatori meelevaidsuse alusel komplekteeritud festivaliks, vaid arutleb, kuidas nende fookustega sel korral siis ikkagi oli.

ning kiirlavastamise oskusi praktiseerida. Miks mitte kaasa edaspidi mõni noor või juba kogemustega lavastaja oma oskusi rakendada? Selgi korral oli ideaalis ette nähtud Elmo Nüganeni suunav käsi, kuid kiire graafiku tõttu jäi koostöö siiski katki. (vt *Müürileht* nr 22) Kuigi lõpptulem ei küündinud piirava ajalimiidi tõttu tänavusele festivalile omase kõrge viimistletuse ja psühholoogilise nüansirikkuseni, pakkus etendus publikule mitmel korral üllatusmomente ning võimalust naerdes kõhulihaseid treenida. Pean sellist tegijatele ning vaatajatele lihtsalt rõõmu pakuvat nähtust programmis vajalikuks. On ju igati tervitatav „Tasandikkude helinate“ või „Ukuaru“ kõrval näha oranžikarvalist koera saba liputades üle lava jalutamas. Olgugi mõni asi lihtsalt toreduse pärast!

Lavastuste programmi sobimise või mittesobimise asemel jäi mind kummitama hoopis üks teistsugune küsimus. Ülevaateartiklites pööratakse enamasti palju rõhku kuraatori kontseptsioonide arvustamisele ning nähtud etenduste kiitmisele-laitmisele. Sellel kõigel ei oleks mingit mõtet, kui ei oleks publikut, kes seda kõike vaatamas käib. Seega keerangi pilgu teatri kunstilise poole pealt hoopis publiku suunas ja vaatlen korra seal valitsevat olukorda.

Draama festivali üheks eesmärgiks on juba aastaid olnud teatri nii-öelda linnaelanikele koju kätte toomine. Külalisetendusi just ülearu palju ei tehta, nii et piiratud ajaliste- ja rahaliste ressurssidega inimeste jaoks on tegu suurepärase võimalusega teistes linnades tehtavast ülevaade omandada. Festivali ajal Tartu kesklinnas kõndides tuleb teadlikult vaeva näha, et mitte märgata punaseks värvitud mööblit, reklaamplakatitega täidetud plankusid või entusiastlikke festivalilogodesse riietatud vabatahtlikke. Turundus paistab toimivat: Facebook ja Draama koduleht on jooksva infoga täidetud ning reklaami vilksatab mitmel pool mujalgi. Sellele vaatamata ei jõua festival suure osani oma võimalikust auditooriumist.

Kohtusin Draama festivali ajal keset Rüütli tänavat juhuslikult ühe pikka aega välismaal elanud sõbraga, kes sõnas mu kaelakaarti vaadates, et temani pole toimuva festivali kohta mingit infot jõudnud. Kergitasin üllatusest kulme ja ei suutnud seda uskuda. Draama on ju nii iseenesest mõistetav, kuidas saab sellega mitte kursis olla!? Isegi sel momendil ümbritses meid mitu erinevat reklaamplakati. Panin infopuuduse välismaal elamise süüks, ikkagi teine informatsioon. Nädal pärast festivali sain teada, et kaks igapäevaselt Tartu kesklinnas liikuvat gümnaasisti ei teadnud, et selline festival toimus. See pole aga enam põhjendatav üksnes välismaise informatsiooniga, põhjus peab olema kusagil mujal. Kolm inimest ei ole just kõige esinduslikum valim, mille pealt üldistusi teha, kuid võtan endale siiski selle julguse, sest näen siin siiski laiemat probleemi, kui üksnes kolme noore teadmatus.

Draamal on oma väljakujunenud külastajaskond, kellest suur osa on erinevad erialaselt teatriga seotud isikud või siis niisama suured teatrientusiastid, kes pidevalt festivali kodulehel pilku peal hoiavad ja piletite müüki ilmutamise päeval oma pangakontosid tühjendavad. Nad oskavad Draamat oodata ja märgata, sest neil on kas professionaalne huvi

või eelnev kogemus. Küsimus peitub aga selles, kuidas panna festivali eelinfot ning festivali toimumist märkama ja teadvustama need inimesed, kellel eelnev kogemus puudub. Võib muidugi küsida, kas on üldse vaja suuremat huvi, sest saalid saavad täidetud juba kaelakaardiomanike ning püsiklientidega. Ma arvan, et on. Draama on ikkagi üks olulisemaid teatrisündmusi Eesti kontekstis ning kui juba see jääb noortel

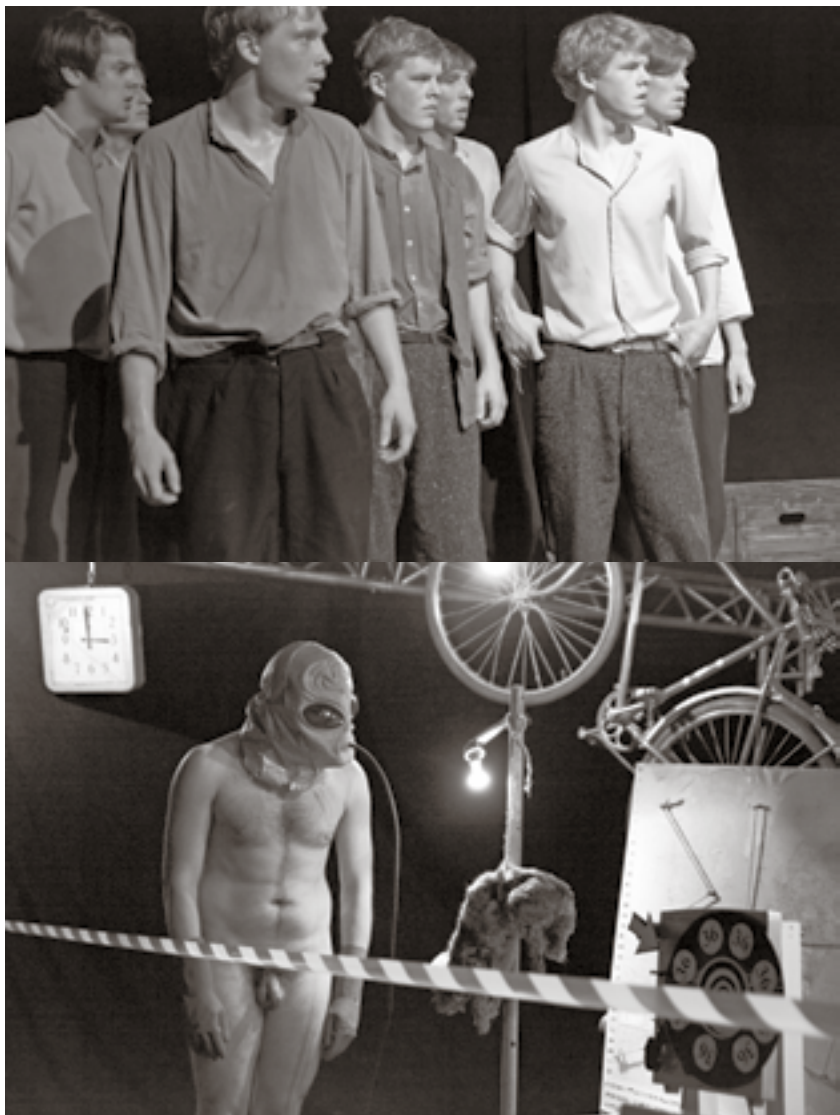
Fookuses on Viire Valdma

lihtsalt märkamata, siis loogiliselt järeldades jääb tähelepanuta ka teatrihooaja kestel toimuv vaikne teatrite omaette pusimine. Kui teatrimaastikul toimuv jääb märkamata, kas siis muusika- või filmimaailmas tehtav ulatub noorteni? Kas kujutaval kunstil on sel juhul üldse mingit lootust?

Ehk ma näen tonti seal, kus seda pole, kuid tontide kartmiseks põhjust andev pime ümbrus siiski eksisteerib. Olen juba mõnda aega tajunud, et koolisüsteem ei räägi noortele peaaegu mitte midagi nende ümber siin ja praegu toimuvast kultuurielust. Ikka ja jälle räägitakse vanadest klassikutest, kuid viimaste aastate olulisematest nimedest ei räägita. Näib, et näiteks Vaiko Eplik ja NO99 ühiskonnakriitiline looming leiavad käsitlemist aastakümne pärast, mil nad on taaskord „vanad klassikud“. Kaasaegses kultuuris orienteerumine on jäetud igapäevasele iseseisvaks kodutööks. Ma ei arva, et tuleks ammused tegijad ajalootolmuga katta, kuid nende kõrvale võiks mingil moel paigutada ka selle, mis on hetkel aktuaalne. Omal käel avastamisest võibki tekkida infosulg, sest huvi ei osata tunda asjade vastu, millega pole olnud eelnevat kokkupuudet. Eelnev kokkupuude on hetkel aga suuresti juhuse otsustada, sõltudes perest ning sõprusringkonnast. Kui teatrist või teistest kunstivormidest mitte huvitumine on teadliku valiku tagajärg, siis ma aktsepteerin seda. Paraku näib kultuurikaugusel teadliku valikuga vähe pistmist olevat, pigem on põhjuseks siiski oskamatus infot märgata, sest näiteks nimed Cabaret Rhizome, Galvanic Elephants ja Jim Ashilevi ei ütle ilma teatava taustsüsteemita mitte midagi. Isegi festival Draama, mille nimi annab oma olemuse kohta küllaltki üheselt mõistetava vihje, on tähekombinatsioon igapäevases infomassis, millesse ei süveneta, enne kui keegi mingil moel sellele osutab.

Kui Draama jõuaks nende inimeste teadvusesse, kes praegu Raekoja platsil punastest diivanitest emotsioonitult mööda kõnnivad, oleks see juba noori eesti kultuurile lähendav samm, millest järgnevat samm astuksid nad huvi tekkides iseseisvalt.

Eesti Draamateatri lavastus "Seitse venda"

Cabaret Rhizome'i lavastus "Avangardist"

UUS EESTI ANIMATSIOON: MATTIAS MÄLK

Küsis Mari-Liis Rebane

Foto: Sandra Mälk

Omal moel on Draama seda ju püüdnud teha. Kolm aastat on tegutsenud festivalil toimuvat kajastav blogi (etfestival.wordpress.com), mille loomise taga peitus just nimelt soov tuua Draama noortele lähemale, pakkudes spetsiifilise sõnavaraga ülekallatud arvustustele vastukaaluks nendele omasest vaatenurgast kirjutatud ülevaateid. Olen ise kõik need kolm aastat olnud blogi kaasautor ning selle arengu-lugu jälginud ja suunanud. Esimesel kahel aastal kogus blogi alles hoogu, kuid tänavuse aasta põhjal võib öelda, et kolmandaks aastaks on blogi efektiivselt tööle hakanud, pidades vaikselt plaane muutuda veel aktuaalsemaks. Ent blogini jõuavad üksnes inimesed, kes juba niigi festivalist huvituvad ning kas Facebookis või Draama kodulehel ringi uitavad. Sel moel saab blogi täita kõigest huvi süvendavat, mitte huvi tekitavat funktsiooni.

Kuna Draama ei olegi mõeldud noortefestivaliks ning tegelikult ollakse vägagi noortekesksed, kas või läbi vabatahtlike kaasamise, siis ei saa festivalile midagi ette heita. Linnapildis veel suurema reklaamkampania korraldamine muutuks sel juhul juba liiklemist takistavaks. Usun, et paljude noorte infopuudus, on suuresti haridussüsteemi puudujäägi tagajärg, mitte Draama festivali viga. Kirjutan sellest Draama festivali kontekstis, sest suutmatuse festivalist mööda elada illustreerib probleemi sügavust.

Draama veel käis, kui ART IST KUKU NU UT oma pidulike näituseavamisi korraldas. Kink Konkis ja Vilde tervisekohvikus toimusid ühel öhtul isegi paralleelselt teatri- ja kunstiinimeste peod. Erilist omavahelist integreerumist ma küll ei täheldanud, kuid ideeliselt on selline interdistsiplinaarsus väga tervitatav. On ju tänapäeval erinevate kunstivormide piirid aina hägusamad ning omavahelised koostööd aina sagedasemad. Isegi järgmise Draama kuraatoriks kuulutati välja (teatri)kunstnik – Iir Hermeliin. Kuigi ART IST KUKU NU UTi reklaame torkab mitmel pool silma, kardan, et väga paljud kõnnivad pilkutõmbavatest hüüatusti kujutavatest plakati-test emotsioonitult mööda, sest idee muuseumisse sisse astuda pole neile kunagi pähe tulnud. Omal moel tegelen juba erinevate kultuuriilmingute, kaasa-arvatud ART IST KUKU NU UTi ja Draama noorte teadvusesse toomisega, et nad järgmisel sügisel linnapilti saabuvat mööblit vaid kingapaelte sidumiseks ei tarvitaks, vaid ka programmi uudistaks. Jätab ju sisaliku tee kivile jälje.

„Vot sellised mõtted siis“, nagu Vanemuise biitlitel oli kom-beks oma monolooge lõpetada.

Fookuses on Eva Klemets

Usun, et Mattias Mälk (25) on üks nendest inimestest, kelle väsimatu töökus teeb nii mõnedki kolleegid kadedusest roheliseks. Sellist keskendumisvõimet ja pühendumust ei koh-ta just igal pool. Võiks öelda, et Mattiasel on olemas need omadused, mis on ühele animaatorile eluks hädavajalikud, sest nagu ütleb ka juba animagurude iidne tarkus: „Animation is concentration!“. Mattiase joonistuslik ja visuaalne stiil näib oma mõjutusi saavat koomiksilikust lihtsusest ja karika-tuursetest vimkadest. Mõnusat käekirja vürtsitab tihti peale ka humoorikas sisu ja võiks öelda, et isegi kergelt pilav argi-päevatunnetus.

Kust tuli otsus minna animatsiooni õppima, kas see oli juhuslik valik või pigem kaasasündinud kutsumus?

Teadsin, et tahan kas Eesti Kunstiakadeemiasse või Balti Fil-mi- ja Meediakooli õppima minna, kuid ei olnud kindel, mil-list eriala valida. EKA puhul valmistusin graafika ja graafilise disaini jaoks, kuid tundsin, et kumbki pole päris see. BFMis jäi silma nii mõnigi eriala, kuid joonistamisest tõttu eelistasin EKAt. Tol ajal polnud ma animatsioonimaastikuga üldse kur-sis, kuid üht asja teadsin: Soomes õpetab animatsiooni Priit Pärn ning oli kuulda, et võib-olla tuleb ta sama asja ka Ees-tisse tegema. Igaks juhuks käisin ikka Turu Ülikoolis animat-siooni eriala sisseastumiseksamitel, kuid selleks ajaks oli juba üsna kindel, et EKAs hakatakse samuti animatsiooni õpe-tama. Tegu oli vist kaasasündinud kutsumusega, mis seni oli endalegi varjatuks jäänud. Multikad on ju juba lapsepõlvest veres.

Sa olid esimese lennu hulgas pärast seda, kui 2006. aastal EKAs animatsiooni osakond avati, ja lõpetasid nüüd ka magistrantuuri. Kuidas on EKA sinu arvates noortele animaatoritele, sealhulgas sulle endale, kasuks tulnud?

On näha, et mõni suudab kodus omapead animatsiooni õp-pida, aga mul on vaja töökate inimeste keskel olla, et ennast käima tõmmata. Kontaktide ja silmaringi laiendamise osas on EKA animatsiooni osakond tohutult kasuks tulnud. Kõige tähtsam ja kuldaväärt on muidugi Priit Pärna õpetus, mida soomlased kuuldavasti taga igatsevad.

Kust sa filmitegijana inspiratsiooni kogud? Kuidas sün-dis „Tuutu Naljahammas“?

Eks ikka teiste loomingust – muusikast, filmidest ja raama-tutest. Harva tuleb ideid tühjusesse pöörnitsedes, aga juhtub sedagi. „Tuutu Naljahammas“ sündis heast loomingulisest harjutusülesandest, mis hõlmas paralleelllugusid.

Kas filmitegemine tuleb libedalt või pigem läbi higi ja pisarate? Mis on olnud kõige keerulisem etapp või oota-matuim seik filmitegemise juures?

Alguses, kui keerutad peas värskeid ideid, läheb asi libedalt ja nauditavalt. Kõik sellele järgnev tuleb muidugi vähemal või suuremal määral raskelt, eriti kui teed filmi üksinda. Kõige keerulisem etapp on reaalse töö alustamine, aga kui rada on sisse tallatud, läheb kergemini. Kui osata tööd hästi jaotada, siis on ka mõningane rutiin väga teretulnud. Ootamatuimad seigid filmitegemise juures on seotud üsna igavate tehniliste probleemidega. Näiteks selgus ükskord „Tuutu Naljaham-mast“ tehes, et vajalike klaviatuurinuppude vahetus lähedu-ses oli nupp, mis vaikeseadistuse kohaselt kaadreid kustutas. Tundsin nagu jääks kaadreid aeg-ajalt vähemaks ja kui selgus, et nii oligi, läks kõhust õõnsaks.

Millist tagasisidet sa oled publikult saanud? Kas kriiti-ka, olgu see hea või halb, motiveerib või pigem tõmbab tuure alla?

Tagasisidet on igasugust – isegi plaksutamisest loeb midagi välja. Eestis tundsin, et mu „Tuutu Naljahammas“ sai tulpi-nuid golfplaksutusi, aga ühel Tšehhi festivalil tegi publiku ap-laus seest soojaks. Kriitika tõmbab algul tuure alla, aga mõne aja pärast hakkab motiveerima. Kui pikk film saab valmis, siis on teatud pingelangus ja autorina ei taha oma filmi enam üld-se näha. Võib juhtuda, et kui siis keegi tuleb hästi ütlema, ei usu sedagi.

Räägi, mille kallal sa praegu töötad, millega tegeled?

Praegu töötan Eesti Joonisfilmis Martinus Klemeti lühifilmi kallal kaadrikompositsioonide tegijana. Töövälisel ajal teen parasjagu koomikseid näituse „Eesti film koomiksina“ jaoks, mida esitletakse selle aasta lõpu poole Tallinnas.

Kas välismaa ei kutsu end proovile panema?

Mitte väga, sest kooli lõpetamisest on nii vähe aega möödas, et Eestis jagub väljakutseid veel küllaga. Kui üldse, siis ah-vatleb välismaa oma koolidega, kus õpetatakse animatsiooni tehnilisi külgi rohkem süvitsi.

On sul oma isiklik moto või mõtteviis, mõni nipp, kui-das end vahel, kui motivatsioon kipub kaduma, moti-veerida?

Mõnikord ergutan ennast selle mõttega, et mida ma viie aas-ta pärast saan oma saavutuste hulka lugeda. Leian, et kõige parem on olla töökate inimeste keskel.

Enne Tallinnas filmikooli astumist elasid Sa Londonis. Kuidas Sa oma elus just filmini oled jõudnud?

Londonis olles hakkasingi filmiga tegelema. Kõige alguses ma filmiga kokku ei puutunud, aga otsustasin just seal, et tahan filme tegema hakata ja tulla BFMi õppima. Töötasin ühes baaris, kus oli koos väga loominguline seltskond. See on ikka igal pool samamoodi, et noored kunstnikud peavad lihtsamate töödega oma õpingute jaoks raha teenima. Tegin oma esimese dokumentaalfilmi noortest, kes tulevad Londonisse õnne otsima. Sellega sain kooli sisse, aga seda filmi mul enam alles ei ole. Olen kogu aeg teadnud, et olen loominguline inimene, aga ma ei teinud alguses midagi muud, kui vaid mõtlesin, lugesin ja osalesin kultuuriüritustel. Ma ei mõelnud kunagi, et hakkan sellega ka päriselt tegelema.

Mis aitas kaasa Sinu filmiplaanide realiseerumisele?

Filme käisin kogu aeg vaatamas, lapsest saati. Tartus olles käisin sageli kinos Illusioon, kus istusime kuskil taga mina ja veel paar inimest. Linnas elades on tähtis leida üles inimesed, kellega sul on ühised huvid ja ühine vaade kunstile. Eestis on neid kohti, kus on inimesed, kes jagavad sinu vaadet, küll lihtne leida, aga inimesed on väga kinnised, kinni oma väikeses mullis. Kunsti nimel oleks palju parem, kui inimesed üksteisega rohkem jagaksid, toetaksid üksteist ja arutaksid asju. Kõik teavad näiteks, kus on Tartus Genklubi, aga seal tunned end ikka natuke võõrana, kui sa pole just sage küllaline. Eestis on kunst niivõrd raskes olukorras, et kunstiinimesed võiksid üksteist palju rohkem toetada. Seetõttu on mul väga hea meel, et see minu puhul juhtus. „Kõik muusikud on kaabakad” oli selline projekt, kus käsi pesi kätt. Näiteks Jarek Kasar tuli minu filmi osalema ning kirjutas tasuta ka paar laulu, mina tegin talle muusikavideo. Samamoodi oli ka teistega, näiteks Mihkel Kõrvitsaga – kõik tulid väga hea meelega ja me arutasime üheskoos filmiga seotud asjade üle ning muutsime koos stsenaariumi. Mihkel Kõrvits on väga andekas inimene ja ma palusin tal temale endale ühe stseeni jaoks dialoogi kirjutada.

Millised on alustava filmirežissööri kõige suuremad raskused?

Kõige raskem on see, et filmimaailm on väga karm. Nagu on üks vana ütlus: „It’s a tough business, my dear.” Olin sellest tõesti šokeeritud. Eestis on praegu palju väga andekaid noori režissööre, kes on ennast ka tõestanud. Nad on teinud lühifilme, mis on osalenud maailmas erinevatel festivalidel. Esiteks on raske üldse saavutada seda, et saaksid teha täispikka filmi. Sulle ei anta rahapuuduse tõttu võimalustki! Film on aga meedium, mida ilma rahata teha ei saa. On vaja valguse ja heli jaoks tehnikat, kaameraid, on tarvis näitlejatele maksta, pindu üürida ja sisustada, meeskonnale süüa pakkuda – kõige selle eest tahetakse raha saada. Keegi ei anna sulle kalleid masinaid niisama. Kõik see võtab meeletult ressursi. Eestis on suur probleem sellega, et filmikoolis koolitatakse ja õpetatakse välja noori inimesi, kes on andekad, aga nad ei saa filme teha, sest raha ei ole. Meil oli samamoodi. Kui me alustasime filmiga „Kõik muusikud on kaabakad”, siis hakkasime kõigepealt tegema lühifilmi. Saime EFSAlt ainult poole rahast. Kuid me ei saa ju teha lühifilmist ainult poolt! Olime alguses pisut ebakindlad ka ja filmisime pikemalt ning erinevaid variante. Ühel hetkel oli selge, et film tuleb pikem – vähemalt 60 minutit. Seetõttu oli mõttekas teha z-pikkusega mängufilm, mida saaks siis ka kergemini kinodesse viia ja turustada, et produktsioonifirma oma investeeringu pärast tagasi saaks. Lühifilmiga on see keerulisem.

Kui filmi tegemiseks on vähe raha, siis pannakse võttepäevad tihedalt kokku. Ma ei ole kindel, aga minu käes võib olla Eesti rekord: tegime täispika filmi 18 ja poole päevaga. Siimaani on rekord olnud vast 19 päeva. Tean, et „Meeletu” (režissöör Elmo Nüganen, 2006 – *Emilie Toomela*) tehti 20 võttepäevaga. 18 ja pool võttepäeva aga tähendab seda, et näitlejatel on viis stseeni päevas, mis on nii psühholoogiliselt kui füüsiliselt väga raske. Kui režissöör on võtteplatsil magamata näoga ja näeb kole välja, siis sellest ei ole midagi, kuid näitlejad peavad olema oma parimas vormis. Peale selle on väljas külm ning ollakse kaheksa päeva järjest miinus kahekümnega õues. Päevad on aga 16–20 tundi pikad. Vaimsalt on see väga kurnav ja füüsiliselt muidugi ka. Kaks aastat teed filmi ja saad vaevu-vaevu ära elada, aga samas pead kogu aeg tööd tegema ja olema positiivne ning teisi motiveerima.

Kelle käest saab üks režissöör vajadusel nõu küsida?

Loomingulise poole juures oli minu juhendajaks Sulev Keedus, kes on mu õpetaja ja sõber. Pöördusin väga tihti iga-suguste muredega tema poole. Neid praktilisi muresid oli

HELERI SAARIK: INTERVJU

Küsis Emilie Toomela

Arutasime noore režissööri Heleri Saarikuga tema käesoleval aastal valminud debüütmängufilmi „Kõik muusikud on kaabakad” üle ning lahkasime filmitegemisega alustamisel ette tulevaid valupunkte.

Foto: Renee Altrov

aga nii palju, et loomingulise poolega me nii palju tegeleda ei saanudki. Praktilisi ja inimlikke küsimusi oli palju rohkem. Igal juhul oli väga hea, et ta aitas ja mõtles kaasa ning oli olemas. Ikka on nii, et igal lavastajal ja režissööril, nii teatris kui filmis, on turvavõrgustik, kellele nad annavad näiteks stsenaariumi lugeda ja kelle käest küsivad tagasisidet. Neid inimesi on mul küll. Kas või Tanel Toom, kes on mu hea sõber. Ta luges stsenaariumi ja juhtis tähelepanu mõnele kohale. Filmis on mitmeid etappe ja ka publikuga tuleb suhelda. Stsenaariumi kirjutamise ja võtete ajal suhtled lihtsalt väiksema hulga inimestega.

Kas režissööriks on võimalik õppida?

Tavaliselt režissöörid ja loomeinimesed on üleüldiselt tagasihoidlikud ja tekib küsimus, et mis on andekus ja anne. Mina usun küll, et mingisugune anne peab inimesel olema, et tajuda maailma visuaalselt ja osata visuaalses märgisüsteemis oma mõtteid edasi anda. Mõnel on annet ja mõnel ei ole. „Kõik muusikud on kaabakad” räägib mõnes mõttes just sellest teemast, annet tänapäeval ei väärtustata. Hoopis teised asjad on tähtsamad. Sellest on väga kahju, sest seetõttu me kõik kaotame. Samas anne on üks asi, tegelikult on selle taga väga palju tööd – endaga peab vaeva nägema. On ka inimesi, kes on väga andekad, aga kui nad endaga tööd ei tee ja end ei arenda, siis ei tule sellest midagi. Režissööriks päris õppida ei saa, aga ilma õppimata režissöör olla ei ole võimalik. Ei ole mõtet ise jalgratast leiutama hakata. Hea näide on see, et kunagi Elen Lotman ja Tanel Toom olid arutanud, et huvitav, miks paljud filmid lõppevad maastikukaadriga. Nad arutasid ja mõtlesid selle üle ning läksid Jüri Sillarti juurde, kes ütles kohe: „Aa, see on see „maastik mäletab” kaader!”

Kui palju kujutad Sina end ette filmikunsti uuendajana?

Natuke kujutan küll. See pole olnud taotluslik, aga mu tööd on mõneti teistsugused. Olen seda ise tähele pannud ja ka teised on öelnud, et oo, Heleri, see on nii pöörane! Ja nüüd ma tunnetan endal seda ootust, loomulikult! Mul on filme tehes hea tunne, sest paljud inimesed on mulle kaasa elanud ja ootavad minu järgmisi filme ja muusikavideoid. Enda filmide juures pean silmas ennekõike visuaalset uuenduslikkust. Tegelikult on maailmas ju kõik olemas ja midagi uut pole. Aga Lembit Peterson on öelnud, et läbitunnetatud tunnetus on alati uus. Kui sa vaataid ja koged siirast tunnetust, siis see on alati uus. Olen ka ise mõelnud, et püüan oma tööde tegemisel alati ideed ennast läbi kogeda, tajuda, millega on tegemist. Nii minu tööd sünnivadki. Ma pole kunagi tahtnud teha

muusikavideot nii, et ma näen, et mingi asi on juba ammu sedasi tehtud ja ma teen seda nüüd uuesti käsitöölisena ehk võimalikult perfektselt. Pigem võiks kunst olla toores ja lihvimata teemant, mis paistab silma oma tahumisjälgedega. Ka „Kõik muusikud on kaabakad” on visuaalselt üsna kummaline. Oleme enda jaoks kirja pannud, et see on visuaalne armastuslugu muusikast. Eestis on viimasel ajal olnud palju filme, mis on täiesti loopõhised: mis juhtub, kes kuhu liigub, kuhu põgeneb jne. Selles filmis on aga väga palju antud edasi just visuaalses keeles. Olen seda meelt, et ma ei alahinda oma publikut. Olen ka ise osa publikust, kes filme vaatab, ning arvan, et see film jõuab inimestele kohale ka visuaalse pildi kaudu. Samal ajal on olnud ka neid, kellele ei ole niisugune lähene-mine meeldinud. Usun, et see on film, mida kas armastatakse või vihatakse! Eestis on kinokunst kunagi aastaid tagasi nii allasurutud olnud, et mõistetakse kohati hukka seda, et tehakse kunsti-filme. See on ju lihtsalt absurdne! Ja kummaline... Vahel öel-

**„METSIKUD LÕUNA-
MAA ASUKAD” (2012)**

Emilie Toomela

Filmikriitikutele palju tähelepanu saanud film seab vaataja ootused kõrgeks ning pettuma ei pea. Filmis kujutatakse ühe maailma lõppu ja uue algust. Tegevus toimub erakordselt realistlikult kujutatud maastikul. Üllataval kombel on aga nii globaalse atmosfääriga filmi sõnum kõige isiklikumalt laadi: lapse jaoks on vanema kaotus justkui maailmalõpp. Lapsevanema ülesanne on teda selleks ette valmistada.

Kinos Sõprus külas käinud produtsendi Dan Janvey sõnul peaks igaüks, kes seda filmi vaatama läheb, mõtlema 2005. aastal Ameerikat räsitud orkaan Katrinal. Kuigi nime Katrina ei ole kordagi mainitud, on see nii vaid filmimeeskonna soovil, et jätta poliitika looduskatastroofi kirjeldusest välja. Ometi ei ole linatööstuse energia nukker või masendav. Loodust ja elu vaadeldakse kartmatult ning selgete silmadega kogu selle liigirikkuses ja kõige kirkamates värvides. Elu väärtustav ja jõudu andev sulaenergia jõuab vaatajani läbi siira lapspeategelase Hushpuppy (Quvenzhané Wallis), kelle mõtteid kuuleme arukate, läbinägelike, elutervetena. Hushpuppy mõtete sametine hääli ja filmi muusika moodustavad ilusa terviku. Muusika autoriteks on Dan Romer ja andekas režissöör Benh Zeitlin ise.

Visuaalne keel võib suurte näoplaanide ning lähivaadete-
ga. Ühel hetkel hakkas käsikaamera võbisemine ja kaadrite
ülikire vaheldumine natuke väsitama, aga pilgule pakkusid
puhkust kaunid maastikuvaated. Filmis kasutati ka mitmeid
eriefekte ning värvikaid sümboleid, millest meeldejäävaimad
olid ürgveise ehk tarva ülesastumised. Juba esimestel koo-
pamaalingutel figureerinud tarvas viis mõtted maailmaloo-
mise juurde. Kust üks maailm lõppeb, saab uus alguse. Ühe
põlvkonna hukk ei tähenda, et poleks kedagi, kes maailma
edasi ei viiks. Linateose ideed arendades võib ette kujutada,
et väike tüdruk Hushpuppy on Emakese Looduse kehatas
lapsepõlves. Emake Loodus oli juba oma esimesi samme te-
hes esiseisev, nutikas ja vapper ellujääja. Miski või keegi, kel-
le tiiva alla mahuks kogu inimkond varjule.

Benh Zeitlin on peale ebatavalise ja ebaseksika sisu valinud filmile ka mitteprofessionaalsed näitlejad, mis oleks võinud olla täielik läbikukkumine, kuid osutus tõeliseks õnnestumiseks. Meespeaosaline Dwight Henry (Wink), kes on tavaliselt pagar ja küpsetab saiu ka praegu, tegi suurepärase rolli Hushpuppy keevale isana. Järgmisel aastal võib teda näha Steve McQueen'i ajaloolises draamas „Twelve Years a Slave“.

See on nii antihollywoodilik indie-film, kui veel kujutleda võib. Peategelane on 6-aastane neegriplika, kes on kohati arukam kui selle aasta kassahittide peategelased kokku. Õnneks ei saa elutarkust kuidagi mõõta. Mõõtmatuses, ääretuses ja üliisadusest rääkiv film ei saa jätta muud tunnet, kui et ka mina tahan olla ellujääja.

„Metsiku lõunamaa asukad” pälvis selleaastase Sundance’i festivali peaauhinna ning Cannes’i festivalil Kuldse Kaamera auhinna.

dakse, et film võiks olla meelelahutuslikum. Seetõttu on režissöörid ehk hakanud pelgama visuaalsete vahenditega loojutustamist, mis on aga tegelikult filmi olemus. Muidu võiks ju hoopis kirjutada või teha midagi muud. Kui palju aga eestlased selliseid filme vaatama on harjunud – seda ma ei tea. Vast ikka on!

Oled teinud ka muusikavideoid. Kas muusikavideo kokkupanemine on nagu lühifilmi tegemine või hoopis midagi muud?

See on täiesti teine asi. Lühifilmil peavad ikka olema algus, keskpäik ja lõpp, struktuur ja kindlad tegelased. Miks mulle muusikavideote tegemine meeldib, on see, et tegemist on nii eksperimentaalse ja huvitava vormiga, mille kaudu ennast väljendada. Sa võid teha ükskõik mida! Mul on päris palju muusikavideote ideid, aga ei ole veel leidnud õiget lugunende jaoks. Ma ei ole muusikavideoid nii palju teinud ka, vaid kolm tükki: Popidioti „Hanging On Friday“, Badass Yuki „Changeling“ ja Jarek Kasari „Klaaskuulis“, mis on mustvalge video. Neljandana tuleb välja nüüd oktoobris Andres Lõo muusikavideo, mis on osaliselt ka minu uue filmiga seotud.

Kui oluliseks pead taustamuusika rolli filmis meeleolu loomiseks?

Muusika on väga-väga oluline. Film ongi audiovisuaalne teos. Põhirõhk läheb visuaalile, aga väga suur roll filmi atmosfääri loomisel on helikujundusel ja filmi muusikal, et see toetaks edasiantavat emotsiooni. „Kõik muusikud on kaabakad” juures oli muusika kasutamine eriti oluline, sest film räägib ju muusikutest. Mul on siiani heliloojatega väga vedanud ja see on üks minu lemmikprotsesse filmi juures. See on aeg, mil film on monteeritud ja võid enam-vähem sellega rahul olla, valitsib kergendustunne. Loominguliselt on siis väga hea töötada. Minu pikaaegne koostööpartner lühifilmide tegemisel on olnud Taavi Laatsit, kellega meil on väga hea klapp. Ta on väga andekas ja tema muusika on väga visuaalne, mis on ääretult tore. Nüüd viimane kord oli heliloojaks Tõnis Leemets. Tema roll oli väga oluline, sest see muusika, mis filmis on, on väga eklektiline. Tema pidi selle kuidagi tervikuks siduma. Lahendused, mis ta välja pakkus, olid tõeliselt huvitavad ja mulle endale kohutavalt meeldib selle filmi muusika. Esiteks on kõik eesti muusika, välismaist muusikat ei ole üldse. Seal on mõned lood, mis olid varem valmis ja inspireerisid stsenaariumi kirjutamist. Näiteks Tõnis Mägi „Doktor, aita!” ja Jaak Joala „Sulle, Leina” – mõned vanad lood, mida on jälle kuulama hakatud. Siis on veel paar lugu, mille Jarek Kasar tegi spetsiaalselt selle filmi jaoks ning Riina Maidre tegi ka ühe väga kihtvi loo. Sama lugu, millega algab ka filmi treiler. Algselt pidi olema selles stseenis üks teine lugu. Juhtus aga nii, et 10 minutit enne filmimist selgus, et see lugu unustati ära. Ma ei julgenud kellelegi öelda, ei operaatorile ega kunstnikule, et võte nihkub edasi, kuna pole lugu, mida laulda. Riina Maidre ütles selle peale, et temal on üks mõte: „Lähme siia nurga taha ja ma laulan sulle ette.” Ja see oli nii õige lugu, täiesti uskumatu! Riinat peab tõeliselt kiitma, ta läks oma rolli nii sisse, et tänu sellele tekkis uusi ja huvitavaid situatsioone.

Kas naisrežissööril on naispeategelasega lihtsam end sa- mastada?

Naistegelaste kujutamine on minu jaoks ikka lihtsam. Naistest saab paremini aru, meeste mõistmine nõuab rohkem nuputamist, mida nad mõtlevad või miks nad üht- või teistmoodi käituvad. Päris tihti uurin oma sõprade-tuttavate käest, et kuidas mehed mõtlevad, nii-öelda uurimistöõ mõttes, et tulevikus paremini meeskaraktereid luua.

Kui palju otsid näitlejat, kelle tavaelukarakter sobituks filmitegelase omaga kokku?

Kui näitleja suudab transformeerida ennast täiesti uude rolli, siis on tegu kõige parema näitlejaga. Muidugi valitakse rolle ka tüpaži järgi ja see on loomulikult oluline, aga sellest ainult ei piisa. Režissööri kõige tähtsam ülesanne ongi valida õiged näitlejad. See ei ole üldse lihtne! Mõnikord tundub, et kõik on õige, aga kohati tulevad mängu müstilised ja seletamatud asjad, kui näitleja kujutluspiltide ja assotsiatsioonidega tööd teeb. Teise inimese sisse ei näe ja ei olegi vaja. Mõnikord on aga asju, mida näitleja ei ole endas läbi tunnetanud ja võib-olla ei ole isegi üldse kunagi niisuguse probleemistikuga kokku puutunud. Sellisel juhul ei tulegi midagi välja. Kõik ei saa muidugi perfekte olla, vaja on koostööd teha. Samamoodi pakuvad näitlejad ise mõnikord selliseid ideid välja, mille peale režissöör unes ka ei tule. Režissöör on küll see, kes kõige eest vastutab, aga ma annan näitlejatele päris palju

vabadust ja võimalust kaasa mõelda. Muidu oleks näitleja-töö lihtsalt markeerimine. Tunnetus peab ikkagi nende seest tulema. Hea näitleja teeb väga palju tööd, analüüsib kõiki lauseid stsenaariumis ning pakub ka ise uusi variante.

Kuidas Sa tekstiga töötad?

Viimase filmi juures oli nii, et alguses läksime minu plaani pidi, siis kui ei olnud veel täiesti selget ettekujutust, mis edasi hakkab saama. Teise võtteperioodi jooksul hakkas tekkima sünergia ja meeskonnaliikmete vahel oli kujunenud usaldus. Ei saa öelda, et me improviseerisime, aga me mõtlesime koos mitmeid lahendusi välja ja tegime mõned asjad kardinaalselt teistmoodi, kui alguses oli planeeritud. Ma ei ole algtেকstis väga kinni.

Kui palju pidite meeskonnaga oma rollide jaoks uurimistööd tegema?

Nii näitlejad kui mina tegime eeltööd küll, uurisime erinevaid materjale. Surfasin näiteks foorumites ja leidsin armastuskirju muusikute pruutidelt. Vaatasime koos ka dokumentaalfilme muusikutest. Näiteks mustvalget filmi „Let’s Get Lost” (1988) Chet Bakerist. Chet Baker inspireeris mind juba kirjutamise faasis väga palju.

Tea, et Nero Urke veedab palju aega koos muusikute ja muusikaga. Tartu Uues Teatris on ta teinud ka muusikaga seotud teatritükke, „Vanemuise biitlid“ näiteks. Riina Maidre on samuti ise muusikainimene, tema muusika on tuntud näiteks Von Krahli kontsert-etenduselt „PostUganda“.

Millest on inspireeritud filmi kunstiline pool?

Ütleme, et seal oli mingi annus 90ndaid küll. See ei ole ajas-
tufilm, aga sealtsaime inspiratsiooni. Minu meelest mõjub
see film täiesti tänapäevaselt, sest 90ndad on jälle moes ja
õhus. Praegune elu meenutab ka tunnetuslikust aspektist na-
tuke 90ndate keskpaika. Kunstniku töö juures peeti silmas
ka seda, et võimalikult palju oleks öeldud visuaalses keeles.
Proovisime igasuguseid asju ära kasutada! Mingil hetkel oli
meil selline probleem, et oli vaja ära filmida üks stseen, aga
meil ei olnud võttekohta. Meil ei olnud ka enam väga palju
aega, et kuhugi kolida või reisida, ega raha selleks. Küsisin
produktsooniasistendilt, kas me saame kuskilt vähemalt 3
x 6 meetrit kasvahoonekilet. Sellest ehitasime ühe asja, mida
filmis näha saab. Kile sai lõpuks kasutust visuaalse kujundina,
mitte sellepärast, et midagi muud ei oleks võtta olnud. Asjad
kõlksusid kokku nii, nagu pidigi. Kindlasti on tõetera selles,
et kui võimalusi on vähe, siis on inimene väga leidlik. Miski,
mis võib olla suurt kannatust nõudev ja frustreriv, annab
mõnikord väga häid lahendusi. Vahendite puudus enamasti
aga annab ikkagi halva tulemuse. Eks seda ole filmist ikka
näha, et tegu on *low-budget* filmiga.

Lõpetame uue algusega, kuidas tutvustaksid oma viimast filmi „Kõik muusikud on kaabakad” tunnetuslikust aspektist?

See on visuaalne armastuskiri pühendusega muusikale. Mõnes mõttes on tegu armastuse ja vihkamise vahelise suhtega: muusika on küll see miski, mis on väga vajalik ja ilma milleta ei kujuta elu ette, aga teisalt see, milline muusikamaailm on, ajab vahel oksele. Sellest tuleb ka filmi pealkiri. Film ei räägi ainult muusikamaailmast, film on üldiselt sotsiaalkriitiline teos. Samad probleemid, mis on levinud muusikaga seotud inimeste seas, on levinud ka filmi- ja kirjandusmaailmas, kõigi loomeinimeste hulgas. See mõjutab ka inimesi väljaspool loomeringkonda. Annet ei väärtustata, kõik peavad olema kodus-kondiitrid-keevitajad-raamatupidajad. Tänapäeva maailmas ei ole võimalik milllegagi süvisi tegeleda, kõike peab oskama. Tegelikult ei pea kõik kõike oskama! Süvenemine on üldiselt raske ja valuline protsess ning nõuab pingutust. Selleks on vaja aega ja võimalusi, mida meil kõigil on liiga vähe.

„Kõik muusikud on kaabakad” (2012)

Režissöör ja stsenaarist: Heleri Saarik

Operaator: Erik Põllumaa

Kunstnik: Kristina Lõuk

Näitlejad: Riina Maidre, Nero Urke, Helina Risti, Lotte Jürjendal,

larek Kasar it

Monteerija: Jaak Ollino

Produtsent: Piret Tibbo-Hudgins

Achtung! On sündmusi, mis vaatamata 20 aasta pikkusele ootamisele siiski juhtuvad.

1990. aastatest alates ansamblitele Sõpruse Puiestee, Kosmikud, Metro Luminal, Vennaskond, Unenäopüüdjad ning The Tuberkuloited laulutekste kirjutanud Mait Vaigu luulekogu „Kõigil on alati õigus” koondab luuleloomingut aastatest 1988–2012. Kogumiku ilmumise puhul käis autoriga Tallinnas vestlemas luuletaja Joanna Ellmann. Juttu tuli Vaigu loomingu tagamaadest, usust, muusikast, inimlikust (ruumi) tunnetusest ning malest.

Tere, Mait. Alustaks sellise küsimusega, et mida sulle endale lugeda meeldib? Mis sind näiteks proosas huvitab?

Ma arvan, et Jaan Oks on kõige parem eesti novellist. Üldiselt loen väga palju, aga viimaste aastate suurimaid elamusi on olnud näiteks Leonid Tsõpkini „Suvi Baden-Badenis” ja Aivo Lõhmuse „Alla orgu ja üle jõe”. See viimane on kindlasti üks eesti kaasaegse kirjanduse pärleid, mille lugemiseks peab võtma natuke teise rütmi ja varuma rohkem aega. Kui võrrelda seda näiteks malega, siis on see justkui üliõnnestunud mäng.

Nii Tsõpkin kui ka Lõhmus on tunnetuslikud mängurid, see on aga märksa keerulisem asi kui süžee mäng – kuigi Lõhmus mängib lõpuks mõlemaga. Kui sa aga Tsõpkini mängule pihta ei saa, siis pole see muud kui lihtsalt üks hea raamat Dostojevski elust. See ongi tõeline klass: kirjutada hea romaan, mis on salaja tegelikult iseendast kordades parem. Ja mis tegelikult ei räägi üldse Dostojevskist.

Viimati lugesin Hiiumaal kuu ajaga kõik Agu Tammeveski asjad läbi. Tema varasem looming meeldis mulle väga, üldiselt pean teda üheks 80–90ndate aastate parimaks kirjutajaks. Päris nüüdisaegse eesti kirjandusega polegi ma väga kursis, sest keegi pole eriti midagi soovitanud. Nii palju kirjandust on, mida peaks niikuinii veel lugema. Emast on palju maha jäänud, suurem osa on küll loetud, aga kordamine ei tee kunagi paha.

Aga kuidas luulega on?

Viimati lugesin Sinijärve „Sureliku muuga” ja ta kogutud luuletusi. Sinijärvest kumab läbi mingi eriline igatsus leebe inimlikkuse, humaansuse järele. See on nii tugev, et seda peaks eraldi esile tõstma. Kuigi ükski tekst sellest justkui konkreetsest ei kõnelegi. See on huvitav.

Põhiliselt loen ma seda, mis on emast riulisse jäänud või mis on kingituseks toodud. Tegelikult ma väga ei tahaks luule koha pealt sõna võtta, aga ütleksin lihtsalt, et eesti noort luulet valitsevad siiski naised. Noorest põlvkonnast pean ma tugevateks Carolina Pihelgast ja Jana Lepikut.

Mõni luuletaja meeldibki ainult mõne üksiku teksti tõttu. Näiteks Marie Underi luuletus „Uueks aastaks”. See luuletus tundus nii tugev, et ka tütrele sai teiseks nimeks Marie pandud. Ja see luuletus on mul peas, aga näiteks enda luuletused ei ole. Enda tekstidest ongi ainsana meeles „Ma olen õnnelik, et inimesed on ilusad ja head”, aga see on rohkem nagu palve. Kui ma kirjutati teksti ära, siis rohkem ma sellega ei tegele.

Aga kui sa ise luulet kirjutad, siis kas kirjandustekstid on sind inspireerinud ka? Kui mõned näited tuua.

Luuletus „1905” on Ristikivi „Tulest ja rauast” mõjutatud, just selle esimesed read: *Vabrikute kõrval, seal kus kasvas rohi / seisime ja hoidsime teineteisel käest...* Selle järgi tegi Allan meeloodia, ülejäänud sõnad olid siis veel kirjutamata. Aga see on kindlasti kirjutatud „Tule ja raua” mõjul.

Ja „Kauge tähe valgus” tuli Aleksandr Tšakovski romaani pealkirjast – aga inspireeriski ainult pealkiri, muud seost romaaniga ei ole.

Küsin seda selle pärast, et su tekstidest jääb mulje, et sa tunned huvi ajaloo või ajalookirjutuse vastu...

Aastaarvude koha pealt ma väga tugev ei ole, aga sündmustevahelised seosed tekitavad tahtmatult huvi. Et kuidas mingid asjad elust läbi kumavad. Üks kord võib olla juhus – aga kui mingi sümbol elus korduma jääb...

Näiteks 1905. aasta revolutsioon oli Eestis kindlasti esimene rahvuslik revolutsioon, selle ausammas paistis mulle kunagi otse lapsepõlvkodu elutoa aknasse kätte. Vasakpoolne tiib oli seal küll esindatud, Konstantin Päts oli ka sotsialist, eks, kuid päris punalippe lehvits meeleavaldusel siiski vähe. Et selles mõttes ei ole ausamba näol tegemist mingisuguse nõukogudeaegse punase jäänukiga, vaid need meeleavaldajad ja hukkunud olid (kui kaugem ajalugu välja jätta) esimesed Eesti iseseisvuse eest seisjad, laiemalt võttes demokraadid. President Lennart Meri teadis seda hästi, enamik inimesi aga ei tea, võtavad seda kui mingit kommunistide jura.

METAFÜÜSIKA JA MALEMÄNG SOOJAS RUUMIS

Küsis Joanna Ellmann

Poeet ja muusik Mait Vaik on viimase kahekümne aasta jooksul kirjutanud laulutekste hulgaliselt eesti kultusansamblitele. Hiljuti ilmus aga Vaigu kauaoodatud debüütluulekogu „Kõigil on alati õigus”.

Foto: Reginald Trubetsky

Sa ütlesid, et sul ei seisa enda tekstid meele. Kas siis ka ei jää meelde, kui Allan kontsertidel laulab?

Ei jää, ei jää, aga see ongi lahe. Ükskord istusin kuskil kolkaküla baaris ja kuulasin tükk aega lugu, et kuradi hea lugu on, kelle oma? Ja püüdsin meenutada. Ja siis mõne aja pärast taipasin, et see on ju Allani (Vainola – *toim*) viisiga Vennaskonna „Disco” mu enda sõnadega. Nokitsesime seda Allani arvutis üle kahe ja poole kuu, vahepeal käis Rainis Kingu trumme punktittamas. Ja mul ei tulnud seal baaris üldse meelde, et kelle lugu. Lõpuks kui Tõnu (Trubetsky – *toim*) laulma hakkas, plahvatas. Sel on pikk instrumentaaliga algus ka. Aga umbes minuti jooksul ei tekkinud jah seost. Äratundmisrõõm oli muidugi seda suurem.

*Me läbime ööd ja teel, mille algust ei mäleta enam,
ja meid ei huvita enam, mis on me siht ja muud
peale kiiruse, punase auto, ei ole meil midagi enam.
Tumesinine taevas ja tähed. Müürina mööduvad puud...*

(„Disco”)

Mis värk sul malemänguga on? See käib su kogu nimi-luuletusest läbi ja enne võrdlesid Tsõpkini ja Lõhmuse romaane ka malega? Et kõigil on alati õigus / ka neil, kes jõudsidki lippu / või ootasid kellegi võitu / ei liigutand ainsatki nuppu.

No kunagi lapsena olin omas klassis suhteliselt tugev maletaja. See on üks vähestest mängudest, mis õpetab kaotama. Eriti nooruses. Kui sul on teised alad, mis käivad võidu peale, siis saad end ära vabandada, aga males sa end välja ei vabanda, et kõht või jalg valutab või vihma sadas. Males sa näed väga selgelt ära, et oledki vastasest nõrgem, ja ei arva, et täna ei olnud hea päev. Füüsilistes alades usub inimene umbes kümnenda eluaastani, et kui ma ikka hästi trenni viitsiksin teha... See ei ole väga meeldiv, eriti lapsele, aga malemäng õpetas, et inimesed ei ole võrdsed.

Usud sa seda siiani?

Ütleme siis nii, et võib-olla ainult Jumala ees.

Räägid ka usust. Kas oled kogu aeg kristlane olnud? Või nii mulle tundub? Mina olen vist küll taibanud ka Vennaskonna tekste lugedes, et religioossus kumab sealt läbi.

Jah, olen küll alati olnud. Aga mida raskem on olla kristlane, seda rohkem sa selle vastu rabeled. Tänapäeval on kristlane olla küll raskem, kui 80ndate lõpus punkar olla oli. Ma ei räägi endast praegu, vaid üldiselt. Et 80ndatel oli maailmapilt mustvalge, praegu on piirid hägustunud, valikud aina raskemad. Sellest räägib ka luuletus „Eikkellegimaal”.

*Ma laman EIKELLEGIMAAL,
vasakul kaevik ja paremal dzott,
näoga lumes, käed ristatult ees.
Kummale poole küll minna,
kellele anda töötus ja sõna,
aga kui ma tõesti ei taha...*

(„Eikkellegimaal”)

Kui nüüd kogumikust endast rääkida, siis see annab su loomingust päris pika aja peale läbilõike. Aga millised on kõige uuemad tekstid?

„Seal olen ka mina” ja need, mis on Kosmikute loomingus kajastunud.

Kaua sul kogu koostamine aega võttis?

Esimene katse seda teha oli siis, kui tutvusin kujundaja Sven-Erik Stambergi graafiliste lehtedega. Ma arvan, et see võis olla aastal 2010. Siis hakkasingi luuletusi kokku otsima. Idee ise tuli aga tegelikult toimetaja Annika Reiljanilt, ta oli teinud üheksakümnendatel minu tekstidest bakalaureusetöö. Sealt tuli esimene välgatus.

See on pikk aeg. Aga kas jäid lõpptulemusega rahule?

Ma olen tõesti rahul. Formaadiga olen rahul, kujundusega olen rahul, toimetajaga olen samuti rahul. See protsess oli vahepeal väga raske – millest lähtuda, et hakata kõike seda ühtse tunnetusega kokku seadma...

RAAMATU-SOOVITUS

Janek Kraavi

Andrus Kasemaa – „Leskede kadunud maailm”

Mõneti jätkab Andrus Kasemaa juba luulekogus „Lagunemine“ (2009) käsitletud teemadel. „Leskede kadunud maailm” on tänase maailma versioon kadunud aja taasleidmise võimallikusest. Võimalik, et ka oma-moodi vastus või kaastekst Tõnu Õnnepalu „Paradiisile” (2009). Kuid siin vaadeldakse eelkõige 19. Sajandi Lõpul – 20. sajandi algul Poedirahus sündinud maanaiste elu erinevaid faase (kool, pulmad, haigla jt) ja nende (mõtte)maailma järkjärgulist vananemist ning lagunemist. Paralleelselt tuleb esile jutustaja enese suur empaatia ja kiindumus teemasse. Raamatu üldine jutustamislaad on nostalgiline, domineerivad nukrus ja pehme pessimism, mis on loogiline leskede ja lagunemise teemast kõnelemisel. Kuid ei puudu seda kurbust tasakaalustav koomilinegi laad. Leselugude kõrval rekonstrueeritakse jõudumööda ka autori/jutustaja enese lapsepõlve ja noorukiea kadunud aega. Teksti esimeses pooles saavad internetieelse ajastu meeldetulemise ajendiks küll hääled, maitsed, lõhnad, unistused, tegevused jms.

Autor kinnitab (muigamisi?), et on uurinud leseprouasid ja nende elu antropoloogiliste ja etnograafiliste meetodite abil (lk 160) ning sellest on sündinud sissejuhatuse valdkonda nimega *vidualoogia* (lk 124). Vaatamata nendele määratlustele võib teksti teadusliku ambitsiooni siiski kõrvale jätta. Pigem on tegemist otsingutega sünteesida kirjutamist ilusasti mälestusliku ainese ja fotograafiaga, loomaks nõnda värsket kirjandusliku tegelikkust. Peab tunnistama, et selline dokumentaalsuse ning kujundlikkuse segunemine annab kokku haarava ja üllatusterohke terviku, mis on väga ladusalt kirja pandud ja „lihtsalt” loetav. Käsitletakse ju kõigile eesti kirjandusest tüütuseni tuttavat maa- ja taluteemat, aga ometi on siin rõhud teised ja kõneldakse nähtustest, millest klassikas räägitakse tavaliselt ümber nurga või jäetakse rääkimata (naised, seks, surm, unenäod jne). Kasemaa raamatut oleks seepärast huvitav lugeda paralleelselt mõne taluelust kõneleva klassikalise tekstiga.

Teose korduv motiiv on samas ülimalt klassikaline mõte eksistentsi paratamatust lõppemisest, asjade muutumisest ja vanade aegade vahetumisest uute vastu: *Imelik, kuidas inimesed on elanud, töötanud ja armastanud, ja siis jäävad järgi vaid luud, kaovad ära. Nii nagu inimestel on ka asjadel oma saatus. Kadus ka see rehepeksumasin. Mäletan, kuidas see ilus suur hiiglane oli ühe lese maja taga juba maasse vajunud.* (lk 87)

Rahvalik eksistentsialism pole siin kuigivõrd esiplaanil, see jääb raamatu vähevarieeruvaks refrääniks, muutudes lõpu-pooles juba mõnevõrra tüütavakski. Kuid seda huvitavam on vanaemade põlvkonna käsitlemine läbi etnograafilise, argikultuuri ja asjade maailma. See on tõeline *wunderkammer*. Väga erinevaid asju imetletakse ja ihaldatakse, need lõhnavad ja helgivad, mõjuvad massiivselt või kulunudena jne. Puhas „asjade poeesia”, mille esiletoomise vahendiks on loetelud. Täpsed mustrite, toataimede, tööriistade, riiete, raamatute jne ahelad asendavad tavalise realistliku teksti detailset ja ornamentaalset kirjeldust, samal ajal loovad teatud ajastu minimaalse mõistmise nivoo ja mõjuvad kindlat võtet järgivate proosaluuletustena (nt lk 63–65 jm). Tarbimismaailmaeelne tarbeasjakäsitlus näitab kunagise maaeksistentsi järjest tugevnevat seost materialistliku maailmapildiga ja selle kõrval ka hiljem tekkinud emotsionaalset suhet „oma aega” tähendavate asjadega. ...sest üks *lesed elanudki juba* asjade maailmas (lk 73).

// Varrak, 2012, 176 lk

Keeletoimetamine oli ka keeruline. Alguses kartsin, et liigne korrektsus piirab tekstist arusaamist. Aga tegelikult annab see just vabaduse ja lugeja avaneb. Kui aktsente on liiga palju, siis hakkad ise lugejat suunama. Aga ma ei taha tekstides vastata, vaid üritan ikka küsida.

Pealkiri „Kõigil on alati õigus” on samuti selline, mis tekitab palju küsimusi. Et kas kõigil on ikka alati õigus, kus need piirid asuvad, kes need piirid on seadnud, kust nad tulevad. Nii palju kui olen tagasisidet saanud, siis see pealkiri tõesti irriteerib lugejaid.

Kuidas sa Stambergi töödeni jõudsid?

Stambergi ma teadsin juba varem. Kui sõber Erkki Juhandi käis ta näitusel, siis ta soovitas, et just need tööd sobiksid mu tekstide juurde. Natuke kirjeldas tema näitusel olnud asju ja mul tekkis kohe selline hea tunne. Kui töid lõpuks ise nägin, siis teadsin, et see ongi see, mida ma otsinud olen. Ja rohkem ma enam ei kahelnud, kohe oli selgus majas, teadsin, et need lähevad. Aga alguses ei osanud ma seda ise tajuda, ei kujutanud kujundust üldse ette.

Sa kirjutad proosat ka, eks? Iseloomusta seda natuke, milline see on, millest inspireeritud ja kas sa seda avaldada plaanid?

No proosat ma olen kirjutanud luuletuste kõrvalt kogu aeg. Ja võib olla on raamatu jagu lühijutustusi juba valmis küll. Üks on siis selline humoorikas „Juss ja vennad”¹ stiilis, mis meenutab natukene Aleksis Kivi „Seitset venda”. Tegevus toimub aga kaasaegses Eestis. See peaks ilmuma eraldi raamatuna.

Need on sellised jutud, millest enamik on valminud sõna otseses mõttes sõbra hauld õlut juues. Surnuaed on mul kohe kodu kõrval. Suurem osa neist on küll kirja pandud kodus, aga välja mõeldud on nad seal. Tegelikult on asi väga proosaline – kodus lihtsalt kamina ees konutada ja suitsetada tundub totter, kui perekond teeb samal ajal oma igapäevaseid toimetusi. Aga kui surnuaiale minna, siis miks mitte sõbra hauale.

Aga enne Jussi jutte tahaksin avaldada tõsisemad asjad. Võib-olla seda „Juss ja vennad” ma ei avaldagi oma nime all. Mitte et pelgaksin, et selle on kirjutanud Mait Vaik, aga need on nii erinevad teemad. Teistest jutustustest tõsisem ja pikem on „Mees”, see räägib erinevatest eluetappidest ja selle võiks anda välja väikese raamatuna.

Ja et oleks mõni sõber, kes ka siis, kui vahel nõder on mu vaim, ei põlgaks ära, tooks mu silmadesse sära.

Sõbrad, ma mahun teile taskusse, armastus mu südamesse!

(„Sõbrad, ma mahun teile taskusse”)

Kui sa tekste kirjutad, kas sa siis komponeerid või oled spontaanne?

Teen mõlemat. Arvan, et spontaanne on alati parem kui komponeeritud. Enamik on spontaansed. „Kuused kuused” ja eriti varasem luule on kindlasti spontaanne. Samas enne kirjutasin rohkem nii, et vorm oli ka tähtis, väljendusviis aga oli raskepärasem. Nüüd kirjutan märksa lihtsamalt ja see ongi lahe. Ei põlga näiteks lihtsamaid riime ära, kui sisus endas on mõte või tunne.

Mis rütmi puutub, siis liiga siledad tekstid ei ole ka väga head. Konarused ja komistused lauludes mõjuvad kohati väga hästi. Täpselt nagu intervjuudegagi tihti on, et kui liiga ära silud, jääb meelde, et oli hea intervjuu, aga midagi muud nagu ei meenu.

Lisaks malemängule on sul mingi teema veel kosmilise ruumiga? Näiteks tekstis „Kosmonaut Komarovile”: Planeetidegi vahel kehtib raskus / ja ilma raskuseta me ei saa. / Seal keegi jultund, koduvõtmed taskus / on ukse ees end tundmas üksinda.

Kosmos on lihtsalt ruumiliselt kõige avaram mõiste. Samas kreeka keeles tähendab see korda. On ajatud ruume, kuid ruumita aega ei ole. Järelikul on siis ruum kõige alus ja suurim neist on kosmos. Sellesama Komarovi teksti mõte oli, et tema tunnetuslik läbielamine seal kapslis oli küll kohutav, aga ma ei tahtnud lähtuda ainult sellest tundest. Et seda üksinduse tunnet laiendada, on seal tekstis ka see fraas seal keegi jultund koduvõtmed taskus. On jultumus end tunda üksikuna,

võrreldes Komaroviga ja sellega, mida ta seal pidi läbi elama.

Aeg ja ruum on üldse ühed põnevamad asjad. Aeg ja ruum on inimesele uskumatult soojaks tehtud. Inimest ei ümbritse siin planeedil peaaegu mitte kunagi neutraalne aegruum. Olgu, kõrgmäestikus osaliselt. Aga sealgi, ükskõik, milline see ruum on, on see alati suhtes inimesega. See on minu meelest totaalne ime. See ainuüksi tõestab Jumala olemasolu, et keegi on loonud elule kohandatud ruumi ja viitsinud selle veel soojaks teha. Neutraalse ruumi tunne on peaaegu sama kohutav nagu Komarovil seal kosmoses.

Iga asi, mis siin maailmas on, toetab seda elu. See on see, mis annab tunde, et võib-olla inimene ei olegi siin hüljatud. Sest neutraalne ruum ei ole inimese jaoks soe. Inimese loomulik seisund on, et ruum suhestub temaga ja teeb soojaks. Miks see nii on, tekitab küsimuse Jumala järele.

Aga inimene võib ju end igal pool üksinda tunda, ka rahvamaasis?

Jah, igal pool võib end üksinda tunda, ka koduukse ees. Aga kas see on ka põhjendatud? Vaadata tuleks kaugemale, sest keegi on alati veel rohkem üksinda.

Kas luuletekst ja laulutekst on sinu jaoks kuidagi erinevad asjad?

Paberkandjal ja enda nime all avaldamise ning lauluteksti autoriks olemise vahe on see, et viimase puhul on vastutus ja-gatud. Laulus oled selle võrra vabam. Luule puhul oled sa aga üksinda. Muusikas oleme lähtunud muusikakirjutajatega – eelkõige Allaniga – sellest, et kõik ei läheks nagu ühte auku. Et morbiidsele tekstile tekiks ka teine tasand juurde jne.

Mis bänd sulle nendest, kus sa olnud oled, kõige lähedasem on?

Sõpruse Puiestee. See on arusaadav, kuna ma ise tegutsen seal aktiivselt. Aga tegelikult on kõik kollektiivid olulised.

Milline tekst sulle kõige olulisem on?

„Kaotaja”.

On ruume, millest iialgi ei pääse, ja seinu, millest läbi me ei näe. On kaugusi, mis on nii sama kauged kui igavik või sirutaksid käe.

Olen vaid teel, et kaotada end, olen vaid teel, et salata. Aeg on kaotatud asjade hind kõigile neile, kes uskusid mind.

(„Kaotaja”)

Tahaksid sa lõppu veel ise midagi lisada?

Vastutust on vähem, kui ise lugusid ainult enda jaoks teha ja neid mikrofoni laulda. Mängulist on siis aga oluliselt rohkem. Ristikivi vastab ühes essees küsimusele, miks ta kirjutab, et talle meeldib koeraga mängida.

Iga asja jaoks on siiski oma energia. Kui kasutad kogu aja suvalise pulli tegemise peale ära, siis on see raisatud. Aga samal ajal mängulisus annab ka energiat, lihtsalt teistsugust. See on nagu noateral käimine, ei tohi ühele ega teisele poole kalduda. Muide, tegelikult Ristikivi ju ei mänginud, koer hoopis ründas teda.

Tõenäoliselt tead sa mõnda Mait Vaigu (snd 1969) lugu peast. Lisaks laulusõnade kirjutamisele tegutseb Vaik ka muusikuna, on mänginud aastatel 1990–1996 bassi ansamblis Vennaskond ning teeb hetkel elektroonikat kollektiivis Sõpruse Puiestee. Vaigu luulekogu „Kõigil on alati õigus” on valminud koostöös kunstnik Sven-Erik Stambergiga. Vaigu uuemat loominguat kajastav blogi asub aadressil mait.puiestee.ee. Intervjuu juures on kasutatud Vaigu luulekogust võetud tekstikatkeid.

¹ „Juss ja vennad”, millele Mait viitab, on kättesaadav tema blogist mait.puiestee.ee – toim.

Berk Vaher

NÄHTAMATU MEEES: DU BARNSTOCRE'I PIHTIMUS

Kallis Brun!

Tean, et hingan oma viimaseid päevi. Sa oled elanud õnnelikult, kuid mind vaatama tulles on su silmis ikka küsimused tookord „Hukkunud Alpinisti” hotellis juhtunu kohta. Sa ei ole neid enam välja öelnud – ehk ei taha sa surijat nendega vaevata? Ehk sa ise enam ei tajuigi neid küsimusi?

Aga mina näen neid ja tunnen, kuidas teadmatus sind vaevab, ehkki sa samas ka kardad enamat teada saada. Ent elus ongi valida teadmatus vaeva ja teadmise vaeva vahel ning ainult selle viimasega saab elada nii, et see sind seest tühjaks ei näriks. Kui sa tõesti pelgad toiminust rääkimise mõju minule, siis saagu nii, et sa leiad mu kirja alles päeval, mil mind enam pole.

Sa oletad õigesti, et ma teadsin hotelli sündmustest märksa rohkem, kui välja näitasin. Need, kes seal hukka said, olid ju lisaks sinule mu ainsad lähedased – ning ma ootasin, millal sulle meenub, et oled neid paariaastase tirtsuna näinud ja neile kaasa elanud. Aga sa olid unustanud, sul olid ammugi teised huvid, nagu tervel Euroopal.

Juba mõnda aega olid minu trupist järel ainult riismed. Rändtsirkusest olime muutunud liikuvaks laatsaretiks – jõumehel kõrge vererõhk ja kilpnäärmehädad, akrobaadil süvenev sõltuvus meelemürkidest... Jõumehe naine Olga oli olnud mu andekaim hüпноosiõpilane, aga nüüd käisid tal kuulmisluulud ning unetusest ja *madalast* vererõhust tingitud minestushood. Ja takkapihta meie kurb kloun, keda lapseas uuris mu hea koolivend Hans Asperger, aga kuna see uurimus pole tänini väärilist tähelepanu pälvinud, ei saanud Luarvik ka kunagi seda ravi, mida vajanuks. Nagu paljud temataolised, võis ta elatist teenida vaid lastes teistel oma veidruste üle naerda. Tsirkusepileti ostnud tahavad ju naerda, imestada, vaimustuda, ehk pettudagi – aga nad ei taha teada, *miks* need teised seal laval on, õhtust õhtusse ja aastast aastasse. Pilet on piisav põhjus ja ostja ei küsi, mis saab artistidest lava taga, kes nad seal on või on neil üldse kuskil keegi olla. Ja mis saab neist siis, kui pileteid enam ei osteta...

Teatritesse ja kontserdisaalidesse meid enam ei kutsutud, sest me polnud seal aastaid suutnud ühtki täiskooresseisuga etendust anda – ikka oli kellelgi haigushoog, üledoos või lavakramp. Mina olin neist veel kõige tervem, aga mis väljavaateid see 70-aastaselt ikka pakub? Ja seal, kus me endast parima andsime – laadaplatsidel ja lastepidudel –, ei pannud õieti keegi meid tähelegi. Keda enam kino- ja televisiooniajastul huvitaski üks vanamoodne tsirkus! Mu vanad sidemed luksuskuurortides hoidsid meil hinge sees, aga juba ammu oli kõrgseltskond mulle diskreetselt märku andnud, et olen oodatud esinema üksi, ilma oma lohutu laatsaretita. Muidugi said teised aru ja see vaid süvendas nende masendust – nemad, täiseas inimesed, elavad rauga armust!

Oma ärakäimistega, millega neid kõiki toitsin, jätsin nad ka hooletusse. Ma taipasin silma peal hoida Luarvikul ja Olafil ja Olgal, aga mitte Albert Mosesel. Ometi veel suur tugev mees, mis temaga ikka juhtub? Ent muidugi just tema enesehukusele oli suurimaks hoobiks, et mitte tema ei teeni meile kõigile leiba. Ta hakkas omal käel lisateenistust otsima, sattus halba seltskonda... Ja nii sain liiga hilja teada, et ta on seotud organiseeritud kuritegevusega.

Ta ise tunnistas mulle, värisedes nagu kaevust tõmmatud kutsikas – kui ta aru sai, millise äärmusliikumise käpa all too jõuk tegutseb, oli ta minema kõndinud ning nüüd surmaohus. Ta palus mult raha ja nõuandeid, et pageda meist võimalikult kaugele – et meie löögi alla ei jääks. Ent mis pidi siis saama teistest ja väetimatest, kui mina suren? Kes nende eest veel seisnuks? Ja nii sõitsime kõik määramata ajaks mu valitud varjupaika, „Hukkunud Alpinisti” hotelli. (Või siiski mitte päris kõik – Luarvikul õnnestus jälle viimasel hetkel rongist maha jääda. Tagasi ei tihanud ma enam pöörduda; nii jäin lootma, et ta meid ise peagi leiab, nagu ikka.)

Edasist, kulla Brun, mäletad küllap isegi – leidsin su mäestikus ühest vahejaamast, suusad kaenlas ja rahad otsas, ning viimaks ometi pidid tunnistama, et sul ikkagi läheb eestkostjat vaja. Kui nägin, et sa mu reisikaaslasi ära ei tunne, siis ma neid targu ka ei esitlenud – käitusime, nagu kohtunuks me alles rongis.

Maapaos oli algul petlikult õnnis viibida. Nautisime mäekuru hunnituid ilmu, hotelli väärt kööki ja veinikeldrit ning tolle närvihaige füüsiku Simonet' kõõlumist ja kõõksumist. Kaalusin toona tõsiselt ta töölekutsumist me tsirkusesse – aga ma ei teadnud ju, millal saame jälle esineda... Võis minna mitu kuud, aasta... Veel ei kahelnud ma selles, et meie elumuutus jääb pelgaks vahejuhtumiks.

Kui siis äkki Hinckus välja ilmus – ühel hommikul ta lihtsalt juba oli seal katuseterrassil – sain Mosese vesihermes näost kohe aru, et bande on talle järele jõudnud. Ent Hinckus ei kiirustanud teda kõrvaldama, ilmsesti oli tal kästud väejooksikut esialgu ainult kirbul hoida, ehk isegi teda naasma keelitada. Meie jõumees aga ei pidanud pingele vastu ja pihtis mulle, et tegi politseile anonüümse väljakutse.

Uurija peatne saabumine polnud mulle sugugi meeldivaks uudiseks. Keegi teist ei aimanud ju, et mul oli peaaegu samavõrd põhjust Euroopa suurlinnadest kadumiseks kui Mose-sel. Äsja olin saanud süüdistuse ulatuslikus maksupettuses ja mis seal salata, süüdistuseks oli alust – ma leidsin, et ebaaristokraatlik on toetada maksudega ühiskonda, mis kannab minust endast kehvemini hoolt nende haigete ja vaevatute eest, kellega iga päev pean töötama. Igatahes olin nüüd ise tagaotsitav ja inspektor ilmselt teadis seda.

Nii kuulutasin teile kõigile, et pean kiirelt ära sõitma, kuna olen taas Monaco vürsti-

kotta esinema oodatud, ja jätsin teiega hüvasti – kõik te pidite uskuma, et olengi hotellist lahkunud. Sinu osas leppisime Snewahriga kokku, et vajadusel esitleb ta sind *oma* sugulase-na. Tema oli ka ainus, kes teadis, et tegelikult ei läinud ma kuhugi, vaid seadsin end sisse peidiktöas, mis asus maja keldris, just keset fuajeed seisva alpinisti portree all.

Alex Snewahr oli ju ka minu tsirkuses alustanud, ning peegelkappe ja topeltseintega kambreid nuputades tuli tal idee ehitada maja, mille sees on veel teine maja – tavaküllalis-tele nähtamatu. Põrandaalusest salakambri-st pääses toatagustesse koridoridesse, mis olid omakorda tubadega ühenduses – muidugi mitte sissemurdmiseks, vaid evakuatsiooniks, kuna ta rajas oma hotelli maailmasõja eelõhtul. Ühtlasi avastas in kambri-st rea ekraane – Snewahril oli kogu hotell ning selle ümbrus kaamerate ja mikrofonidega valvatud ning nii sain küllaldase ülevaate kõigest, mis ülemistel korrustel toimumas.

See, mis mulle kätte paistis, kujunes üsna murettekitavaks. Olin juba rongis märganud, et Olaf sind tobedalt naeratades piidleb ja üritab vaimukas olla. Minu nii-öelda lahkumine hotellist andis talle veel indu juurde ja algul ei lasknudki ma end sellest eriti häirida, kuigi ta oli sinust kaks korda vanem ja sina ikka juriidiliselt alaealine. Kui te deltaplaanidega lenda-mas käisite ja Olaf äsjasaabunud inspektor Glebsky piljardis põrmustas, olin lausa õnnelik, et mõjud talle nii hästi – paistis, et Olaf on viimaks uimastid hüljanud ja hakkab end taas vormi ajama. Ent mu rõõm oli enneaegne. Õhtuseks tantsupeoks oli ta end juba korralikult ära sättinud ja ka sulle üht-teist proovida andnud. Te vist ise arvasite, et see ei paista välja?

Ma ei saanud jätta sekkumata – pidin ilmuma Olafi ette, et teda noomida. Sisenesis sala-ukse kaudu ta tuppa ja jäin ootama. Ma aimasin, et ta ehmutab, ja lootsin, et see teda edaspidi talitseb. Kuid mu ajastus osutus erakordselt õnnetuks. Mägedes algas laviin, vaene Olaf sai sellest paanikahoo ja kui ta tuppa tormates minuga silmitsi sattus, läks ta päris marru. Kes teab, kas ta mu ära tundiski, igatahes ründas ta mind tooliga. Taganedes pistsin vaistlikult käe frakitaskusse... ja tõepoolest, seal oli veel alles üks uinutisüstal sellest ajast, kui meil tsirkuses loomi oli. Kui Olaf taas käe tõstis, torkasin selle talle kaenla alla; ta keha haaras kramp, ta viskus nagu silda ja varises maha, pea peale.

Tõttasin ta juurde – ta kael oli veidralt käändus, aga ta akrobaadikeha oligi võimeline kõige ebataavalisemaid poose võtma. Unesüst poleks pidanud tavalist täisjõus inimest tap-ma, aga ma ei võinud ju teada, mis aineid tema juba oli jõudnud end täis toppida. Mu armas Brun, palun mõista, et ma tegin seda enesekaitseks, aga ka sinu kaitseks – ma olin näinud, kuidas sõltuvus Olafit laastab ja ma kuidagi ei tahtnud, et sinuga sama juhtuks...

Rääkisin Snewahrile kõik ära. Ta saatis mu redusse tagasi ja lubas koos Kaisaga asja uu-rida – too juhmivõitu tundunud teenijanna osutus tiptpasemel medõeks, mägedes poleks teisiti võimalikki. Mõne aja pärast tuli Snewahr tagasi ja teatas: „Olaf ei saanud surma, ta on ikkagi koomas, aga targem on ta mõneks ajaks sellesse seisuga jätta. Nii ta enda pärast kui meie pärast. Teed on ära lõigatud, inspektor jääb siia vähemalt nädalaks ja hoidkem teda Olafi arvatava surma uurimisega tegevuses – kohtuarsti ta nagunii kutsuda ei saa, keha lähemalt ei uuri...”

Tuli nimelt kiiresti hakata hajutama Mosestele langevat tähelepanu, sest sellal kui mina Olafi toas varitsesin, oli toimunud kokkupõrge nende ja Hinc-kuse vahel. Kui Olga ja Albert nägid, et bandiit Öökulli paljastava anonüümkirja saanud inspektor eelistab kohe-sele Hinc-kusega tegelemisele hotellibaaris pummeldada ja tantsu lüüa, võtsid nad ise abinõud tarvi-tusele: Olga ajas Hinc-kusel hüпноosiga pea segi, et Albertil oleks kerge teda vastupanuta kinni siduda. Et Olga polnud siin sugugi väiksema vaeva nägija, võid arvata kas või sellest, et oma tuppa jõudnult ta minestas – tekitades kenakese vapustuse tuppa hiilunud Simonet'le, kes tuli teda õnneks võtma. Olin siis just peidikusse oma ekraanide ette tagasi jõudnud ja vaatamata ülipingelisele olukorrale sain hea lõuatäie naerda. Kogu maja tulnuks juba ümber nimetada „Hullunud Alpinisti” hotelliks.

Ent naerutuju läks üle, kui majja kanti külmunud Luarvik, kes Olafit näha igatses... Si-nule oli Olaf mõnepäevane tutvus, aga Luarviku jaoks ehk ainuke, keda ta päriselt sõbraks pidas – ehkki nad mõistagi olid paljus vastandid. Ehk just selles oligi asi, et Olaf oli kõik, mida Luarvik ei olnud – nõtkes akrobaat, hurmav naistelemmik, elegantne tantsija... Ilmselt ka liiga pealiskaudne ja ennastimetlev, et Luarviku sümpaatiale samaga vastata, aga seda Luarvik ei näinud või ei tahtnud näha, nagu ka sõbra uimastiorjust. Jäi vaid lootma, et Luarvik on liiga nõrk, et märatseda või enda vastu kätt tõsta, kui Olafist kuuleb... Aga see oli suur risk ja ma üritasin Snewahrile märku anda, et ehk katsuks Olafit ikka elustada. „Ole nüüd,” kostis Snewahr, „teised pole ehk õieti jõudnud märgatagi, aga kuidas ma inspektorile ära põhjendan, ilma et see veel kahtlasem tunduks?”

Igatahes mõne aja pärast kamina ääres Snewahr vähemalt üritas hakata Olafi võima-likule seisundimuutusele pinda sondeerima: „Mõned Kesk-Aafrika väheuuritud suguharud tunnevad kunsti, kuidas oma surnud suguvendadele elu tagasi anda. Seda nähtust nime-tatakse *zombi*'ks. Võib-olla *zombi* on elusorganismi kolmas seisund.” Ma pidin sellise kää-gajaani peale oma urkas äärepealt Olafi kohvri maha pillama. Snewahr oli selle asetanud kirstu alpinisti pildi ees ja võtme inspektorile andnud, aga mul piisas vaid liigutada üht pa-neeli oma pea kohal ja kohver oli minu käes, nii et sain selle topeltpõhja alt kõrvaldada Olafi „isiklikud varud”.

Muide, see kuulus salapärane vilkuv kohver polnud midagi „sõjalist või kosmilist”, nagu Simonet väitis, vaid portatiivne unemasin, millelaadseid tookord boheemlastest teadvuse- nihestajate seas liikus; ostsin selle Olafile ise ühelt biitnikult, sest aju alfalainetega mängimine kahjustas ta tervist ometigi vähem kui kõik see, mida ta süstis või ninna tõmbas. Olin ent juba mõistnud, et ka Simonet’ d vaevas omamoodi sõltuvus – sõltuvus teadusrahadest ja sellest tulenev kalduvus kõike mõistatuslikku omakasupüüdlilikult tõlgendada. Sellest võis meile omajagu abi olla.

Snewahr oli sellest ka aru saanud ja töötles Simonet’ d oma parateaduslike pajatustega sama kannatlikult kui inspektorit. Kui Glebsky oli oma kassiahastuse treppidel ja lumes välja jooksnud, ei viitsinud ta neid jutte isegi enam naljaks kuulata, vaid hakkas Olafi, Luarviku ja Mosese seostele ohtlikult lähedale jõudma, ning kui ta siis Hinckuse ülestunnistuse järel „Meistrit” arreteerima tuli, tabas ka lõpuks ära, et Olga Moses on hüpnootisöör. Õnneks oli juures ka korralikult ära küpsetatud Simonet. Sain oma tsirkuse kohta alles vägevaid tiitleid kuulda: „külalised meie planeedil”, „teisest dimensioonist”, „teisest galaktikast”... Jah, mõtlesin siis – kui see kõik on möödas, kui saame sellele kõigele naerdes ja šampanjat rüübates tagasi vaadata, võtan ta meile tööle. Vähemasti pakun valikut teadusrahade ja sõubisnise vahel.

Ning mu rõõmsaks üllatuseks hakkas seni flegmaatiline ja poeesiameeleta Albert Moses Simonet’ ga kaasa mängima! Kus puistas alles pärle: „siin mägedes on meie stardiplats, aga laviini ajal purunes energiajaam, mis toitis meie roboteid”, „väga kahju, et mul ei ole võimalik teile avada oma tõelist nägu” – ma poleks eales arvanud, et ta on selleks võimeline, aga meelegeit mees võib endast nii mõnegi varjatud ande leida. Aga asjata oli see kõik: kogu selles segapudrus oli Glebsky lõpuks jõudnud kellenigi, kellele süüdistus esitada, ja seda ta tegi.

Ja jälle ei õnnestunud meil vägivalda vältida, nüüd siis juba politsei kallal – aga mu kallid artistid pidid põgenema pääsema. Kaisa oli saanud korralduse Olaf ikkagi koomast äratada ja ta sai sellega imetlusväärselt hakkama – õnneks ei mäletanud Olaf laviiniõöst suurt midagi. Snewahr andis nelikule suunised lähedalasuvasse jahionni jõudmiseks ja kaks mootorliugurit – rohkem tal polnud. Albertil hakkas süda jukerdama, aga siis rabis kõiki kleenuke Olga, kes mehe endale kukile vinnas. Ka meelegeit *naine* avastab endast nii mõndagi. „Jumalaga maalased, tõeline kohtumine on veel ees,” rökkasid nad naeru pugistades ja tuiskasid üle lume minema – paari päeva pärast pidid nad saama üle piiri, vabadusse, uutele areenidele...

Küll oleks olnud tore see kõik niimoodi lõpetada, õnnelikult. Aga sa tead, kuidas läks. Ühtäkki oli terroristide kopter kohal, jõudis neile järele ja tegi oma töö. Võttis mult mu teekaaslased. Põgenemine, valed, lootused – kõik asjata. Aga sel hetkel ei olnud veel leina, ei olnud veel lõplikkuse ängi – nood paar ööpäeva olid olnud nii põõrased, nii absurd- sed, et olin emotsioonidest tühjaks kurnatud. Mind valdas vaid too omaseks saanud nukrus järjekordse lõrriläinud etenduse pärast. Ja tunnistades hävingut ekraanil, oli mul isevärki nihestatud vimm *selle* vastu, nagu oleks just see ekraan nad tapnud.

Ma ei suutnud kauem seal salakambris viibida – astusin õue, aga keegi ei märganud mind, justkui oluksingi nähtamatuks muutunud. Läksin ja lükkasin kehad ise mäelõhesse, luges neile hingepalve. Hotelli juurde naastes kuulsin Glebsky nappi ja valjusid korraldusi – telefoniühendus oli taastatud ja politsei abijõud peagi saabumas. Kõndisin eesuksest sisse, et sind kaasa viia. Ma ei kartnud enam oma maksupettuste eest vastust anda, aga mu isik ei pakkunud inspektorile mingit huvi.

Muidugi oli mul sinu ees häbi oma arguse ja saamatuse pärast, aga ma sain vähemalt endale öelda – sina oled elus, mina olen elus ja me koos saame olnust üle. Mitte et ma osanuks aidata sul sellest üle saada. Teel koju küsisid sa mult nii palju... algul uskudes, et ma vana ja targa eemalseisjana oskan vastata kõigele, mis sündmuste keerises olijail üle mõis- tuse käima hakkas – ning hiljem, mu vaikimise peale juba kahtlustades, et ehk polnudki ma neist sündmustest nii eemal. Selles oli sul õigus, aga ma ei julgenud rääkida enne, kui olid ise Olafi kaotusest toibunud.

Ega seda aega õieti ei tulnudki... Isegi kui sa jäid uskuma, et nad olidki tulnukad, et Olaf oligi nukk. Aga ta oli inimene, nad kõik olid inimesed. Oled sa nüüd seepärast pettunud? Oled sa pettunud, et nad ei olnudki tulnukad? Aga nad ju olid ka tulnukad, nad olid võõrad siin maailmas. Tulnukad ei pea saabuma kosmoselaevaga – nad võivad ka sündida inimihust, kanda inimnägu ja nime ning ometi jääda siit hinges valgusaastate taha. Mina üritasin neile siia ilma kodu luua, aga ei saanud hakkama.

Jumalaga, Brun – kui sa ei suuda mulle andestada, siis palun, vähemalt püüa mind mõis- ta. Usun, et sul on jaksu selle teadmise ja mõistmisega edasi elada.

Sinu
du B.

Põhineb Ülo Emmuse filmiplakatil

MU MITTE

Elli Soolo

KIRJANDUS

1.

Meid tutvustati 6. juuli õhtul Nüplis kirjandusteadlaste suvekoolis. Videvikus oli veel palju sooja, loojuva päikese raug silma all – üks laug metsast, teine pilvedest – ja oli parves ihast inisevaid sääski, kes maanduda ei saanud, sest keemiline kaitsemaagia oli teinud kutsuvad ihud puutumatuks. Nõnda „Mitte-Tartuski” tantsivad ihad sealpool esi- ja tagakaant, teispool ees- ja taganahka köidet Tartu vaim on vaimne sääsetõrje.

Tutvustajaid oli kolm. Kristjan Pruul – noor Trotski, traatraamidega prillid, mässuline juuksepahmak, viigipüksid ja sulepea; Toomas Liivamägi – korraga vesihall ja nooruslik rühikus, kreekalikule vaimule kohane maine ajatus; Mihkel Kunus – higised žestid ja balzacilik raev täiskirjutamata paberi vastu; lisaks küsitleja ja kaasvestleja Mart Velsker – t’Artugnan kakskümmend aastat hiljem ja varem, parim nii enne kui pärast; kõik üskõiksuse eest ära.

Mida nad rääkisid? Ma ei mäleta enam. Aga nii ongi parem ja õigem, sest need on sellist laadi mõtted ja mälestused, mis on minuks saanud ja seetõttu ma ei saa enam pöörduda nende kui millegi minust lahkneva poole, selline unustus pole kaotamine, vaid selle suurim võimalik vastand – üheks saamine. Mul pole enam nendega distantsti, mistõttu oleks viitamine sama kohatu, kui pidada end tõsimeeli oma vanemate lihalikuks tsitaadiks, sõna ühtesulanduvast mõttes, tahan olla selles tutvustuses võimalikult ühtehingav. Kui pisarateni tüütud on kriitilised arvustused, need üdini poisiklutilikud ja pretensioonikad pusklemised oma meetrilises õigluses! Ma tahan olla märkamatu, surun küünarnukid ihu ligi, pigistan käekotisanga tugevamini pihku ja astun korra kõrvale ning lasen ta mööda. Lasen need sammud mööda. Juba olengi kongeniaalne. Algusest peale. See tähendab teatud elutundekaaslust, eraldi, kuid ühes suunas. Nagu kaks monorelsskabiini kõrvu edelaraudteel Tartust Tartu, nagu kaks sama unenägu samaaegselt eraldi voodeis nagu Tartu ja mitte-Tartu.

2.

Jan Kaus üldistas hiljuti õigusega, et „praeguse eesti proosa üks põhilisi stereotüüpe vastandab positiivse minategelase üheselt ebameeldiva maailmaga tema vastas ja ümber”. „Mitte-Tartus” midagi sellist ei ole, aga seda mitte seetõttu, et oldaks kuidagi empaatilisemad või rohkem Teise süüvivamad, ei, mittetartlased ei vastanda end ebameeldivale maailmale, sest nende simultaanses unes polegi Teist, sest uni on teisevaba. Nad kõik on üksi nagu unes. Jutustavad, pihivad, vaimustuvad, imetlevad, aga seda täiesti eneseküllaselt, nad ei pane kordagi sulle kätt õlale, ei haara su sõrmest, et kontrollida su kohalolu, nad ei vaata sulle kunagi uurivaltsilma, et leida seal mõistmise märke tagasi peegeldumas. Selles mõttes on nad siirad. Sest siirus ei hooli kunagi teisest, siirus tähendab mitte huvituda sellest, kas see autentsus, mida kiirgad ja levitad, on Teisele lõhn või hais. Siirus on alati hoolimatus. Unes võib. Mitte-Tartus võib. Sest üksi ei peagi kellestki hoolima, sest kedagi polegi. Hirm, et see on inimsuhtluse baasmudel, on üks romaanikunsti põhimotiive.

3.

Vaatasin hiljuti filmi „About Schmidt” (Alexander Payne, 2002) Jack Nicholsoniga peas. Just firma juhatuses pensionile läinud mees, kes kaotas peagi ka oma naise, hakkas ühe heategevusorganisatsiooni vahendusel finantsiliseks kasuiks ühele Aafrika orvule. Organisatsioon rõhutas, et kasuisa liisaks ka mingi kirja, siis on suhe ikkagi soojem, inimlikum ja isiklikum kui lihtsalt väike perioodiliselt laekuv rahasüst. Ja nõnda see Schmidt siis kirjutas ja pihtis, puistas oma elu ja mälestusi nagu lilleke õietolmu tuulehoos. Nagu lapsed, kes armastavad oma nukke ju siiralt, panevad riidesse ja räägivad nendega, võtavad kaissu ja usaldavad neile saladusi, nõnda kirjutas ka Schmidt näljasele kirjaoskamatule orvule Aafrikas. See oli mõeldud südamlikkusena, sest nii tihti arvatakse, et pihtimisakti siirus teeb selle kuidagi eriti kohalejõudvaks ja kommunikatiivseks, et tõhusaim viis kõnetada on läbi puhtsüdamlikkuse, et teise inimese poole tuleb pöörduda nõnda,

nagu pietist pöördub Jumala poole, ja Jumal ei näri ju tähte, ei nõua sõnalist selgust ega väljenduse nõtkust, Jumal vaatab ainult hingeputust ja pihtimise siirust. Kes küll suudaks mõõta selle halva luule koguhulka, mis on sündinud säärasest horisontaalsest pietismist ja süütute hingede kirglikust kogelemisest? Ja ometi on silmavaatamise empaatia nii mehaaniline, et nukkugi võib nunnutada. Siiralt. Ainult siiralt.

Lüürilise uudishimupuudulikkuse kui ühe julmuse põhivormi uurimisele kulutas olemuslik sõnameister Vladimir Nabokov meeletult energiat. Üks tema veli kirjutas kord: „Kui pan Zaturecky Klarat minu juures esimest korda nägi, oli ta tema ilust nii pimestatud, et ta tegelikult tüdrukut ei näinudki. Ilu riputas Klara ette omamoodi läbipaistmatu eesriide. Valguskardina, mis varjas teda nagu loor.” Ei saa korraga näha ja läbi näha, oli mõistnud juba nende isa, kes kuulutaski ilu kurjuseks.

4.

Kuid kus on näiteks Emmanuel Levinas? Levinasi tõdemuse alusel „otsa vaatamine” ei ole tunnetuslik akt, mille tulemusel ma näen enda ees näiteks kaluri, neegri, naise, ilusate, kavalate jne tundemärkidega nägu. ‘Otsa vaatamine’ on tunnetuseelne eetiline vahekord, kellelgi Teisel endasse kõnelda laskmine ja ühtlasi põhjendamatu vastutuse teke tema ees, mitte uudishimulik märkide otsing. Niipea kui ma hakkan eristama näos tundemärke, analüüsima, mõõtmata, võrdlema, on alanud tunnetuslik, ühtlasi maailma objektistav, Teist ahistav, vägivaldal ettevalmistav tegevus, olgu see siis teaduslik või esteetiline. Kellegi Teise alasti palge ees ei loe ma seevastu märke tema näos ega suuda talle valetada – see tagab ‘otsa vaatamise’ ja ‘palge ees seismise’ alustrajavuse”. „Inimesele otsa vaadates ei saa teda tappa,” ütleb Levinas, „tapetakse alati objekti, asja, selja tagant.”

Mida tähendab nõnda vaadatuna see püüd ja pingutus mõista Teist? Puurida oma muukiv pilk teise silmadesse? See on radikaalne ebadelikaatus. Jõllitada teise kodu akendesse on talumatu jämedus isegi siis, kui kardinale pole taibatud mõeldagi, ent mis siis veel silmadesse, hinge akendesse?

Need on kaks küllalt vastandlikku eetilist orientiiri – mõista ja olla mõistetav vs. lõhnata hästi. Üks on dialoogiline, teine monoloogiline. Kumbki töötab ja ei tööta, üksi ja paaris. Kas kõnetada silmad maas või vaadata vaikides silma?

5.

Kirjutas üks Romaanikirjanik:

„Mu sõber, nõustun sinuga kõiges juba ette; muide, nuuksumisest õlal sa ju kuulsid minult endalt ja järelikult tarvitat praegusel hetkel kurjasti minu oma kohtlust ja minu usaldust; kuid nõustu sinagi, et see õla-asi pole sugugi nii halb, nagu see võib näida esimesel pilgul, eriti tolle aja kohta; meie ju siis alustasime alles. Ma muidugi osalt mängisin ja teesklesin pisut, kuid tookord ma ju veel ei teadnud, et teesklen. Kas sina näiteks iialgi ei teeskle praktilistel juhtudel?”

„Äsja ma all sattusin veidi tundelisusse ja siis üles tulles oli mul kohe häbi mõtte pärast, et teie vahest arvate, et teesklen. See on küll õige, et mõnelgi puhul sul on päris siirad tunded ja ometi teeskled seejuures ka pisut, kuid nüüd seal all, seda vannun teile, seal oli kõik päris loomulik.”

„Just nii see ongi; väga õnnestunud ütlus: „Kuigi sul on päris siirad tunded, kuid siiski seejuures ka teeskled pisut”; noh, ja täpselt nii oli minugagi tookord; pisut ma ju teesklesin, mängisin osa, kuid nuuksusin ometi päris siiralt ja südamest. Ega ma ei eita, et Makar Ivanovitš oleks võinud pidada seda õlga veel pilke lisaks, kui ta oleks olnud teravmeelsem, kuid tema suur ausus takistas siis tema läbinägevust. Ei tea vaid, kas ta tookord haletses mind või mitte; mäletan, et ma siis väga soovisin tema haletsemist.”

Kirjutas teine Romaanikirjanik:

„Kategorilist korraldust see kiri hävitada ma ei täitnud – kas võiks seda pahaks panna sõprusele, mis tohib enda kohta käivaks lugeda epiteeti „sügavalt tähelepanelik”, millega kirjas iseloomustatakse Delacroix’ sõprust Chopini vastu? Ma ei kuuletunud algul sõbra nõudmistele seetõttu, et mul

„Mitte-Tartu”

Koostaja Sven Vabar

Topofon, 2012

oli vaja kiiruga läbiloetud kirjatükki üha uuesti ja uuesti – mitte niivõrd lugeda, kuivõrd stiilikriitiliselt ja psühholoogiliselt uurida, ning ajapikku näis mulle, et hetk tema hävitamiseks oli mööda läinud; õppisin kirja vaatlema kui dokumenti, millest ühe osa moodustas hävitamiskäsk, nii et see just oma dokumentaalse iseloomu tõttu enda tühistas.”

Kuid milline on unenägu (ja mitte-Tartu on unenägu)? Unenägu on süüdimatu ja diskreetne.

6.

Kui lihalik piir on liiga õhukeseks kulunud, sarvkest maha joostud või aetud ült sootuks või kukutud sest välja, nagu võib kukkuda Tartust mitte-Tartusse, minna kaotsi nagu Ernst, siis kõik läheb korda, õhkki teeb haiget, puud puudutavad nii lähedalt, et tahaks surra, ja hing väriseb kui elusalt nülitud jännes, kes külmetab, kuid soojendamiseks pealehingamistki ei talu, siis tajutakse seda unenägu valuna, mis on „kukkumine välja tavapärasest eluga köidetusest, liigutuste läbistuva seose tugevast mustrist. Valu on kukkumine iseoma piirile. Ja taoline kukkumine jahmatab piire. Valu on kukkumine äratundmisse, et piir ei püsi, ei sulge enam hästi, ei pea paika.

Mitmesugused valust kõnelemise katsed, valu seletamise katsed toimivad katsetena katkestada valulevat kukkumist. Kõnelemise katsed otsivad seostada valu, et kukkuja ometi taas haakuda võiks liigutuses või sõnas, leida ajutiseltki piiri”. Ja ta kirjutab sealsamas: „Hingeliste liigutuste uurimise praktiline meetod on uurida kannataja elulugu (*Lebensgeschichte*), kuivõrd tema praegune viis läbi elada, omailma (*Eigenwelt*) luua ja häälestada (*stimmen*), on ju tingitud kogu tema minevikust.

Elulugu taolises tähenduses nimetab Bergson kestuseks (*durée*), osutades siis, kuis elusolendi kestuse möödunud viivud tähelduvad üksteises ja tema praeguses läbistuvalt (*confondre*) just nagu meloodia noodid. Meloodiat tajutakse muusikalise fraasina ju nimelt seeläbi, et iga kuulnud noot jääb mõneti kõlama ka igas järgnevas, täheldub läbistuvalt igas järgnevas, ja nõnda kujundab iga kuulnud noot iga järgneva noodi kuulumist. Ilmselt toimub samal viisil ka oma kestuse tajumine. Iga viiv möödub, ent jääb ühtlasi tähelduma läbistuvalt igas järgnevas.”

7.

Nõnda on ka mitte-Tartu kirjeldusena mitte Tartu kui konkreetse ruumilise kategooria eitus, vaid ruumilise kategooria kui sellise konkreetne eitus. Ollakse kohas, aga mitte kohal. Piirid ei püsi ja „kõnelemise katsed otsivad seostada valu, et kukkuja ometi taas haakuda võiks liigutuses või sõnas, leida ajutiseltki piiri”.

„Kuid ometi on selge, et kaotsi ei minda nii nagu poodi või postkontorisse. Pigem käib see nõnda, nagu minnakse närvi või haisema. Minek on tinglik, ent seda otsustavam, mõnel juhul koguni pöördumatu,” kirjutab Anti Saar, mittetartlane, kelle puhul nimigi on täpne. Pöörduvus on ruumimõõtme omadus, see on kaotsi läinud. Sven Vabari kirjeldatud luht ei püsi piirides ja imbub kõikjale linna, ei ole kohas, vaid alati kohal; Faddei Bulgarini soontes tuksub janu tahkuse järele, sest tema maailmas puudub tahkus – kõige ruumilisem ja piirilisem agregaatolek, aine, mis on ometi leidnud piiri; Andreas W on ajamaratoonar, ruumi tal pole; Meelis Friedenthal kukub Meltsiveski allikatesse kui ajaaugu, sajanditetagunegi Tartu on muudkui kohal; Maarja Pärtna inimene kodus on „päklikoorde suletud mõõtmatu ruumi kuningas”.

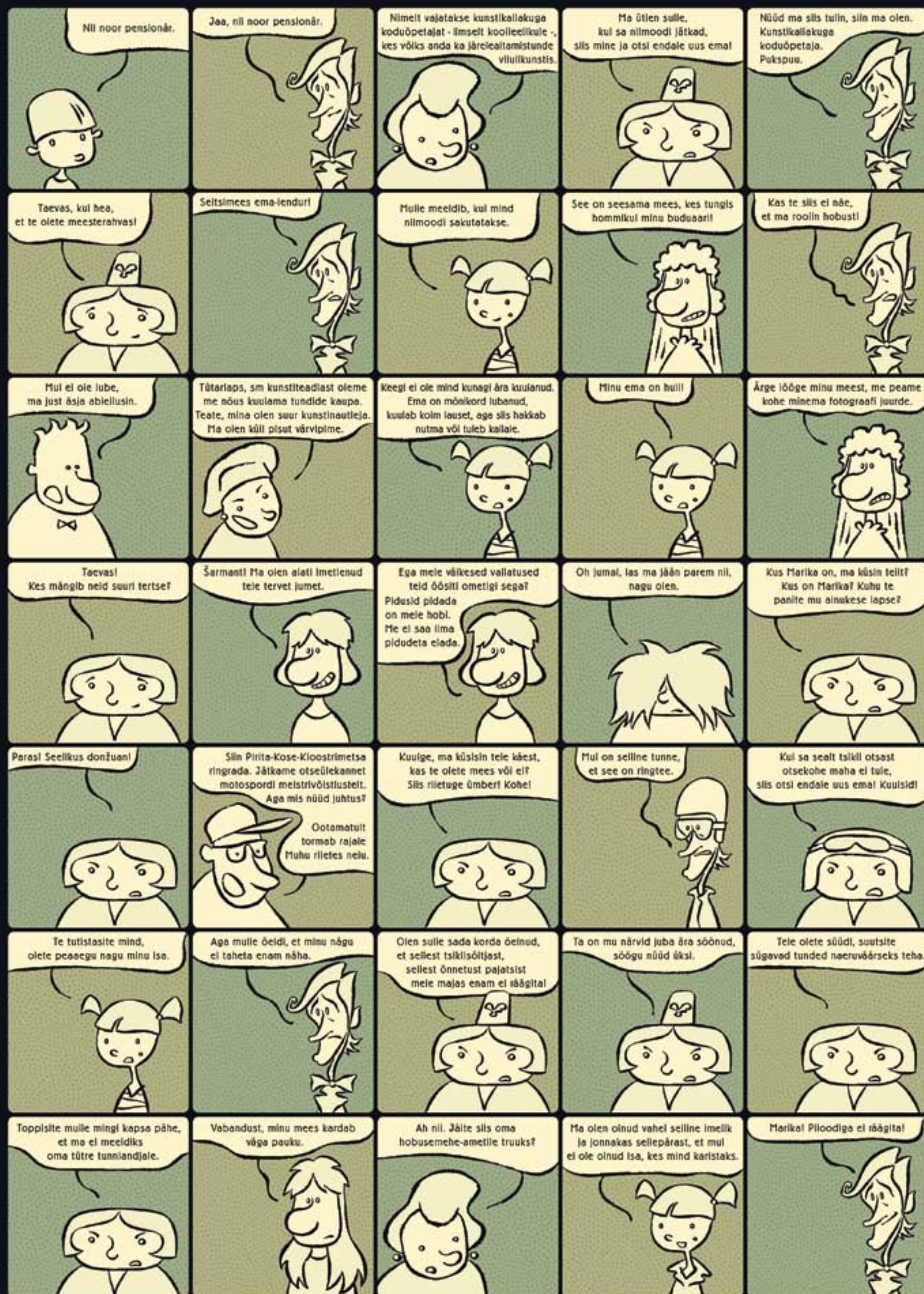
8.

Mircea Eliade on kirjutanud:

„Olevikus püsimine, nii et poleks ei järjepidevust minevikuga ega ka abstraktset, ajasse projitseeritud sidet tulevikuga, on kangelastegu ja nõuab haridust, mida me kusagil omandada ei saa. Väga raske on aega ammendada; enamik inimesi väldib aega, väljub sellest, olgu siis minevikku meenutades, tulevikule mõeldes või luues omaenda isiklikku aega, oma sisefilmi. Ses mõttes võib öelda, et elu on unenägu – selles mõttes, et me ei ela iial olevikus, konkreetse hetkes. (On olemas ka teistsugune „olevik”, unenäo ja reaalsuse süntees, see tähendab meie isiksuse poolt vormitud olevik, meie loodud olevik.) Ses mõttes võib öelda, et ärkamine on valus, et unest virgumine on kangelastegu, sest katkestame oma filmi, lõhume oma sünteetilise universumi, rebime puruks unenäosidemed minevikuga ja tulevikuga ja otsustame elada käesolevas hetkes, ainult käesolevas hetkes, ajasse projitseeritud aadeteta, trööstiva mäluta – ja siis jääme äkki väga üksi, ehmatavalt üksi”, mitte-Tartus mitte kunagi.

★ NOOR PENSIONÄR ★

12

LÕPP

HOITBI NÕMMETEED

I

Kunagi rändas neis külates Paul Ariste, kogudes rahvasuust kohalikke põhjagermaani keelekujusid. Mingit indogermaani hõimupuhtust olnuks siit rumal otsida, vahel just parimate muistenditundjate talus valitses eesti keel või oli pere hoopis venelastega läbi põimunud. Aibumaa oli võluv, sest ääremaade ääremaa oli ta alati olnud, iga ilmakaare poolt vaadates. Surnuaed kasvas, nagu surnuaiad ikka kasvavad: keha lagunemise traagika oli kõrvaline, kuulus ainete ja asjade hääbumise ja mööduvuse olemusse, aga iga kääpa all leidis siin nõrkenud ja suikunud teadvus, kelle tukastusele vidistasid kevadlinnud märkamatud saadet. Aibumaad polnud õieti olemas nagu neid vaibunud teadvuseidki. Ta polnud kindlalt piiritletav paik. Rootsi keele kõnelejad olid talle nime ja ähmase omanäolisuse andnud, kuid tema nime ja asustuse omaduseks oli kokkusulamine sellega, mille seest teda piiritleda püüti. Võib-olla Risti kihelkonna nõmmel, Marimetsa rabas, kus 1980ndatel filmiti Vene filmi „Sherlock Holmes” üht osa, kus tsivilisatsiooni märgina ristusid Tallinnasse ja Virtsu suunduvad kiirmaanteed, asus Aibumaa kõige selgemini vaadeldav paik. See aga polnudki päris Aibumaa, tuhmjalt sulanduv ja sulandav, paljude nõdralt ja hellalt tasaste keelte, lepestike ja kadastike, kaasikute ja männikute hõlmasoppidesse pugenud räimepüüdjust saareelanike piirimaa. Sellel Risti nõmmel polnud eristust rannarootsluse ja kunagise Suur-Rootsi vahel, siin tümistasid Peeter Esimese tatari väed võidu Euroopa hiidpoolsaare barokse põhjaserva kohaliku suurvõimu soldatite ja võimukandjatega. Marimetsa rabas varjas end Siberi-vangistuse eest germanist Rein Sepp. Aibumaa, nagu juba öeldud, ei ole nii uhke, et nimetada end puhtalt germaani hõimualaks.

Ta ei ole ka kompaktne nagu Hiiumaa. Hiiumaa on lihtsalt liiga suur – tahe ristikujuline maatükk õdangumeres. Aibumaa on pigem sündinud Hiiurootsi saarest ehk Vormsimaa. Vormsimaa on tema emamaa, Aibumaa tervikuna on justkui Vormsimaa asumaad muudel pilla-palla merre puistatud saarekestel ning neemede ja abajate sitsimustriga palistatud mandriveertel. Aibumaa keskuseks on Eimbe mets. Siin mäletavad veel mustika-, paluka- ja joovikapõõsad, kuidas Norra mägedest tulnud jõotun Thjassi nende marju aplalt kugistamas käis. See oli siis, kui Thjassi oma tütre Skadi Njördrile naiseks lubama pidi. Keset Eimbe metsa on raiesmik. See on jäänuk sellest palangust, mille lõõmas kotkaks muundunud Thjassi tuhaks põles, kui ta noort Idunnit aasijumalate käest tagasi saada püüdis. Thjassi jäi sellega oma viimasestki jõotuniväest ilma. Loki, keda ta jälitas, võitis aga ajutiselt aasijumalate andestava poolehoiu. Njördr sai Skadi endale, selle varjukate lumede jumalanna, ja seitsaadik armastavadki kalurirahva tütreid vibu lasta, lumes mängida ja suusatada. Kui Loki aga lõpuks aheldati, sidus Skadi tema näo kohale rippu ühe Eimbe metsa seitsmesajast rästikust, kelle hammastest siis mürki pahareti silmadele tilkus. Heide naabripoiss Maaro elas suviti Eimbe metsa veeres ja oma Aibumaa-elu jooksul, mis algas 1975. aastal, oli ta kolm-neli rästikut labidaga või muruniiduki lõiketeraga tapnud. Esimese 12-aastase-na. Tollal lокkasid talukoha ümber ühismajandi rukki-, nisu-, kaera- ja odrapõllud. Nende lainetavast romantikast lummatuna rajas ta kevadel kodumaja ligidale niiduserva omaenda pisipõllud, mõõdult igaüks kolm korda neli meetrit, et neile vanal viisil peoga puistates igat liiki teravilja külvata, mille saaki ta kodulinnast Hoosalist, vanamoelisest, õililõhnalisest tööriistakauplusest ostetud sirbiga hilissuvel põimata kavatses. Aga esimest põllulappi rajama asudes pidi ta labidaga mätasmaad üles kaevama ja õnn, et ta lahti raiutud mättaid paljakäsi kõrvale ei pildunud, sest ühe sellise alt mürgimadu välja siugleski. Enne kui ta kokkumusest millelegi mõelda jõudis, äsas ta roomaja labidaga pooleks.

Teine kord, siis oli ta juba tubli 35-aastane, pügas ta niidukiga muru ja ajas üle eesõue reipalt matkavale rästikule suriseva niiduki lihtsalt peale, alles jäi neli-viis verist maotükki, mille ta labidale kongitses ja Eimbe-Eistorbi kruusatee äärse kraavi põhja mattis. Ühel korral, kui Maaro eemal viibis, oli sauna otsaterrassi juures Maaro isaga jutlev sulane Julius, sandaalid jalas, selg ees, peaaegu rästikule otsa taganenud, kuulis aga viimsel hetkel salvamiseks tõstetud peaga eluka sisinat. Kord istus Maaro ema tuhvleid jalas kandes kuurihoo-ne seina vastas pingil ja siug laugles nähtavale tema jalalabade vahelt. Niisiis oli Aibumaa küll vähemasti rästikute rohkuse poolest väärt olema Ussisaare ehk Vormsimaa asumaa või *commonwealth*’i sarnane maiskond. Jõötuni suu ümber oli pärast marjade ablamist marjamahlast tumesinine võru. Temagi sai rästikult mitu korda kanda hammustada, aga talle ei lugenud see kuigivõrd. Räägitakse, et ärapõlenud jõötuni väest saigi alguse Vormsimaal elav maakäabuste ehk *landsgubbe*’de sugu, kelle koopad asusid Hoitbergi rünka all. Selle põlengusse sööstva kotka järelviirastusena nähti Aibumaa mandriosalgi tulihända üle taeva veiklevat. Kui Maaro pere ja teispool põldu Heide kodumajas pimedal õhtutunnil pilgu aknasse heitsid, kihutas see lõõmava jutiga pilvede vahel sädemetolmu pritsides ja läbistas maapinna kõige vaiksemal hetkel kuskil metsarüpes vihina ning kõrgatusega tumedasse maa-alusesse leekidemerre, millest kuumutatud koopasoppides käabused sepatööd tagusid.

Eimbe metsa all varjus oli Hoitbi nõmm, mets oli selle lihtsalt katnud. Metsatihnikutes ja vooredel kulgesid kunagise nõmme rajad. Võimalik, et Hoitbi nõmm sai nime esmaasukatelt, skandinaavlastest meresõitjatelt, ja selles nimes kestis edasi Haithabu, viikingiajaeelsete Põhjamaade suurim asula, tõlkes Nõmmeküla. Aga võimalik ka, et Hoitbi tähendas kohalikus keeles Valgeküla, nagu ta külmal aastaajal tõepoolest oli. Selle nime võis tuua Vormsimaalt toosama Hoitbergi ehk Valgemäe rünka all elav käabuste hõim, keda

väikeste hallide vanameeste kujul nähti veel Russwurmi ajal, 1848. aastal ligidal Eistorbis kummitavat.

Hoitbi nõmmeservas oli majake. Seal kummitusi ei nähtud. Põhilise osa majast hõlmas liivapõrandaga tööriistakuur. Kuuri kaks suurt akent avanesid põhja poole ja nendest paistis oranž tellisepurust kattega tenniseväljak keset rohelist murumaad. Peale tööriistakuuri oli majas üks elukõlbulik tuba kaminahjuga. Elukõlbulik küll ainult suviti, sest maja seina- ja põrandapalke oli söönud vamm ja algne vooderdis, mis külmal ajal sooja hoidis, oli tulnud eemaldada. Kaminahju laduja oli olnud kogenud ja hoolas pottsepp ja kolle tõmbas hästi. Meister oli seda ladunud kaks nädalat. Tulemus nägi kena välja, sest nurgad olid ümaratest tellistest ja ahjusuu ees seisis uhked, vanapäraselt väarikad, kaarjate klaasakendega luugid. Siibreid oli kaks, alumist siibrit kinni lükates hakkas soojus lõõridesse kogunema. Langev vihm trummeldas valjusti maja plekk-katusel. Tenniseväljak kippus servadest umbrohtu täis kasvama ja igal suvel kitkuti seda puhtaks. Pere noorem meesliige oli kunagi väljakul tennis-es kätt proovinud ja mänginud algajalikku tennist ühe neiuga Tartu sise- ja välisväljakutel. Selsamal suvel, kui maja vammist söödud talasid välja vahetati, oli tuppä toodud voodisse põdema tema surev vanaema, kelle eest tütar ja tütrepoeg hoolitsesid. Kümme päeva, mis tütrepoeg Maaro sureva vanaemaga ühes toas elas, käis ta päeval ja ööl maja taga murumaal palvetamas ja luges taevasina poole „Ave Mariat”. Vanaema oli teda väikese poisina väga hoidnud ja käinud ühel kenal suvepäeval temaga Aegnal. Surnud oli ka kaminahju ladunud pottsepp ja surnud oli sulane Julius, kes tööriistakuuris isa sageli aidanud oli. Elus olid mehed, kes maja sõrestiku kunagi isa tellimusel ehitasid, korstna ladusid ja sarikad püsti seadsid: mesiniku poeg ja külavanema abikaasa Hendrik ja Heide napsilembene sulane ja abimees Maanus. Korstna ladumise aegu oli isa Maanuse tööposti asemel kord talu juurest kraavist magamas leidnud. Maanusega koos käis Heide Hoitbi nõmme teid pidi maasikal, mustikal, pohlal ja jõhvikal ning seeni korjamas. Maanus raius Heidele küttepuid ja aitas maaharimisel. Maanusel ei olnud oma kodu. Ta oli Aibumaale sattunud kunagi ühismajandi ajal ehitusbrigaadi koosseisus ja elanud seitsaadik ühe või teise külainimese sulasena, saades nendelt ka ulualust. Palgaraha jõi ta enamjaolt maha. Heide kartulid kasvasid küla ainsa suurtaluniku maal. Oma maal kasvatas Heide igal suvel hulganisti porgandeid, peete ja kaalikaid. Neid saatis või viis ta külakostiks oma tuttavatele lähedal Hoosali linnas – või Haasolis, nagu rannarootslased linna olid nimetanud.

2

Heide elas sadamasse viiva lookleva tee ääres, kõrgetest kuuskedest heki taga. Ta oli üks vähestest külla alles jäänud põliselanikest. Truud asukad olid vanaks jäänud ja surnud või linna kolinud või vanadekodusse viidud. Heide vend oli temast kümme aastat noorem. Neil olid erinevad emad. Vennale oli paarikümne aasta eest kuulunud külas hobusetall viieteistkümne hobusega. Talvel maksti talle saanisõitude eest. Kui ta hobused ära müüs ja minema kolis, hakkas ta kaugsõiduautojuhiks, vedas furgooniga kaupa Euroopa maade vahel.

Suve lähenedes tulid Hoosalist ja pealinnast suvitajad, kütsid rõskust välja talv läbi tüh-jalt seisnud majadest, riputasid päikese kätte patju ja tekke, tegid tuld saunaahjudesse, grillisid liha ja vorste, lõikusid linnast kaasa ostetud kurke ja tomateid. Nädalavahetustel liitus suvitajatega parv suvitajate sõpru ja tuttavaid. Külavaheteedel liikus autosid, jalgrattaid.

Kui suvitajate peamine töö oli muruniitmine, siis Heidel algas tegutsemine aias varem, muru oli hallast valge, kui tema juba hommikujaheduses kuuri alla tööriistu võtma läks.

Heide tegi peenraid. Ta oli üle seitsmekümne ja tal oli pidevalt külm. Peas kandis ta ka soojade ilmadega villast lapi mütsi, mis kattis ta põski ja hoidis kõrvad soojas. Jalas kandis ta villaseid sokke ja musti kummikalosse. Ta kaevas labidaga maad, kiskus raudrehaga mulla seest umbrohumättaid ja juuri, tõmbas ja tõukas mulda edasi-tagasi, lõpuks oli lausa kápuli maas ja silus pinda ühtlaseks.

Lõpuks said valmis kuus pikka peenart. Ühele külvas Heide peediseemet, teisele kaalikat, ülejäänud jäid porganditele.

Kui nüüd päevad soojenesid ja taimed tõrkasid, kitkus ta palja käega umbrohtu, harvendas taimi ja tagus kõplaga peenarde vahele kasvavaid ohakaid ja maltsu kõvaks tõmbunud maapinnast välja ja viis need kuuri taha kompostihunnikusse.

Hommikuti keetis ta endale kaerahelbeputru, lõunaks praadis kartuleid ja lõikus rohelisi talisibulapealseid, õhtul sõi munavõileiba ja jõi vaarikavartest tehtud teed. Iga päev tegi Heide tule pliidi alla, selle soemuür soojendas kõõgitagust väikest tuba, kus ta magas.

Paar korda nädalas käis Heide kolme kilomeetri kaugusel poes, ostis sealt leiba ja saia, vahel ka suhkrut ja küpsiseid. Üle kõige armastas Heide banaane, aga neid polnud külapoes tihti, ja kui oligi, olid banaanid rohelised, pealt märjad. Oli ka kordi, kus banaanid olid üle küpsenud. Lausa pehmed ja pruunid ja mädanema minemas. Banaaniisu oli see, miks Heide kord kuus linna sõitma pidi. Iga kuu alguses, siis kui tema pangaarvele laekus pensioniraha, sõitis Heide tunnise sõidu kaugusel asuvasse Hoosalisse.

Maarja Pärtna

KUU

LÜULE

Ta käis uutes suurtes supermarketites, tundis end kohmetuna lahmakat ostukäru lükates, valis kaua kõige ilusamat banaanikobarat, ostis endale paari aluspesu ja õhemaid suvesokke.

Ta uuris põhjalikult pikki juustulette ja ostis karbi sulatatud juustu. Kaubamajast välja saanud, ohkas ta kergendusest. Nüüd ootas Heidet ees külaskäik ammuse tuttava, kunagise töökaaslase tütre juurde, kes elas pärast ema surma üksinda, jalutas oma koerakesega iga päev kuus tundi ja oli siiralt õnnelik Heide külaskäikude üle.

Heidel oli Valja jaoks alati mingi kingitus, kas purk mett või moosi, seekord oli kingitus eriline. See oli prantsuskeelsete kirjadega karbike, sees pudel jalgade määrimise vedeliku-ga. Heide oli leidnud oma postkastist mingi prantsuse kosmeetikafirma reklaamkataloogi ja sealt tellinud mõned taskukohasemad tooted.

Valja elas suures kortermajas, tema korter oli alati segamini, sest ta oli poolpime, elas juba noorpõlvest alates invaliidsuspensionist ja pidas koera. Heide ette teatatud külaskäik sundis teda veidikegi korda looma. Et Heide mõne põrandal vedeleva kondi otsa ei komis-taks, pühkis ta harjaga, soputas diivanikatet, korjas laualt kokku arved, tabletid, küpsisepu-ru, tühjad kohvikruusid.

Kui Heide maja välisukse juurest uksekella andis, sulges Valja haukuva ja rabeleva koera teise tuppa ja laskis Heide sisse.

Heide sai kuulda tänusõnu küllatuleku ja kingituse eest. „See on väsinud jalgade jaoks,” selgitas Heide. „Kui sa õhtul Jolanthaga tuppa tuled, pese jalad esmalt ära ja siis määri sellega.”

Heide sai külas olla paar tundi, siis pidi ta kõmpima bussijaama, et jõuda kella kolme ajal väljuva bussi peale. Rohkem busse tema kolkakülla ei sõitnud. Banaanid kotis, istus ta päevinäinud, väsinud bussi aknaalusel istmel ja vaatas aknast välja. Linnast väljasõidul nägi ta mööda libisevaid uusi kastikujulisi kaubamaju, hulganisti lipuvardaid pikkade ja peenikeste värviliste vimplitega, järgnes mõlemal pool teed võsa, üksikuid maju, jälle võsa. Buss peatus üksnes peatustes, kus oli ootajaid, logistas mööda peatuseputkadest, kus keegi väljuda ega peale tulla ei tahtnud.

3

Kirikust ja surnuaiast üle tee asus vana, aga kenasti korda tehtud pastoraadihoone. Selles majas oli kaheksakümne aasta eest elanud kirikuõpetaja Sven Danell, hilisem piis-kop Rootsis. Eestis oldud aastatest oli rootslane kirjutanud toreda raamatu „Kuldranna-ke”, mida nüüd Airootsi valda külla sõitnud soomerootslased reisibussides üksteisele ette lugesid ja naersid, sest kirikumehe kirjapanekud olid vaimukad ja kohati naljakad, vahel ka tragikoomilised.

Maikuu 2011 oli maja aga ärasaatmispaigaks põlisele rannarootslasele Juliusel. Sadas tihedat vihma ja koduõues ei saanud kirstu avada. Ärasaatjaid oli palju ja matuse korraldajad otsustasid tseremoonia korraldada vanas pastoraadis.

Juliusel oli vähe alles, ta lamas surilina all kui tiibadeta lind, ta oli kokku kuivanud vii-mase aasta jooksul, mil vähk teda seestpoolt hävitas.

Ta oli sündinud ja elanud terve elu samas paikkonnas, ära olnud ainult ajateenistuse tõttu ja traktoristikursustel õpitud aja. Julius oli töötanud traktoristina mitukümmend aas-tat kolhoosis, ta oli kündnud, äestanud ja rullinud kodukandi põlde, koristanud neilt kive ja külvanud seemet kiviräbusesse mulda, kajakad kisamas maa kohal. Kui tuli uus riigikord ja kolhoosid kaotati, oli ta üritanud oma majapidamisega elatist teenida. Ta sai tagasi kunagi isalt natsionaliseeritud maa, kolhoosi likvideerimisel jaotati selle vara kolhoosnike vahel ja Julius sai lehma.

Kui piimaautod enam väiketalunikelt piima viimas ei käinud, tuli lehm tapamajja viia. Sellest ajast alates olid Juliusel ainult koerad, üks suur ja teine väike. Väike koer kukkus kord kaevu ja Juliusel tuli ta rehaga kaevuveest välja õngitseda.

Oma tarbeks kasvas ta kartuleid, kaalikaid, peete ja porgandeid. Hakkamasaamiseks müüs ta tagastatud maadelt metsa. Ta töötas sulasena mitme külainimese juures, eriti osav oli ta vikatiga niitma, oskas seejuures täpsete liigutustega jõudu säästa ja võis seda tööd teha mitmeid tunde. Teda aitasid aastakümnetega omandatud kogemused. Ehitustööl oli ta vähehakkaja, laenas niisama kätt abiks. Talle meeldis tööd tehes raadiot kuulata ja peaaegu iga päev sõitis ta jalgrattaga naaberkülla poodi, vahel mitugi korda päevas.

Julius suri 62-aastasena maovähki. Haigus viis talt isu ja surres diivanil pikali oli ta juba peaaegu luukere.

Tema vaim aga tuhistas endiselt jalgratta seljas tolmustel maanteedel, astus välja sire-lipõõsa varjust ja naeris trollilikult kõmaval häälel Alev Strömi naljade üle, kõndis üle õue, pihus päevaliiliate kimp, mida kohalikud päevakroonideks kutsusid, rüüpas kohvi, luiskas vikatit, tegi suitsu, võttis koos Maaro isaga ojakaldalt puid maha. Ja kui keegi rohmakatest maakividest laotud aidaseinte taga jalgrattaromuga kolistas, teadis Maaro, et see on tema.

1.

peale pikka päeva katavad maad pilvede jahedad varjud. järvede pärani silmad vaatavad otse kasvavasse hämarusse, vaatavad otse algava saju avarasse sülle.

pöörata maailm pea peale, pillata pilkuvad järved otse taeva tumedate käte vahele.

järvesilmade peegeldus igas langevas vihmapiisas; järvede langevad peegeldused, mis leiavad koha äikesepilvede maastikul, rüngaste ümarate küngaste vahel.

2.

taevased järved on väikesed ümarad peeglid maastiku kaugete silmade ilmutused.

pilkases öös avanevad lahtiste akende taga kauged hõõguvad maailmad, kauged kättesaamatud maailmad kosmose pöörlevas pimeduses.

paadid tõugatakse lauldes lahti ja võrgud tõstetakse veest välja.

mis neisse kinni on jäänud? mis neist võrgusilmadest vastu vaatab?

3.

suur ruumiline kuu majakatuste kohal, kuuvalgus üle rahutu vee; elu kui voolav vesi, loomise pulbitsev voog – elu enese iha luua enesest ennast, luua enesest veel rohkem elu.

märgutulede maa; maa, millelt miljardid silmad vaatavad igal ööl peakohal avanevat mõistatuslikku avarust oma imepisikesest ruumi peopesa sisse peidetud pesast;

pilgud on sügavad nagu järved – silmist paistavad järvepõhjade maastikud.

4.

maa viljakas süli, maapinna lahke sülelus –

paadid tõugatakse lauldes lahti ja võrgud tõstetakse veest välja:

kuu kerkib järve tagant üles, aga võrku püütud peegeldus liugleb paatide järel mööda vett mujale.

kuu peegeldus tuuakse veest välja ja veeretatakse mööda maastikku minema: maastik süleleb lahkelt kuu veerevat peegeldust.

Illustratsioon: Helmi Arrak

SÜGISBALL

GERDA MÄRTENS

KUSJUURES,
MA VAATASIN
KA "SÜGISBALLI"
EILE

KUIDAS OLI?

Maurer
Lasnamäe ohver

14.08

TEGELIKULT ME EI VAADANUD
SEDA LÕPUNI... KUNA EMAL FILM
EI MEELDINUD, ÜRITASIN SELTSKONDLIK
OLLA JA 100% EI SAANUD SÜVENEDA.
EHK TULEKS KORRA
VEEL VAADATA

SEE EI MEELDI MINU VANEMATELE
KA MEIE ELASIME 42 AASTAT
LASNAMÄEL JA MEIE VANA MAJA
ON SEAL KOGU AEG
KADRI KESKPOUNKTIS. MA TEADSIN,
ET SEE ON LASNAMÄE
KÕIGE ILUAM KOHT. HM.
VÕI JUS KARAKTEERSEM.

PRAKTISEERIN
ALANDLIKKUST
...

Maureri
naine

MEIE MAJA. NA 60

AGA ÜSNA
SÜRR FILM
JA OLEN
KINDEL, ET
90% VÕSA-
REPORTERI
VAATAJATELE
FILM EI
MEELDI

AGA MÕNED KOHAD
OLID PÄRIS HEAD-
KUIDAS TOLK MAAJAT
OSTIS JNE. NING KA
MÕNED KARAKTERID.
TAAVI EELMAA OLI
MUIDUGI PÄRIS EHE,
ERITI TEMA MÄRKMIK

KUI MA VÄIKE OLIN JA ÕUE
LÄKSIN, KEELAS EMA MUL VÕORASTE
LASTEGA MÄNGIDA. JUBA
KOLMESELT OSKASIN
ÕELDA VENE POISTELE
"NAN AUMON"

ELU KAPSLIS, TURVAKAPSLIS, KOMMUNISMI
KEHASTAVAST ELURAJOONIST, KUS KÕIK KÄE-JALA
JUURES, SAADETAKSE LAPSI KESKLINNA KOOLI.
NAABRID PANEVAD AHASTAMA. SEE FILM ONGI EGOKRIIS

ÜLDJÕUDNES
KUI EI OLEKS
KODUMÄINE,
OLEKSIN
PEALE
15 MINUTSA
KANALI
VAHETAND

OKEI... MUL EI LÄHE
KUNAGI SILME EEST
NEED TÕHERMAAD
MEIE MAJA TAGA,
ENAMASTI VEE ALL,
KUS UJUSID VANA
MÖÖBEL, TUGITOOLID,
PRÜGI - MILLE VAHEL
ME TALVEL UISUTASIME

